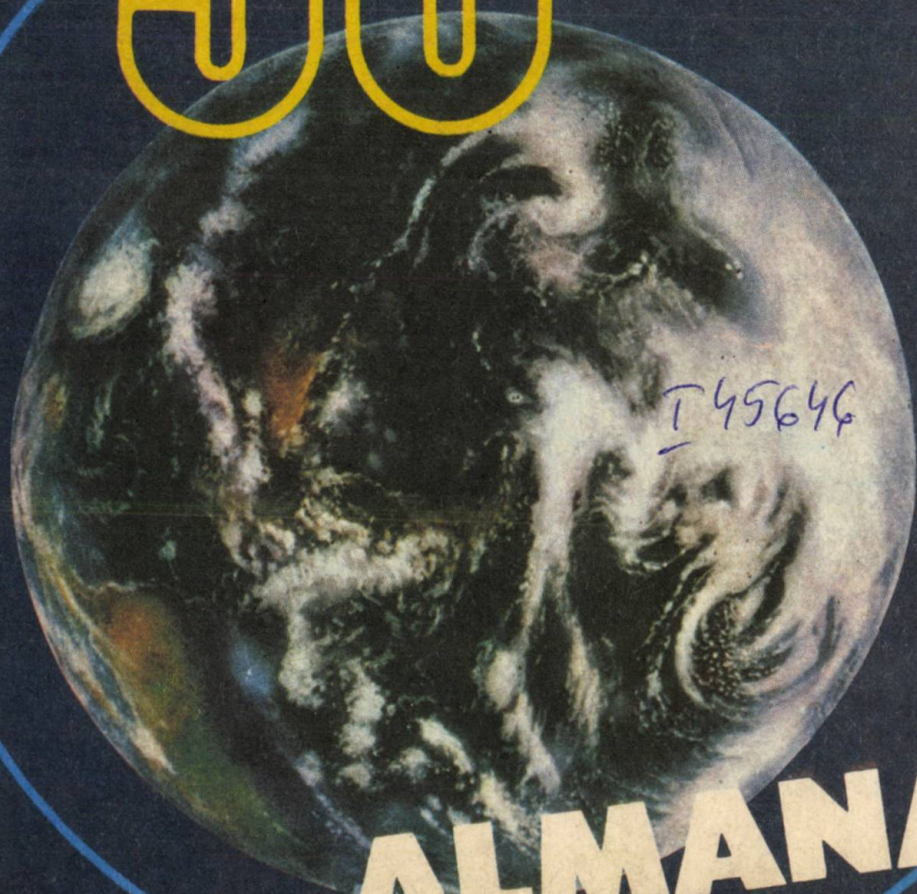

LUMEA

'90

ALMANAH

DEȘTEAPTĂ-TE, ROMÂNE!

**Deșteaptă-te române, din somnul cel de moarte,
În care te-adînciră barbarii de tirani!**

**Acum ori niciodată croiește-ți altă soarte
La care să se-nchine și cruzii tăi dușmani!**

**Acum ori niciodată să dăm dovezi în lume,
Că-n aste mîini mai curge un sînge de roman
Și că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume,
Triumfător în lupte, un nume de Traian!**

**Priviți mărețe umbre: Mihai, Ștefan, Corvine
Româna națiune, ai voștri strănepoți,
Cu brațele armate, cu focul vostru-n vine
„Viață-n libertate ori moarte!” strigăm toți.**

Să ne aducem, totdeauna, aminte

1989 2022

Anii '80 s-au sfârșit în România cu cel mai minunat Crăciun pe care l-am avut noi, generațiile postbelice, uimitor, încântător și sperat în adîncul ființelor noastre obosite de atîta martiriu. Alungarea tiranilor și prăbușirea structurilor unui regim despotice ce nu avea nimic comun cu aspirațiile neamului au fost însoțite de o descătușare formidabilă a energiilor. Valul de mînie populară a dovedit că există o demnitate națională pe care n-o poate fura nici un tiran. Unitatea poporului n-a putut fi zdrobită de anii de imobilism și închistare, de pecetea inculturii cocoșate pe treapta cea mai înaltă, de politica de dezbinare națională, o politică absurdă și conservatoare în fapt, contrară intereselor națiunii. România a revenit peste noapte în pas cu vremea, mulțumită generației tinere care n-a mai suportat minciuna și care a și dat martirii în dezlănșuirea mînelor teroriste stîrnit de toate acele lichele și lachei ai despotului, clică arogantă și sfidătoare a legilor sfînte.

Țara întreagă și-a ținut respirația și s-a împotrivit represiunii. Lucrurile nu se mai puteau, nu se mai pot întoarce. Clipa eliberării este urmată de bucuria imposibil de surprins în cuvinte a libertății, a viețuirii într-o țară liberă cu adevărat și de care cu adevărat ne mîndrim, cum au făcut-o moșii noștri din veac. Eroi au fost, eroi sînt încă.

Vor urma greutăți mari, probleme imense de soluționat, repunerea economiei pe picioare, pe baze cu adevărat economice, învățarea democrației și a vieții parlamentare, inițierea dialogului și a respectului opiniei celuilalt, reconcilierea națională — toate îndatoriri fără a căror împliniri Revoluția din 22 Decembrie își pierde sensul.

Almanahul nostru era practic gata de tipar în clipa Revoluției. De aceea, în parte el mai este tributary unei concepții ușor depășite. Întreaga secvență care urmează am pregătit-o în primele zile ale acestui an, în febra care ne-a cuprins pe toți, cu dorința de a ilustra

93298

momente ale acestui superb act al eliberării. Ne-au lipsit unele imagini semnificative, și sperăm că cititorii noștri vor înțelege. Toate așezările țării au participat, într-o formă sau alta, la acest moment, dar unele orașe au plătit un tribut mai mare de sînge — Timișoara, București, Sibiu, Brașov. Din păcate, nu am avut nici o imagine de la cele întîmplate la Sibiu sau Brașov. Revoluția din 22 decembrie a fost însă a noastră a tuturor, indiferent unde s-au dat lupte, martirii sînt ai noștri ai tuturor și îi vom plînge și le vom preacinsti memoria totdeauna. Lacrima, gîndul nostru le va însoți drumul în neființă, mîngîierea noastră se va îndrepta spre mamele, soțiile, fiicele rămase nemîngîiate.

Pentru toți aceștia, avem datoria să ne purificăm și să apărăm idealurile unei Revoluții pe care ar fi gîndit-o la fel și cei adunați pe cîmpul de la Alba Iulia, și cei îndrjiți în fața redutei de la Rahova, și cei strînși pe cîmpul de la Islaz, și toți cei din veac care își lăsau ogorul să-și apere țara, la prima chemare. Scumpă Românie, asta îți doresc!...

Vă prezentăm, pe parcursul cîtorva pagini, fotografiile document grăitoare, prin ele însele, din zilele fierbinți ale revoluției.

Varșovia, dovezi ale solidarității cu poporul român

La Chișinău - lumânări și rugăciuni pentru sufletele românilor răpuși de gloantele terorii ceaușiste

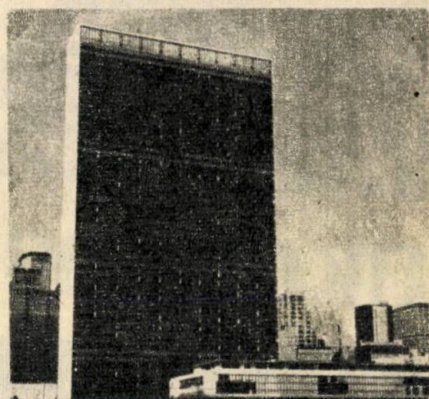
În Hong Kong un chinez aduce un omagiu victimelor dictaturii

Primele ajutoare din Ungaria la punctul de frontieră Nagylak

Secretariatul Organizației mondiale

Instituția secretariatului internațional
de la origini pînă în prezent (III)*

...În 1639, doi coloniști englezi, George Holmes și Thomas Hall, au deschis aici o plantație de tutun cunoscută sub denumirea de golful Broasca Testoasă...

Vocea plăcută, desfășurînd firul întâmplărilor, aparține unei tinere în uniformă albastru-marin. Privești prin peretele de sticlă. Nici urmă de plantație de tutun sau fermă. Pe retină se întipăresc doar linia frîntă a zgîrie-norilor și scurgerea leneșă a vapoarelor oceanice spre puzderia de cheluri de pe East River. A dispărut și arborele de care a fost spînzurat, în timpul războiului american de independență, Nathan Hale, viteazul cercetaș al generalului George Washington. Legenda îi atribuie aceste ultime cuvinte: „Singurul meu regret este că am numai o singură viață care să o dau țării mele”. E încă o filă ținînd de memoria istoriei. Vizitatorii — și sînt trei mil care se perindă zilnic — ascultă politicoș introducerea ghidului. Dar nu pentru ea au venit să petreacă aici o oră, cît durează un tur la cartierul general din New York al Națiunilor Unite. Ei vor să vadă „diplomația pe viu”. Nu de puține ori, această fascinantă curiozitate le este deplin satisfăcută în cetatea cu linii arhitectonice ultramoderne, cu statut de extraterritorialitate,** din inima „capitalei neincoronate” a Statelor Unite.

De obicei, ghidul își începe explicațiile în fața unei machete care, cu toată mărimea ei, cu greu poate reda vastitatea ansamblului sediului ONU: calota de marmură a Adunării Generale, paralelipipedul de sti-

clă verzuie al Secretariatului, trăsura de unire dintre ele — clădirea pentru conferințe — și bibliotecă. Totul răspîndit pe o suprafață de opt hectare, care înmănunchiază o personalitate arhitectonică remarcabilă a civilizației secolului nostru.

Căutarea locului sediului ONU a început imediat după semnarea Cartei la San Francisco. Au fost luate în considerare mai multe ipoteze. S-a propus chiar instalarea cartierului general pe un vapor, care să poată naviga spre diferite puncte ale globului. După ce Greenwich (Connecticut) a refuzat să fie gazda Organizației, un factor care a influențat decizia privind New York-ul a fost oferta de donație a terenurilor pe care s-au înălțat clădirile. Oferta a fost generată de calculele oamenilor de afaceri care se ocupau cu terenurile imobiliare. Marele agent imobiliar William Zeckendorf i-a sugerat lui John D. Rockefeller jr., unul dintre cei mai bogați proprietari de terenuri din New York, că regenerarea zonei golfului „Broasca Testoasă” ar spori enorm valoarea tuturor terenurilor învecinate. Pe atunci, aceste locuri reprezentau un labirint de abatoare, fabrici de bere, case de raport. Rockefeller și-a însușit raționamentul lui Zeckendorf și a oferit ONU suma de opt milioane și jumătate de dolari pentru a cumpăra locul***. Cu trecerea anilor, profesia lui Zeckendorf s-a realizat pe deplin: ca cliperile după ploaie, în jurul sediului ONU au apărut noi clădiri pentru birouri și apartamente, „Broasca Testoasă” devenind una dintre cele mai atractive zone ale Insulei Manhattan.

* Partea întâi în „Lumea '88, Caiet de vacanță” pp. 27—31. 45, partea a doua în „Lumea '89, Almanah”, pp. 35—42.

** La 26 iunie 1947, Secretarul general al ONU și Secretarul Departamentului de Stat al SUA au semnat un acord referitor la privilegiile și imunitățile Sediului. Conform acordului, ONU are dreptul să aplice reglementările necesare în perimetrul sediului (vezi *L'ONU pour tous*, XX, Huitième édition, Nations Unies, New York, 1968, p.30). Privilegiile și imunitățile funcționarilor ONU, achitate în art. 105 al Cartei Națiunilor Unite, au fost dezvoltate într-o Convenție, la care sînt, în prezent, părți 123 de state. Într-un Raport al Secretarului general al ONU adresat sesiunii a 43-a a Adunării Generale, acoperind perioada 1 iulie 1987 — 10 iunie 1988, se menționa că „autoritățile țării-gazdă, Statele Unite, au supus funcționarilor originari dintr-o serie de țări socialiste europene „la noi restricții vizînd deplasările dincolo de o rază de 25 mile de la Columbus Circle (New York). Secretarul general a prezentat un protest împotriva acestor noi măsuri, indicînd că ele instituie, între funcționarii Secretariatului, o discriminare bazată numai pe naționalitatea lor” /A/C.5/43/18, 4 Noiembrie 1988, p. 5).

O poziție unică

Frământările din organisme ONU pătrund și pleacă mai ales sub forma unei Niagare de hîrtii. Studiul de dimensiunea enciclopediilor, procese-verbale, texte de cuvîntări, rapoarte, sinteze, documente de

*** În iulie 1947, în preajma golfului „Broasca Testoasă” au început demolările. Piatra fundamentală a clădirilor ONU a fost pusă la 24 octombrie 1949. Ea conținea, simbolic, un exemplar al Cartei Națiunilor Unite. Un an mai tîrziu, funcționarii internaționali cu început să se instaleze în zgîrie-norul Secretariatului, iar, în 1952, mai întîi Consiliul de Securitate și, ulterior, Adunarea Generală, s-au întrunit în ședințe plenare în noile clădiri ce le erau destinate.

tot felul ies pe bandă rulantă*. „Fenomen pozitiv sau negativ?” se întrebau, în urmă cu două decenii, A. Bolintineanu și Mircea Malița, și tot ei răspundeau: „Oricum este preferabil ca tensiunea internațională să se descarce prin valuri de elocință în sălile de conferință decât pe cimpul de luptă”. În același sens răspundea detractorilor ONU, care o declară „templul cuvîntului și inacțiunii birocratice”, ambasadorul canadian Stephen Lewis: „mai bine să existe bătălii cu cuvinte decât cu arme”. Un volum de familiarizare cu activitatea ONU, editat de Departamentul de Informații Publice, apreciază că „activitatea Secretariatului este tot atît de variată, ca și lista problemelor abordate de Națiunile Unite. Ea include: administrarea operațiunilor de menținere a păcii; organizarea Conferințelor Internaționale pe probleme ce preocupă lumea; urmărirea tendințelor economice și sociale mondiale; pregătirea de studii privind astfel de subiecte, ca drepturile omului, dezarmarea și dezvoltarea; traducerea cuvîntărilor, a documentelor și furnizarea, către medii de informare ale lumii, a știrilor despre Națiunile Unite” (*Basic Facts about the United Nations*, U.N., New York, 1987, p. 13).

În ultimii ani, la sesiunile Adunării Generale a ONU, inclusiv la cea începută la 19 septembrie 1989, au fost nelipsite pe agendă punctele „Probleme de personal” și „Crisa financiară ONU”. În legătură cu prima temă evocată, Secretarul general a prezentat, anual, un raport privind compoziția Secretariatului. La 30 iunie 1988 (conform A/43/659, 10 October 1988), Secretariatul cuprindea 13534 persoane*. Acest număr indica o reducere de peste 13 la sută a totalului existent în 1985. Un alt document, remis aceleiași sesiuni a Adunării Generale de Secretarul general și prezentînd punctele de vedere ale personalului Secretariatului, nota: „Organizația Națiunilor Unite traversează, în prezent, una dintre crizele cele mai întinse din cel 43 de ani de existență. Această criză a fost precedată de altele: consecințele macarthismului*** în anii '50, opoziția la Internaționalism, atacurile împotriva politicii unor secretari generali, critice adresate Organizației înseși și, mai recent, instabilitatea financiară și insolabilitatea...” (A/C.5/43/27, 31 octombrie 1988). Aceste constatări nu pot umbri faptul că, în paralel și în pofida crizelor cu care a fost confruntată, Organizația Națiunilor Unite a devenit un instrument indispensabil în afirmarea păcii, securității și colaborării internaționale. Încă U Thant sublinia: „Organizația Națiunilor Unite nu este un guvern mondial și Adunarea Generală nu este o cameră însărcinată să legifereze pentru lume. Ea este, într-un sens, un Parlament al umanității, această Adunare, pentru că permite țărilor mici, ca și celor mari, să-și facă auzite, pe picior de egalitate, vocile, și acesta este sensul etimologic al cuvîntului, «Parlament»***». Dar ea nu este o cameră legislativă mondială investită cu dreptul de a vota legi care ar avea valoare obligatorie pentru toate statele; rezoluțiile sale sînt, mai

cîrînd, recomandări decît legi. Dar dispozitivul organizației se pretează la diplomația multilaterală, diplomație care nu exista altădată. Pe măsură ce ea reunește, an de an, mai mulți membri și devine universală, statele care o alcătuiesc găsesc mijlocul de a se întreține cu toate celelalte țări din lume în același timp, ceea ce căile normale ale diplomației bilaterale nu permit”.

Poziția unică a Organizației Națiunilor Unite decurge din faptul că este un amestec de diplomație deschisă, publică și de convorbiri confidențiale și negocieri, într-o mare diversitate de probleme, dintre care unele pot avea un caracter exploziv și fiind chiar concomitente. Desfășurarea plenarelor Adunării Generale este urmărită de televiziune, de comentarii de radio, de fotoreporteri din boxe speciale, iar de ziariști din loja ce le este rezervată. Pentru necunosătorii sensul activității rămîne adeseori indescriabil. Mi-aduc aminte că, în urmă cu două decenii, circula o anecdotă despre un vizitator care dorise neapărat să urmărească dezbaterile dintr-unul din Comitee. La încheierea ședinței a remarcat: „Încă sînt confuz, dar la un nivel mai înalt”. La această situație contribuie și limbajul propriu folosit: delegați argumentînd interminabil dacă să se la „act” sau să se „reafirme” o rezoluție anterioară; să se „deplîngă” ori să se „recrete” ori să se „condamne” o acțiune prezentă. Limbajul public este codificat și numai celor familiarizați li se dezvăluie sensul corect: „În timp ce avem un profund respect pentru distinsul delegat al... care și-a exprimat punctele de vedere cu inteligență și convingere, trebuie să subliniez...”, semnifică: nu sînt de acord. „Propunerea este foarte interesantă, dar trebuie să evităm dublarea activității altor organizații” este egal: „propunerea nu aparține acestei organizații”.

De fapt, la ONU, ai adeseori impresia că asiste la două sesiuni în același timp. Una — cea oficială — se desfășoară în săli impunătoare, atrăgînd, în cursul desfășurării, între 2000—3000 diplomați. Are ordine de zi, președinte, clocean, care anunță începerea sau încheierea ședinței și luarea unei hotărîri, iar fiecare cuvînt rostit este captat de microfoane, înregistrat pe bandă magnetică și disc, stenografiat cu mașina sau manual, transcris în procese verbale. În diplomația multilaterală „se joacă șah simultan cu foarte mulți adversari”, observa Valentin Lipatti în „Însemnări despre arta negocierii” și opina că „multilateralistul” este „un om de texte, el trebuie să știe să redacteze bine într-o limbă de circulație internațională, trebuie să cunoască fără greș procedurile după care se conduc reuniunile la care participă, căci, de cele mai multe ori, bătăliile de procedură sînt bătălii politice pe care trebuie să le câștige... Trebuie să aibă prezență de spirit... să poată oricînd lua cuvîntul în mod eficient... El acționează în funcție de toți partenerii pe care îi

* În 1970 „producția de hîrtie” tipărită a Secretariatului era de un milion de pagini pe zi. În 1985, ea ajunsese la un miliard de pagini pe an.

** Din punctul de vedere al „privilegiilor și imunităților”, conform unui raport al Secretarului general „există și alte persoane asimilabile funcționarilor, care au calitatea de experți în misiune, de exemplu observatorii militari (A/C.5/43/18, 4 Noiembrie 1988)

*** De la numele senatorului republican Joseph R. McCarthy, care, îndeosebi în intervalul 1950—1954, a declarat în Statele Unite o desăvîrșită „vinătoare de vrăjitoare” sub flamura anticomunismului. „McCarthyismul” — scria în memoriile sale președintele D.D. Eisenhower /1953—1961/ — și-a luat numele în multe persoane și de la națiune. Nimeni nu era în siguranță în fața acuzațiilor nesăbuite făcute sub paravanul imuni-

tății senatoriale. Profesori, funcționari guvernamentali și chiar miniștri au devenit vulnerabili. Adeseori, costul a fost tragic”. Vezi „Lumea '88, Caiet de vacanță”, pag. 31 și 45.

**** Întreaga activitate a lui U Thant a fost punctată de pledoarii asupra misiunii țărilor mici. Încă în mai 1962, el sublinia că „un rol legitim revine micilor țări, acela de a arunca un pod deasupra prăpastiei care separă pozițiile extreme luate prea adeseori — cel puțin public — de către marile puteri”. În aceeași cuvîntare se sublinia că țărilor mici au, de asemenea, atribuții legitime de a face auzite „vocea conștiinței împăcate” și a „adevărului, așa cum le apare”. Totodată, U Thant atrăgea permanent atenția asupra răspunderii statelor mari: „Este de sperat că, în cele din urmă, puterea marilor state, acum ținută într-un echilibru precar prin armamentele nucleare, va fi schimbată spre sprîjinirea, pe toate căile, a Națiunilor Unite, care numai atunci vor deveni o adevărată autoritate mondială” (cuvîntare din 3 aprilie 1964).

are în față și nu numai de unul singur. Jocul lui poate fi mai fragil, e în tot cazul, mai complicat...". Oricum, la ONU, dat fiind natura dublă a activității — publică și tainică —, reprezentantul ideal ar trebui să îmbine abilitatea diplomatică tradițională cu cea a unui bun politician, să știe să se descurce în cele mai delicate negocieri și să fie un factor potrivit și credibil de apariție pe ecranul televizorului, fiind la cuvânt în ședințe, și impresia asupra publicului poate fi mai importantă decât asupra colegilor săi. Sociabilitatea este, de asemenea, o calitate indispensabilă, nenumăratele recepții zilnice fiind o obligație pentru a menține și dezvolta contacte, iar absențele nu numai că pot fi interpretate de gazdă ca o insultă, dar pot provoca pierderea unui vot la o rezoluție importantă.

Desfășurarea celeilalte „sesiuni” nu este consemnată în nici un document public. Ea are drept cadru saloanele delegațiilor sau sălile pentru întruniri restrinse și prilejuiește consultări între delegați, care, atât ca număr, cât și ca amploare, depășesc, de regulă, tot ceea ce cunosc analale diplomatice. Implicațiile celei de a doua „sesiuni”, de altfel singura permanentă, au importante repercusiuni asupra lucrărilor oficiale, a vieții internaționale, a relațiilor bilaterale. După calcule făcute la începutul anilor '70, profesorul american Chadwick F. Alger arăta că numai o optime din statele existente aveau reprezentanți diplomatici în peste jumătate din capitalele lumii, dar șapte optimi sînt membre sau au legături cu Organizația mondială. Astfel, aceasta furnizează posibilități directe de comunicare bilaterală și de negociere, fie că au sau nu relații diplomatice oficiale.

Locul preferat al acestor contacte este „Salonul-nord al delegațiilor”. În jurul barului, al măsuțelor joase, al nenumăratelor telefoane, întîlnești, de dimineața pînă noaptea tîrziu, delegați, consilieri, experți discutînd aprins sau calm, sondînd opinii sau parînd. Acestui loc i se acordă, adeseori, o importanță mai mare chiar decât sălilor de ședințe. Semnificativ poate fi cine cu cine discută. Semnificativ poate fi cine lipsește; dacă nu cumva este vorba de o persoană importantă, care se află angajată într-o negociere delicată în alt loc al sediului sau în vreuna din clădirile numeroaselor misiuni permanente de pe lîngă ONU. Pentru cunoscătorii sediului ONU, marele avantaj al celei de-a doua „sesiuni” este tocmai caracterul neoficial, faptul că, în general, furnizează adăpost pentru convorbiri discrete, fiind un loc ideal atât pentru adepții cu preceptul lui Richelieu de „a duce negocierii permanente”, dar și pentru cei al cerinței omului politic britanic din perioada interbelică, Alfred Duff Cooper: „Toate negocierile, fie că se referă la vînzarea unui cal sau la o propunere de mărițiș, trebuie desfășurate pe o bază confidențială”.

„Echipa de dezamorsare”

Funcția principală a diplomației multilaterale* constituia, în concepția bunului cunoscător al scenei și culiselor ONU care era U Thant, conformă cu misiu-

nea ce și-o propusese, luînd în considerare epoca: „Timpurile pe care le trăim sînt de grea încercare. Din toate părțile percepem evenimente de rău augur, situații precare și noi încă n-am descoperit cum să le facem mai puțin periculoase. Noi sîntem ca o echipă de dezamorsare, care știe primejdiile mecanismului, îi aude tic-tac-ul, și neliniștea noastră sporește să îi știm pe ceilalți zguduți și răsturnați de înspăimîntătorul exploziv”. Ziua începea întotdeauna pentru el la ora 6,30, primele minute fiind rezervate meditației. Lua micul dejun, citea ziarele și vorbea la telefon cu biroul. La ora 9, părăsea casa acoperită cu iedera din apropierea fluviului Hudson, în secțiunea Riverdale a districtului newyorkese Bronx. El rămînea în sediu pînă la ora 21. O singură dată a părăsit biroul mai devreme: cînd i s-a adus la cunoștință că fiul său, student la Rangoon, decedase într-un accident de circulație. Șeful său de cabinet, care știa cît de mult ține U Thant la fiul lui, l-a putut auzi murmurînd: „biata mea soție”. A doua zi, programul s-a desfășurat obișnuit. Cînd revenea noaptea acasă, se îmbrăca în longyi*, discuta cu soția, lua cîna împreună cu ea, fiica și ginerelul său, retrăgîndu-se apoi pentru a citi. Activitatea în „carlinga tensiunii mondiale” — cum denumise U Thant Organizația Națiunilor Unite — a lăsat urme asupra sănătății, la sfîrșitul anului 1964 fiind internat pentru două săptămîni cu ulcer stomacal. Soția lui, care nu vorbea engleza, spera că, la încheierea mandatului, familia va putea reveni în Birmania.

În ultimul an al mandatului, U Thant, personal, a început să lase dubii asupra dorinței lui de a fi numit pentru un nou termen. El își manifesta, tot mai frecvent, nemulțumirea față de extrem de înceata creștere a programelor Națiunilor Unite consacrate dezvoltării economice, față de absența unor progrese decisive spre dezarmare, de lipsa unui consens în privința „operațiunilor de menținere a păcii” și a finanțării lor. Obstrucțiile prin care Republica Populară Chineză era menținută în afara Organizației Națiunilor Unite erau un alt motiv de frustrare pentru U Thant. Dar există puține indolii că dezamăgirea sa cea mai puternică a fost războiul din Vietnam, violența cu care se desfășura, folosirea napalmului în cursul bombardamentelor americane asupra populației civile. U Thant nu numai că a fost, de la bun început, împotriva acestui război, dar din 1964 a întreprins numeroase demersuri personale și confidențiale pentru frînarea escaladării conflictului, care vicia întreaga atmosferă internațională, și pentru căutarea unei soluții la masa negocierilor. Adresîndu-se ziariștilor la 24 februarie 1965, U Thant spunea: „Sînt sigur că, dacă marele popor al Statelor Unite ar cunoaște realitatea faptelor și tot ceea ce se află în spatele evenimentelor al căror teatru este Vietnamul, ar fi de acord cu mine că este inutil să continue vărsarea de sînge. El ar fi de acord cu mine că, numai prin discuții și negocieri politice și diplomatice, vom crea condițiile care vor permite Statelor Unite de a-și retrage, cu grație, trupele din această regiune a lumii”. U Thant era, evident, preocupat că, „în timp de război și ostilități, după cum știți, prima victimă este totdeauna adevărul”. Dacă, în aprilie 1965, erau 50 000 de soldați americani în Vietnam, în iulie același an, președintele L.B. Johnson a autorizat trimiterea altor 150 000. Constatînd că în problema vietnameză ONU este „redus la neputință”, U Thant nu este dispus, totuși, să „renunțe la găsirea unei soluții pașnice și juste”, afirmînd la 12 mai 1966: „În declarațiile și acțiunile mele, trebuie să mă călăuzesc după ideile statelor membre, în special după cele ale marilor pu-

* Actualul Secretar general, Javier Perez de Cuellar, considera că „adînc înrădăcinate diferențe politice au dat naștere, în unele cercuri, la o îndepărtare de la multilateralism și la respingerea, de către unele state membre, a unor programe adoptate” (Report of the Secretary General on the Work of Organization, 1987, p. 21)

** Îmbrăcăminte tradițională birmaneză, un fel de fustă lungă purtată de bărbați și femei.

teri și să mă fac ecoul lor. Totuși, dacă ONU nu poate juca un rol prea important în Vietnam, am încercat, cu titlu personal, după cum o știți, să fac, de trei ani, tot ce este în puterea mea în vederea unei reglementări pașnice a problemei". La 1 septembrie același an, U Thant a adresat Consiliului de Securitate și tuturor reprezentanților permanenți la ONU o scrisoare în care anunța că nu va fi disponibil pentru al doilea mandat de Secretar general. La 19 septembrie, în ajunul începerii sesiunii la XXI-a a Adunării Generale pe a cărei agendă provizorie se afla și punctul „numirea Secretarului general al Națiunilor Unite”, U Thant a declarat la o conferință de presă: „Pentru a fi sincer, am resimțit tot mai numeroase dificultăți în exercitarea funcțiilor de Secretar general, așa cum le concep; în al doilea rând, nu fac parte din rândul celor care socotesc că Secretarul general nu trebuie să fie decît șeful unei administrații sau, altfel spus, o înaltă notabilitate. Cum am mai afirmat-o de atîtea ori, Secretarul general trebuie nu numai să administreze, ci și să ia inițiativele necesare în domeniile politic și diplomatic. Aceste inițiative politice și diplomatice constituie, după opinia mea, un element esențial al funcțiilor sale”. Cu același prilej, U Thant s-a declarat de acord să rămînă la post după 3 noiembrie 1966, cînd îi expira mandatul, pînă la încheierea sesiunii. Deși nimeni n-a pus la îndoială că U Thant, din motive „personale, oficiale și politice”, voia să plece, el știa prea bine că marile puteri nu puteau și nici nu doreau să se înțeleagă asupra altui candidat. Într-adevăr, din primul moment, eforturile diplomatice s-au îndreptat spre a-l convinge pe U Thant să servească un nou mandat. La 29 septembrie, Consiliul de Securitate a exprimat consensul privind „rolul important și pozitiv jucat de Secretarul general dl. Thant, în activitatea Organizației Națiunilor Unite” și dorința de a-l sprijini în cazul că ar dori un nou mandat. La 28 octombrie, Consiliul de Securitate a recomandat prelungirea termenului pînă la sfîrșitul sesiunii, ceea ce Adunarea Generală a acceptat la 1 noiembrie. La apelul făcut de președintele sesiunii, ca „Secretarul general să ajungă la o decizie pe care întreaga Organizație să fie în măsură să o salute”, U Thant a răspuns: „Hotărîrea mea finală va trebui să ia în considerare o multitudine de elemente pe care le-am menționat, inclusiv, bineînțeles, interesele pe termen lung ale Organizației Națiunilor Unite, perspectiva păcii în Asia și în alte locuri ale lumii”. Declarația a fost interpretată și ca un semnal al marilor puteri că se exercitau asupra lui U Thant de a accepta reînnoirea mandatului, dar și ca un indiciu că, „fără a obține ceva”, se va retrage, mai cu seamă dacă nu i se va recunoaște dreptul său de a lua poziție publică asupra problemelor politice internaționale și nu se va da curs inițierii unor pași concreți pentru reglementarea problemei vietnameze. Poziția lui U Thant s-a bucurat de sprijinul țărilor mici și mijlocii, ceea ce s-a reflectat într-o scrisoare confidențială a președintelui Adunării Generale, din 11 noiembrie 1966, care exprima „dorința presantă” de a rămîne la postul său.

Suspansul a durat pînă la sfîrșitul lunii noiembrie, cînd, după ce marile puteri au insistat separat să accepte un nou mandat, dîndu-l asigurări că îl vor sprijini, U Thant s-a întîlnit cu reprezentanții lor și al Uruguayului, care, de la 1 decembrie, prelua președinția Consiliului de Securitate. În după-amiaza de 30 noiembrie, Consiliul s-a întrunit într-o ședință oficială și secretă pentru a redacta un apel prin care U Thant să accepte un nou mandat. Deși acest text, care rămîne o mostră de formulări diplomatice, nu satisfăcea pe deplin cerințele lui U Thant, el apărea ca fiind cel potrivit, al candidaților tuturor, inclusiv al marilor puteri, care primea o serie de garanții. Era

pentru prima oară la Organizația Națiunilor Unite și, în general, în istoria organizațiilor internaționale, iar cazul rămîne unic, cînd capacitatea diplomatică a unui om, folosind la maximum conjunctura existentă, a obținut o asemenea performanță, care nu prezenta doar un triumf personal. În primul rînd, au fost blocate divergențele privind interpretarea funcțiilor conferite de Cartă și care consolidau rolul Secretarului general, în interesul Organizației. La 2 decembrie 1966, înainte de adoptarea rezoluției de recomandare a lui U Thant pentru al doilea mandat de cinci ani, președintele Consiliului de Securitate a dat citire unei declarații, în numele Consiliului, prin care membrii acestuia făceau apel să accepte mandatul și îi precizau că „îl respectă în întregime poziția și inițiativa pe care le-a luat atrăgîndu-le atenția asupra problemelor fundamentale care confruntă organizația și asupra evoluției neliniștitoare a situației din atîtea regiuni ale lumii, așa cum a făcut-o în declarația sa din 1 septembrie, căreia îi acordă cea mai mare atenție”. În aceeași zi, Adunarea Generală, prin vot secret, l-a numit, în unanimitate, pe U Thant pentru un nou mandat, ce trebuia să expire la 31 decembrie 1971. În prezent se poate observa că acesta a fost apogeul carierei sale, momentul culminant al statutului său politico-diplomatic, deși, cum a explicat atunci U Thant, decizia sa nu s-a datorat faptului „că ar fi survenit vreun element nou în ultimele săptămîni sau vreunei speranțe înșelătoare”, ci simțul datoriei și convingerii că „Organizația Națiunilor Unite trebuie să rămînă și să se afirme ca centrul indispensabil de armonizare a măsurilor pe care națiunile le iau pentru a realiza obiectivele noastre comune, că ea va rămîne și se va afirma ca un instrument din ce în ce mai eficace de pace și dezvoltare”.

Marile priorități

În perioada celui de-al doilea mandat, U Thant s-a consacrat, cu o și mai mare energie, promovării — conform unei inspirate formule ce îi aparține — celor trei „D” — Dezarmare, Dezvoltare, Decolonizare, care exprimau principalele priorități pentru acțiunea Organizației Națiunilor, reclamate de noua majoritate, creată prin infuzia noulor state independente de la începutul anilor '60. Acest interval a coincis cu negocierea — sub auspiciile Organizației Națiunilor Unite ori cu sprijinul acordat prin rezoluții ale Adunării Generale a ONU — a Tratatului cu privire la principile care guvernează activitatea statelor în spațiul extraatmosferic, inclusiv Luna și alte corpuri cerești (1967), care interzice plasarea de arme nucleare și alte arme de distrugere în masă pe orbita terestră și pe planete sau staționarea lor în Cosmos. Tratatul de interzicere a armelor nucleare în America Latină (Tratatul de la Tlatelolco, 1967); Tratatul de neproliferare a armelor nucleare (1968); Tratatul cu privire la interzicerea amplasării de arme nucleare și alte arme de distrugere în masă pe fundul mărilor și oceanelor și în subsolul lor (1970); Convenției cu privire la interzicerea perfecționării, producerii și stocării armelor bacteriologice (biologice) și cu toxine și la distrugerea lor. (1971). Încă în vara anului 1966, într-un raport adresat ECO-SOC, Secretarul general al ONU conchidea că „dezar-

* În declarația din 1 septembrie, U Thant se referise la insolvabilitatea financiară a Organizației, funcționarea operațiilor de menținere a păcii, problema vietnameză, care a ocupat locul principal, „nemulțumirea că Organizația nu a realizat încă universalitatea” și „lipsa de progres în domenii fundamentale de dezarmare”.

marea, independent de problemele de tranziție care s-ar putea pune, va aduce avantaje incalculabile tuturor națiunilor”.

Deceniul în care U Thant a fost Secretar general a marcat și antrenarea Secretariatului, pe baza mandatului Adunării Generale, în elaborarea de studii privind dezarmarea, ceea ce a intrat de atunci în practica ONU și a căpătat, treptat, o tot mai mare extindere. În 1967, în urma unei cereri a Adunării Generale, Secretarul general a publicat un raport asupra efectelor eventualei folosiri a armelor nucleare și incidențelor pe care le-ar putea avea pentru state, atât pe plan economic, cât și pentru securitatea lor, achiziționarea și perfecționarea acestor arme. În 1968, Adunarea Generală i-a cerut pregătirea unui raport asupra armelor chimice și bacteriologice (biologice) și efectelor eventualei lor folosiri, care a fost publicat la 1 iulie 1969. În 1969, Adunarea Generală a solicitat ca Secretarul general să se adreseze tuturor statelor membre pentru a furniza date privind stațiile lor seismologice, în legătură cu preocuparea de control a observării unui Tratat de interzicere a experiențelor subterane cu arme nucleare.

În 1970, România a pus în fața Adunării Generale a ONU chestiunea examinării aprofundate a fenomenului complex al cursei moderne a înarmărilor, sub toate aspectele sale, în vederea unei mai bune cunoașteri și a evaluării globale a consecințelor negative ale acestora, pe toate planurile, a marilor primejdii pe care le generează, a degajării unor concluzii care să slujească realizării unor măsuri practice de stăvillire și reducere neîntârziată a acestei competiții iraționale. În urma acestei inițiative, Adunarea Generală a cerut Secretarului general să pregătească un raport asupra consecințelor economice și sociale ale cursei înarmărilor și ale cheltuielilor militare. La aceeași sesiune, Secretarul general i-a cerut să formuleze sugestii cu scopul stabilirii de legături între Deceniul Dezarmării și al doilea Deceniu al Dezvoltării, de a propune măsuri de mobilizare a opiniei publice mondiale în favoarea stabilirii unei legături între dezarmare și dezvoltare și de a intensifica, astfel, negocierile pentru realizarea de progrese în vederea dezarmării generale și complete, sub control internațional eficace.

Acestea au fost ultimele două probleme în legătură cu care U Thant a fost angajat să acționeze în probleme ale dezarmării. În preajma încheierii mandatului, el atrăgea, încă o dată, atenția că intensificarea cursei înarmărilor nu numai că „pune supraviețuirea umană în primejdie”, dar, admițând că va scăpa de cataclism, „este o amenințare canceroasă la adresa bunăstării umane”. „A venit, desigur, timpul — spunea U Thant, la 5 mai 1971 — când ființe umane inteligente trebuie cel puțin să facă un început în a repune în ordine prioritățile naționale și internaționale, astfel ca avuția și energiile să poată fi concentrate mai curând spre îmbunătățirea decât spre posibila distrugere a vieții și societății pe această planetă”.

Cu energie s-a dedicat U Thant aplicării Declarației cu privire la acordarea independenței țărilor și popoarelor coloniale (14 decembrie 1960), al cărei mecanism de realizare a fost stabilit la sesiunea următoare, aceeași care l-a numit prima oară în funcție*.

În ultima Introducere la Raportul anual al Secretarului general asupra activității Organizației (19 septembrie 1971), U Thant constată că, de la preluarea funcției, 24 de noi membri s-au alăturat ONU, dar că rămân o

sursă de îngrijorare pentru ei milioanele de oameni care n-au putut să-și exercite dreptul la autodeterminare. În anul anterior, Adunarea Generală a ONU își însușise un program de acțiune pentru deplină aplicare a Declarației adoptate cu zece ani înainte. Colonialismul era calificat drept o crimă și se sublinia că popoarele au dreptul de a lupta prin orice mijloace, pe care le au la dispoziție, împotriva puterilor coloniale, care le înăbușă aspirațiile la libertate și independență. Pentru a sublinia legitimitatea luptei armate, Adunarea Generală a decis să invite reprezentanți ai mișcărilor de eliberare națională să participe la organele Națiunilor Unite**.

Ca exponent al lumii a treia, U Thant a depus întreaga zel posibil ca Organizația și toate mecanismele ei să servească progresului țărilor în curs de dezvoltare, subliniind în permanență că problemele umanitare, economice și politice se întrepătrund atât de intim, încât este aproape imposibil să faci distincție între ele. În deceniul șapte, însuși sistemul Națiunilor Unite s-a dezvoltat, creîndu-se Programul alimentar mondial (1963), UNCTAD — Conferința Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare (1964), PNUD — Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare și UNITAR — Institutul Națiunilor Unite pentru Formare și Cercetare (1965), ONUDI — Organizația Națiunilor Unite pentru Dezvoltare Industrială (1967) iar, în 1969, s-au pus bazele pentru ceea ce a devenit Fondul Națiunilor Unite pentru Activitățile privind Populația (UNFPA). În urma unei inițiative din 1969 a lui U Thant, și-a început, în 1973, activitatea Universitatea Națiunilor Unite. Dar, atunci când această instituție, a cărei rațiune primordială o concepea a fi promovarea înțelegerii internaționale atât pe plan politic cât și cultural, U Thant, care deseori atrăgea atenția — „istoria nu se repetă” —, dispăruse din luminile rampei.

„Istoria nu se repetă...”

...New-York-ul era cuprins de tebra cumpărăturilor și pregătirilor de Crăciun în acea zi de miercuri 22 decembrie 1971, iar cartierul general al ONU se afla pe punctul de a deveni pustiu pentru tradiționalele sărbători de sfârșit de an, când Adunarea Generală, cu mare întârziere și chiar după ce limita de timp a programului ei se epuizase, a desemnat pe noul Secretar general. U Thant și-a ocupat pentru ultima oară locul la tribună, alături de președintele sesiunii, care, peste câteva minute, avea să anunțe încheierea lucrărilor din acel an. Adresându-i-se lui U Thant, președintele Adunării Generale, Adam Malik (Indonezia), i-a spus: „Toată lumea vă regretă plecarea, dar vă respectă hotărârea”. U Thant a răspuns printr-o scurtă alocuțiune, aparent neutră, dar, de fapt, tristă: „Plec într-un moment în care Organizația are multe probleme nerezolvate... Doresc să închei spunându-vă „au revoir” (în original — n.n.), mai curînd decât rămas bun prietenilor și colegilor reușiți aici. Sper să fiu „primprejur” pentru un timp, și intenționez să folosesc răgazul pentru activă propagare și înlăturare a scopurilor și principiilor Cartei ONU, față de care am un atât de profund sentiment de angajare personală”.

Hotărîrea de a nu mai servi un nou mandat, indiferent de circumstanțe, a fost comunicată de U Thant

* În 1963, Adunarea Generală a ONU a aprobat o listă preliminară cuprinzînd 64 de teritorii cu o populație de 87 milioane locuitori, care intrau în sfera de aplicare a declarației. La 30 iunie 1987 figurau 19 teritorii (inclusiv Namibia) cu 25 milioane locuitori.

** Pe această bază, în decembrie 1973, Adunarea Generală a recunoscut SWAPO ca o mișcare autentică de eliberare națională și, ulterior, ca unicul reprezentant al poporului namibian. Încă în 1968, Adunarea Generală hotărîse adoptarea oficială a numelui de Namibia.

incă la 23 ianuarie 1971. Se credea, și poate se și dorea, pe coridoarele „sesiunii permanente”, că se va „repetă istoria” din 1966 și că U Thant va accepta, în cele din urmă, încă o prelungire de mandat. Cert este că, deși la 3 iunie, cu prilejul dejunului anual al Asociației coristenților de la ONU, și la 19 septembrie, în Introducerea la Raportul anual al Secretarului general asupra activității Organizației,* U Thant a confirmat public că nu se pune chestiunea unui nou mandat, demersurile n-au încetat și, până în luna noiembrie, nici nu s-a început căutarea unui alt candidat. Situația a fost și a rămas unică. Nimeni până atunci și de atunci n-a fost în situația de a fi solicitat pentru un al treilea mandat de Secretar general, și a fost singurul care, încheindu-și integral durata pentru care fusese numit, a plecat din proprie dorință, în pofida insistențelor de a rămâne.

La 2 noiembrie 1971, U Thant fusese spitalizat, deoarece, cum s-a anunțat oficial, survenise o reparație a ulcerului**. La externare, în 27 noiembrie, s-a comunicat că, după convalescența pe care o va petrece la reședința sa, își va relua, la 6 decembrie, activitatea „la început cu orar parțial”. U Thant nici nu voia să mai audă de un nou mandat.

Abia la 18 decembrie, Consiliul de Securitate s-a reunit pentru prima oară pentru a recomanda pe noul Secretar general, dar, vădindu-se că cei cinci membri permanenți nu erau de acord asupra candidatului, au întocmit o listă cuprinzând nouă nume. După două zile — în care timp, duminică, au continuat consultările —, Consiliul de Securitate s-a întrunit din nou, dar față de cel mai bine plasat candidat se exprimasă cite un veto. La 21 decembrie, după o lungă ședință, Consiliul de securitate l-a recomandat pe K. Waldheim (Austria) cu 11 voturi pentru, 1 contra și 3 abțineri***. În ședința de a doua zi a Adunării Generale, un mare număr de vorbitori a deplins plăcerea lui U Thant și poate cel mai bine a redat sentimentul general reprezentantului Franței: „Dragă domnule Thant ne părășiți, dar dv. rămâneți cu noi”. Alocuțiunea lui U Thant s-a dovedit, însă, nu doar un „la revedere” cum dorise, ci un veritabil adio, nemalvenind pe malul East River-ului cit a mai trăit.

În amintirea tuturor a rămas un om demn, cu total respect pentru demnitatea umană, de un calm imperterbabil, fără se ridice glasul vreodată, de o desăvârșită integritate, care nu a acceptat niciodată un rol pasiv pentru el sau pentru Națiunile Unite, chiar în cele mai controversate probleme. Cu discreția, rețineră și flexibilitatea caracteristice, îmbinând subtilitatea în tratarea persoanelor cu hotărârea în abordarea cazurilor, cu o meticulozitate de pedagog, U

Thant a folosit autoritatea și prestigiul funcției sale ca o forță a păcii, reconcilierii și cooperării, a îmbunătățirii climatului moral în lume. Lipsa prejudecăților și a vanității, modestia firească și accesibilitatea dovedite pentru oameni sau idei l-au făcut pe cel care au avut de-a face cu el să le fie imposibil să-și imagineze că ar fi fost animat de motive dăunătoare sau egoiste și, din această cauză, putea spune și întreține acțiuni care ar fi fost imposibile pentru altcineva. Cel care l-au cunoscut l-au prețuit și ca un povestitor plăcut, vesel. Era amator de anecdote, în special politice, inclusiv depre el. Se amuza povestind că, după funeraliile lui J.F. Kennedy, (noiembrie 1963), fusese prezentat unui șef de stat în vîrstă, care nu-l pricepuse numele, dar, înțelegând că este de la ONU, l-a prevenit complice: „Vezi că și șeful tău este pe aici”. L-a atras atenția jocul de cuvinte al unui ambasador: „Cînd există o dispută între două țări mici, până la urmă disputa dispare. Dacă într-o dispută sînt implicate o țară mică și o mare putere, țara mică poate dispărea. Și dacă este o dispută între două mari puteri, Consiliul de Securitate dispare”.

Cît a trăit, U Thant n-a explicat, public, rațiunea refuzării celui de al treilea mandat. Se spunea că era „la capătul puterilor”, că starea sănătății și insistențele familiei ar fi fost, de asemenea, un factor, că îl nemulțumea scoaterea din sfera Organizației Națiunilor Unite a unor probleme importante. În ce privește acest ultim aspect, o anumită lumină aduce o opinie, care a apărut sub semnătura sa postumă și care atribuie politicii „sferelor de influență” „principala cauză a neputinței Națiunilor Unite în îndeplinirea primei sale funcții — menținerea păcii... În cele mai multe cazuri, Națiunile Unite au fost ocolite în rezolvarea de dispute internaționale, în special de marile puteri, cînd aceste dispute se desfășurau înăuntrul sferelor lor de influență”.

Moștenirea

Testamentul politic al lui U Thant, deși asupra persoanei lui s-a așternut un nemerit colb al uitării, apare cercetătorului ca păstrîndu-și actualitatea. Acest testament poate fi descifrat chiar în luările sale de poziție oficiale, îndeosebi într-o suită de declarații făcute în ultimele luni, înainte de a se retrage din viața publică. Cunoașterea acestui „testament” permite și proiectarea unui veritabil autopoortret al lui U Thant și schițarea, din propriile declarații, a portretului său robot:

— Am fost educat în convingerea că viața omului este sacră. Am oroare de violență și de moartea violentă. Nu viața mea mă îngrijorează, dar mă preocupă mult copiii de azi — ce trebuie învățați, cum să fie crescuți, ce mod de viață să aibă și căror valori să li se atașeze. Și nu fac nici o distincție între viața propriilor mei copii și cea a copiilor altora, după cum nu fac nici un fel de distincție între viețile birmane și cele americane, rusești sau chinezești (31 martie 1967).

— Aș dori să mă împărtășesc o idee, care în trecut am discutat-o mult cu prieteni, cînd mă ocupam nu numai de probleme economice, ci și de cele politice și sociale. Vreau să vă vorbesc de importanța primordială a factorului uman. Modul nostru de a aborda problemele trebuie să țină esențial seama de factorul uman, încă mai mult decît de cel politic, militar sau oricare alt factor. Și cînd vorbesc despre importanța factorului uman, vreau să spun că trebuie ca sentimentele omeniei să-și recapete forțele în inimile voastre. Pentru a ilustra gîndurile mele, am să mă refer la două idei. Un copil mort în brațele buicii sale este și copilul meu. Un ostaș rănit — fie el american sau vietnamez, evreu sau arab —, care inevitabil se

* În partea finală a acestui document se poate citi: „Nu pot încheia fără să exprim profunda mea apreciere guvernelor țărilor membre, care mi-au acordat sprijin neslăbit și cooperare în decursul acestor zece ani. M-am bucurat de această cooperare la fiecare nivel, de la șef de stat sau de guvern pînă la ministru de externe și reprezentant permanent și colegii săi. Acest sprijin a fost manifestat cel mai notabil în 1966, cînd am anunțat intenția mea de a accepta un al doilea mandat. Acum, cînd pare să existe un simțămînt, printre numeroase guverne membre, de a fi convins într-un fel să accept un al treilea mandat, aș dori numai ca, în afară de a le mulțumi în modul cel mai sincer pentru continua lor încredere, să fi fost în situația să mă conformez acestei dorințe. Regret foarte mult, dar aceasta nu este posibil”.

** În iulie 1969, mai fusese spitalizat pentru ceea ce a fost descris, la vremea respectivă, ca „o minoră operație rectală”.

*** Scrutiniul fiind secret, singura deducție posibilă este că votul împotriva nu a fost exprimat de un membru permanent al Consiliului de Securitate. Buletinele de vot, care se introduc într-o cutie de lemn, nu cuprind numele țărilor, pe cinci dintre ele fiind imprimate doar cuvintele Membru permanent.

gîndește la căminul său, la familie, la satul, orașul, țara sa, acest soldat rănit este fiul meu (22 mai 1968).

- Nu este nici un secret că există două școli de gîndire privind funcționarea Organizației mondiale. Prima școală susține că Națiunile Unite trebuie să fie doar un for de discuții și dezbateri. A doua preconizează ca Națiunile Unite să devină un adevărat instrument eficient pentru concilierea internațională și menținerea păcii. Eu aparțin celei de a doua școli. Sînt ferm convins că, de dragul păcii și pentru ca omenirea să supraviețuiască, Națiunile Unite trebuie să devină un instrument mai puternic pentru realizarea dezarmării generale și totale și pentru a ajuta la ridicarea nivelului de trai al popoarelor lumii. Toate națiunile membre, mici sau mari, indiferent de sistemele lor politice sau sociale, trebuie să-și unească eforturile pentru realizarea acestor obiective (7 mai 1963).

- Dezvoltarea fantastică a mijloacelor de transport și comunicații a redus universul la dimensiunile unui județ. Într-o astfel de lume, este esențial ca să sesizăm identitatea de interese care ne leagă pe toți împreună și să nu exagerăm problemele care ne divizează, oricît de vaste ar fi aceste probleme, oricît de profunde ar fi aceste diviziuni. Trebuie să ne gîndim la lume ca la o unitate, tot așa cum socotim un oraș sau un județ al căror locuitori au o completă identitate de interese și, în special, au toți interesul să nu dispară (25 mai 1962).

- Omenirea a ajuns la o răspîntie a istoriei, cînd trebuie să ia una din următoarele două decizii: fie ca țările bogate și cele sărace hotărîsc și să meargă împreună spre un viitor planificat și prosper, fie hotărîsc să meargă separat, pe căile lor proprii, și să se îndrepte spre un viitor neplanificat și haotic. Acestea sînt cele două alternative (3 iulie 1968).

- În fapt, după zece ani în funcția deținută, convingerea mea stă neclintită că Națiunile Unite rămîn cel mai bun instrument prin care statele pot coopera pentru dezvoltare și pacea popoarelor lor. Eu mi-am dirijat întreaga fidelitate și toate eforturile spre menținerea și dezvoltarea acestei Organizații ca un centru indispensabil de armonizare al acțiunilor statelor pentru realizarea scopurilor noastre comune și ca un instrument tot mai eficient pentru pace și dezvoltare (19 septembrie 1971).

- Trebuie să trecem de la vorbe la fapte, de la drepțuri la obligații, de la interesul egoist la cel mutual. Trebuie să trecem de la pacea parțială la pacea globală (25 octombrie 1970).

- Schimbarea cea mai hotărîtoare, în ultimii 25 de ani, este, poate, schimbarea dimensiunii problemelor mondiale și accelerarea ritmului acestei schimbări. Evenimentele produse în legătură cu populația, tehnologia și păgubirea mediului ne-au arătat că autorii Cartei poate n-au evoluat, în mod suficient, că progresul științific și tehnologic este cel mai important factor în producerea de schimbări nu numai în viața oamenilor, dar și în echilibrul de forțe în lume. Națiunile Unite, ca o organizație globală, au de jucat un rol vital în controlul acestor noi fenomene de masă, mondiale, al căror martori, aproape neputincioși, sîntem în prezent. Un sistem de rezolvare a unor chestiuni, cum ar fi resursele vitale ale planetei noastre, incluzînd aerul și apa, reprezintă o necesitate urgentă și de mult reclamată. Asemenea probleme pot fi efectiv abordate numai la scară mondială. Pentru a se pune capăt actualei risipe de resurse, incluzînd timpul și energia umană, s-ar putea să fie nevoie de o nouă și cuprinzătoare evaluare a stilului de viață al rasei umane (19 septembrie 1971).

După încetarea mandatului de Secretar general, U Thant s-a retras la Harrison, o mică localitate rezidențială din vecinătatea New York-ului. Legăturile pe care le avusese cu fostul premier U Nu nu erau de natură să-l înlesnească revenirea în Birmania, unde fusese ultima oară în 1967. Din 1972, ca membru al Institutului de probleme Internaționale „Adlai Steven-

son”, el a beneficiat de sprijin material în vederea redactării memoriilor. De fapt, prima carte la a cărei scriere a trecut, după cum a mărturisit-o, „nu era de memorii în sensul tradițional al termenului”, nici o autobiografie, „ci o vedere de la etajul 38 al clădirii ONU”. După mărturisirea ginereului său, Tyn Mint-U, povestirea propriu-zisă a vieții sale ar fi urmat să constituie subiectul unui al doilea volum.

La 11 noiembrie 1973, U Thant care, exceptînd familia și cîțiva apropiați, nu se mai vedea cu nimeni, a fost operat de o „tumoare facială benignă”, în realitate de un cancer al laringelui. În mai 1974, U Thant a încheiat redactarea cărții sale, care avea să apară, însă, după patru ani (View from the UN, New York, 1978).

Într-o zi de noiembrie, a trebuit să fie din nou internat într-un mare spital newyorkez (Harkness Pavilion of Columbia Presbyterian Medical Center), unde fusese operat în anul anterior și unde, după patru zile, la începutul după-amiezii, a decedat. În aceeași zi de luni 25 noiembrie 1974, președintele sesiunii Adunării Generale a ONU, Abdelaziz Bouteflika (Algeria), a informat plenara asupra decesului „după o boală îndelungată”, și la capătul unei suite de scurte alocuțiuni de omagiu, ședința a fost suspendată.

De miercuri 27 noiembrie la amiază, pentru 24 de ore, imensa sală de intrare de la parterul clădirii Adunării Generale, cu ferestre spre East River, și dominată de o pictură murală reprezentînd pacea, chiar în apropierea „camerei de meditații”, a fost locul de unde s-a putut lua rămas bun de la U Thant. Apoi, rămășițele sale pămîntești au fost transportate la Rangoon, reîntorcîndu-se, în cele din urmă, acasă. La 2 decembrie, în Adunarea Generală a avut loc o ședință comemorativă omagială, pe care, deschizînd-o, președintele sesiunii a spus: „În cele mai grave momente de criză, U Thant și-a păstrat omenia. Devotamentul său față de cauza umanității va rămîne un exemplu și o încurajare. În noblețea sa naturală el s-a identificat cu smerenia celor de jos. El a fost unul dintre acei oameni excepționali care au făcut din echilibru și armonie o normă de conduită care impune”.

În amintirea celor care l-au cunoscut, U Thant a rămas — așa cum l-a desemnat cu înțușie încă în 1955, după ce îl văzuse la Bandung, publicistul și istoricul francez Arthur Conte — diplomatul diplomaților.

dr. Eugen Preda

Un insolit muzeu la Tokio, care prezintă vizitatorilor peste 300 de tipuri de tobe din toată lumea

1990 - Anul internațional al alfabetizării

Prăpastia dintre lumină și întuneric n-a fost niciodată în istorie mai mare ca astăzi...

Astăzi, când trăim în „era nucleară”, în „era informației”, în „era spațială”...

Dincolo de albastrul cerului „roiesc” sateliții, ochii și urechile lumii către Pământ și Univers, în căutare permanentă de noi și noi cunoștințe...

În acest timp, pe glob asistăm la minunate inflorescențe ale civilizației, microelectronica, informatica, biotehnologiile și comunicațiile creînd o realitate care a dat viață unor scenarii ce ieri păreau fanteziste și configurînd un salt spectaculos spre o nouă calitate a omului. Distanțele dintre țări și continente s-au topit într-un flux neîntrerupt de valori și idei, interdependentele au dat un impuls nemaîntîlnit colaborării între popoare, majoritatea statelor și națiunilor se afirmă pe arena politică, iar mase mari de oameni cer guvernelor să regindească pacea și războiul...

În acest timp, însă, pe același mapamond, milioane de ființe umane mor în conflicte, ori secerate de maladii, o mare parte a omenirii este flămîndă și desculță, economia mondială trece prin convulsii, mediul ambiant ne trimite semnale de suferință, un miliard de semeni de-ai noștri caută un acoperiș deasupra capului, 900 de milioane semnează cu degetul, iar peste 100 de milioane de copii nu știu cum arată o școală...

O plagă care costă scump

De vreo trei decenii, de cînd omenirea și-a dat seama că problemele comune ale popoarelor nu pot fi abordate și soluționate decît în comun (îndeosebi după apariția unui impresionant număr de state independente pe ruinele unor imperii coloniale repudiate de istorie), s-a încercat și se tot încearcă un sugestiv efort global, concertat, de conștientizare și de acțiune în direcția unor transformări radicale, necesare și posibile, în domenii în care, însă, răcilele trecutului și interese anacronice, dar încă puternic manifestate, grevează asupra civilizației contemporane.

Una din expresiile efortului respectiv o constituie, între altele, proclamarea frecventă, într-un cadru universal, de regulă sub auspiciile Națiunilor Unite, a unor momente speciale, de natură să contribuie la aducerea în centrul preocupărilor generale a unor situații ce reclamă examinarea și rezolvarea lor, în consens cu aspirațiile majore ale popoarelor. Așa au apărut anumite „zile internaționale”, una a păcii, alta a mediului ambiant, alta a copilului, alta a alfabetizării etc; tot așa, există o „săptămîna mondială a dezarmării”; de asemenea, s-au marcat mai mulți „ani internaționali”, cum au fost cel al copilului, al păcii, al tineretului, al luptei împotriva apartheidului și discriminării rasiale ș.a.; ca să nu mai vorbim de deceniile pe anumite probleme: dezvoltare, dezarmare, decolonizare, desertificare, pentru apa potabilă ș.a.m.d.

La Sesiunea a 43-a a Adunării Generale a Națiunilor Unite, din toamna lui 1988, anul 1990 a fost pro-

clamat „An internațional al alfabetizării”. Rațiunea unei asemenea decizii izvorăște dintr-o realitate ce se cere a fi grabnic corectată, pentru că nu face deloc cinste nivelului de civilizație la care a ajuns omenirea la sfîrșitul acestui secol de excepție în istorie. Trebuie spus că momentul nu a fost ales întâmplător. 1990 se află la pragul unui nou „deceniu al dezvoltării”, cel de-al patrulea pe tema respectivă, și se pare că va fi o etapă deosebită, cu obiective mai realiste, ținîndu-se seama că strategiile precedentelor trei decenii ale dezvoltării au eșuat.

Între posibilitățile de progres ale popoarelor (cu deosebire ale celor rămase în urmă) și nivelul de instrucție și educație, de formare profesională și culturală, există o strînsă legătură, de prisos a mai fi comentată.

Totuși, să amintim, succint, opinia de necontestat potrivit căreia analfabetismul costă scump. Starea de accentuată înapoiere în care se află numeroase țări din „lumea a treia” - rezultat al dominației și exploatării coloniale și neocoloniale - a fost și este favorizată și de marelui număr de persoane care nu știu să scrie și să citească. Cele mai sărace state în curs de dezvoltare sînt și cele în care această plagă are proporții de masă. Procesul dezvoltării, edificarea unei economii moderne nu se pot înlăptui cu oameni neinstruiți.

În pofida tuturor măsurilor luate de autoritățile din tinerele state independente (unele din primele acțiuni programate pe plan național, în fiecare țară, după eliberarea de lanțurile asupririi coloniale), de ONU și de alte organisme internaționale specializate, dreptul la educație rămîne o aspirație îndepărtată pentru aproape a cincea parte din omenire. În „lumea a treia” se înregistrează 98 la sută din neș-

tiutorii de carte pe plan mondial, dintre care jumătate sînt femei. Există în prezent în lume, după cum s-a arătat mai sus, circa 900 de milioane de analfabeți, iar unele estimări recente arată că, dacă nu se vor întreprinde măsuri concrete, potrivit unei noi strategii în acest domeniu, numărul celor care nu beneficiază deloc de dreptul la educație nu va scădea pînă în anul 2000, așa cum s-a sperat, ci, dimpotrivă, va crește. Tocmai în vederea evitării unei asemenea evoluții nefaste a fost proclamat „Anul internațional al alfabetizării”. Înainte de a evidenția, însă, ce se intenționează să se întreprindă în 1990, să aruncăm o scurtă privire, revelatoare asupra radiografiei realităților contemporane, ținînd seama că analfabetismul este un flagel ce se întîlnește atît în țările în curs de dezvoltare, cit și în cele dezvoltate, dar neuitînd, totuși, faptul că polarizarea sa pe plan internațional urmează una din trăsăturile fundamentale ale epocii, aceea a împărțirii omenirii în bogați și săraci. Să citim, deci, cîteva date semnificative în cartea... neștiutorilor de carte.

Handicapați ai civilizației și culturii

Exprimat în procente, numărul analfabeților pe plan mondial înseamnă, potrivit unor statistici ale UNESCO, 27,7 la sută din populația totală a Terrei în vîrstă de peste 15 ani. Pe continente și în cifre absolute, cei 900 de milioane de excluși de la lumina științei de carte, generatoare de demnitate și de personalitate umană, se împart, aproximativ, astfel: 666 de milioane în Asia, 126 de milioane în Africa și 44 de milioane în America Latină și zona Caraibilor, restul aparține altor țări, inclusiv celor puternic dezvoltate. Este adevărat că, pe plan mondial, datorită acțiunilor întreprinse de tinerele state independente și de organizațiile internaționale, s-a înregistrat, în ultimele decenii, o scădere a indicelui analfabetismului de la 37,1 la 27,7 la sută (din populația totală). Totuși, în cifre absolute, a survenit un spor al neștiutorilor de carte, ca urmare a creșterii demografice. Evident, expresia „ca urmare” nu echivalează cu noțiunea de „consecință”, ea exprimă doar un raport, sporul demografic nefiind nicidecum cauza fenomenului.

Insuportabila povară a uriașei datorii externe a „lumii a treia” – datorie care a depășit 1300 miliarde dolari – a creat un nou flux de analfabeți, alături de

o înrăutățire a condiției umane din alte puncte de vedere, iar cei care suferă, în primul rînd, incalculabilele consecințe ale acestui fenomen nefast sînt copiii, după cum se relevă în ultimul raport al UNICEF, intitulat „Situația copiilor în lume”. Între altele, documentul semnalează, cu justificată îngrijorare, că, în ultimele 12 luni, 500 000 de tinere vîrstare au decedat ca urmare a încetîririi dezastruoase a procesului dezvoltării în unele regiuni ale planetei. În ultimii ani, cele mai sărace 40 de țări de pe glob s-au văzut constrînse – sub povara achitării unor datorii imense și injuste – să reducă cu 50 la sută resursele consacrate sănătății și cu 25 la sută pe cele planificate pentru educație. În aproape jumătate din numărul țărilor în curs de dezvoltare, indicele de înscriere școlară a copiilor între 6 și 11 ani se află într-un puternic recul. Tot din surse ale UNESCO aflăm că în „lumea a treia” circa 135 de milioane de copii de această vîrstă nu pot beneficia de o instruire școlară: 90 de milioane în Asia, 36 de milioane în Africa și 9 milioane în America Latină.

Consecință firească a fenomenului subdezvoltării, procentul neștiutorilor de carte depinde de nivelul infrastructurii instrucției, de numărul de școli și de cadre didactice. Există state în care procentul analfabeților atinge cifra de 85-90. Nu întîmplător, această situație apare de o gravitate mai evidentă în acele țări cele mai slab dezvoltate din punct de vedere economic. De pildă, în Burkina Faso, 91 la sută din populație este analfabetă. În Gambia și Mali, numărul analfabeților depășește, de asemenea, 85-90 la sută.

Într-o serie de țări în curs de dezvoltare au fost lansate campanii de alfabetizare la scară națională, zeci de mii de tinere cadre didactice luînd parte la organizarea și conducerea cursurilor de alfabetizare a adulților, obținîndu-se rezultate evidente, cu implicații însemnate pe plan social, ca și în viața persoanelor care au beneficiat de instrucția cuvenită. „Pe vremea cînd nu știam să citesc – mărturisea un lucrător agricol brazilian – am primit niște hîrtii să le semnez. Nu știam să scriu; atunci cel care mi-a adus hîrțiile a semnat el în locul meu. Și a trebuit să părăsesc pămîntul pe care îl munceam, fiindcă în hîrtii scria că sînt de acord să plec dacă mi se dă o sumă de bani. Nu mai știu cîți. Cred că 300 000 de cruzeiros. Nu știu unde sînt acești bani, cred că la Banca Agricolă, sau în altă parte, fiindcă eu nu puteam să completez hîrțiile ca să-i încasez. Asta se întîmpla cu zece ani în urmă. Acum știu să citesc și nimeni nu o să mă mai poată înșela, deoarece cuvintele scrise rămîn scrise și nimeni n-o să spună

altceva decit ceea ce este scris. Asta-i bine pentru familia mea și pentru mine, fiindcă acum știu să citesc".

Această sugestivă mărturisire, inserată de Bertrand Schneider în lucrarea „Revoluția descultilor”*, conturează elocvent prăpastia dintre întineric și lumină pe planul personalității și demnității umane, dintre starea îngrozitoare de **paria**, de neputință totală în care se simte individul analfabet, și încrederea de sine pe care i-o dă unei persoane cunoașterea scrisului și cititului. Cei rămași în afara dreptului fundamental la instruire și educație reprezintă nu numai o simplă masă de ignoranți, față de care se manifestă o doză mai mică sau mai mare de compătimire și regrete. Noaptea spirituală perpetuă pe care o trăiesc constituie o dramă nu numai pentru ei, ci și pentru societățile ai căror membri sînt. Ei trag înapoi aceste societăți sau, în cel mai bun caz, le sîlesc să bată pasul pe loc. Nu numai că nu pot participa, în deplinătatea capacităților lor, la programele naționale de dezvoltare, de progres, dar nu înțeleg nici conținutul și spiritul acestor programe, nu înțeleg deciziile care se iau și care îi privesc și pe ei. Deseori sînt jefuiți, pur și simplu, datorită ignoranței lor, ca în cazul citat mai sus. În marea lor majoritate, adulții analfabeți sînt șomeri, iar atunci cînd găsesc locuri de muncă sînt subplătiți pentru activitățile pe care le prestează. Sînt oameni mereu rătăciți în labirintul social, orbecăind pe întineric sub soarele zodiei computerelor din lumea de azi. Mulți rătăcesc - în înțelesul nefigurativ al noțiunii - în viața de zi cu zi, fiind incapabili să citească indicatoarele de pe autobuze, ori semnele de circulație. La fel de mulți sînt cei care se află în pericol de moarte, de pildă cei care nu pot descifra etichetele de pe flacoanele de medicamente și modul de administrare a acestora. Colin Power, director general adjunct al UNESCO, a prezentat, în acest sens, cazul tulburător al unei mame africane al cărei copil se îmbolnăvise. Consultînd un medic, a primit o doctorie, o dată cu explicațiile referitoare la folosirea ei, dar, cînd a ajuns acasă, a constatat că uitase indicațiile medicului; atunci a alergat la un vecin pe care l-a rugat să-i spună ce scrie pe flacon, dar cînd s-a reîntors acasă copilul murise...

Sărăcia este incompatibilă cu școlarizarea, nu numai din cauza cheltuielilor pentru cărți, rechizite, uniforme, transport, ci și pentru faptul că mulți copii sînt nevoiți să participe la întreținerea familiilor

* Tradusă în românește, în colecția „Idei contemporane”, Editura Politică, București, 1988.

lor, să muncească de la o vîrstă fragedă, în detrimentul educației. Absențele, renunțarea la cursuri și pierderea anului școlar constituie indici ridicați în multe țări în curs de dezvoltare. Potrivit unor date difuzate de Uniunea sectorială de cercetări și planificare a învățămîntului, din Guatemala, circa 200 000 de copii din această țară nu au acces la învățămîntul primar, deși accesul la porțile sale este reglementat de prevederi constituționale. Organismul mai sus amintit semnalează că, între 1982 și 1987, mii de copii din familii nevoiașе nu au urmat nici o școală, iar alții au părăsit-o foarte repede. Din 300 000 de copii guatemalezi cuprinși într-o anchetă, numai 88 000 au obținut certificate de absolvire, înregistrîndu-se un indice de părăsire a școlii de 70 la sută. Uneori, în special în zonele rurale, inșiși părinții nu permit accesul copiilor la instruire. Fenomenul ar părea inexplicabil la o primă vedere, dar, observîndu-l atent, se înțelege că accentuarea dramei este facilitată și de faptul că ignoranța naște ignoranță... Pentru a străpunge acest zid al întinericului, autoritățile și grupurile animatoare din unele țări trebuie să recurgă la o activitate deosebită de influențare, de atracție spre lumina științei de carte. Desigur, acolo unde există și educatori, pentru că unul din marile neajunsuri care grevează asupra procesului de alfabetizare și formare profesională îl constituie și lipsa de cadre, insuficiența resurselor și mijloacelor de educare a... educatorilor. Dar să revenim la activitatea de influențare cu un caz din Ghana, relatat în „Forum du développement”, publicație a Națiunilor Unite. Aici, Comisia Națională pentru copii, organism creat cu prilejul Anului internațional al copilului (1979), a avut ideea să folosească teatrul în dificila muncă de propagare eficientă a obiectivului școlarizării. O trupă de actori a pus în scenă o piesă în care sînt înfățișate necazurile pe care le suferă un neștiutor de carte, piesă de factură comico-dramatică și care a înregistrat un mare succes pretutindeni unde a fost jucată. Consecințele n-au întîrziat să apară, subliniază „Forum du Développement”: înregistrările la cursuri au crescut simțitor.

Acest exemplu nu are decit menirea să întărească una din laturile realității complexe a fenomenului pus în discuție, anume efortul întreprins constant pentru eliminarea analfabetismului, dat fiind că, uneori, se mai aud voci care recurg la acuzații gratuite și răuvoitoare în acest domeniu, arătînd ca de vină pentru marele procent al neștiutorilor de carte

din „lumea a treia” ar fi autoritățile din statele afectate de respectivul flagel. Este o încercare de mistificare a adevărului. După cum spuneam, au existat și există numeroase și generoase programe de instruire și educație în țările în curs de dezvoltare, dar insuccesul lor s-a datorat cauzelor pe care le-am înfățișat. Oricum, în foarte multe din aceste state s-au obținut rezultate notabile și sînt în curs de lansare ori de aplicare efectivă noi proiecte. De pildă, recent, în Egipt s-a proclamat un „Deceniu al alfabetizării” pentru anii '90. Se prevede că în perioada respectivă să se lichideze această grea moștenire a trecutului colonial. Acțiunea constituie urmarea aplicării, în ultimii ani, a altor programe de alfabetizare în Egipt. Acestea au contribuit la o reducere substanțială a numărului neștiutorilor de carte din țară – de la 62 la sută din populație la 49,4 la sută. O atenție deosebită se va acorda acelor categorii de persoane adulte în rîndurile cărora analfabetismul are proporții mai mari, și anume femeile și locuitorii unor zone rurale.

Noua campanie la nivel global de luptă împotriva analfabetismului a fost lansată prin intermediul Programului ONU pentru Dezvoltare (PNUD), al UNESCO, UNICEF și Băncii Mondiale, iar Adunarea Generală a ONU a decis, anul trecut, să se proclame „Anul Internațional al Alfabetizării” în 1990. Această campanie vizează asigurarea unui nivel de bază comun în materie de educație – înainte chiar de sfîrșitul secolului – pentru cel puțin 80 la sută din copiii pînă la 14 ani. Detaliile programului vor fi puse la punct în cursul unei conferințe internaționale care se va desfășura la Bangkok între 5 și 9 martie 1990. Înalti reprezentanți ai statelor lumii, delegații ale multor organisme naționale și internaționale de specialitate, educatori și cercetători vor participa la această mare reuniune care va avea ca temă „Dreptul fundamental la educație, un drept pentru toți locuitorii planetei”. Conferința a fost concepută ca o primă etapă a luptei împotriva analfabetismului la scară mondială și se va încheia cu un plan de acțiune.

Un scurt-circuit permanent

Fără îndoială – așa cum pe bună dreptate se afirmă – alfabetizarea trebuie corelată cu dezvoltarea, ținîndu-se seama că rata înaltă a neștiinței de carte periclitează această dezvoltare, mai ales în „lumea a treia”. Iată de ce s-au făcut sublinieri că, în cadrul campaniei de eradicare a flagelului respectiv, cursurile de scriere și citire trebuie corelate cu îndeplinirea altor cerințe, între care asigurarea unei continue pregătiri profesionale și crearea de locuri de muncă, pentru că numai astfel imensul număr al handicapatilor civilizației și culturii contemporane va înțelege sensul învățării. Există riscul – subliniază specialiștii – că, dacă nu vor fi îndeplinite asemenea condiții, campania va eșua. De altfel, imperativul subliniat mai sus nu privește numai țările în curs de dezvoltare, ci chiar și statele occidentale industrializate, unde numărul analfabeților – deși redus ca procent – este, totuși, destul de ridicat, ținînd seama de posibilitățile acestor țări. Circa 2 la sută din populația lor este afectată de această plagă, dar, în unele regiuni, cum ar fi cele din sudul Europei occidentale, procentul se ridică pînă la 23.

Cifra de 2 la sută nu pare să acopere, însă, întreaga realitate, pentru că în ea nu sînt incluși cetățenii trecuți prin anumite forme de instruire primară și cotați drept alfabetizați, dar care sînt, de fapt, incapabili să citească, între altele, inscripțiile de pe cutiile de conserve sau de pe cele de medicamente.

Astfel, potrivit unor surse, în Statele Unite ar exista circa 23 milioane de analfabeți, iar în Franța – 6 milioane. Alte multe milioane se înregistrează în celelalte state occidentale. Prezentăm, ca foarte semnificative în acest sens, două aprecieri: „Fiecare al patrulea american matur nu ar fi în stare să citească această carte” – scria Jonathan Kozol, autorul lucrării „America analfabetă”. La rîndul lui, cunoscutul scriitor francez, Paul Claudel, spunea că Franța a suferit un scurt-circuit permanent: 15 la sută din totalul persoanelor adulte sînt analfabete, iar 60 la sută sînt abia alfabetizate, adică știu să citească un indicator de circulație, dar nu înțeleg sensul unei fraze scrise (vezi și caseta).

Zeci de milioane de ființe umane din statele puternic dezvoltate nu pot fi considerate – din punct de vedere al standardelor internaționale – drept alfabetizate. Unul din patru canadieni nu știe să citească, să scrie și să socotească – se apreciază în documente ale UNESCO. În Republica Federală Germania, numărul analfabeților se ridică la 400 000-800 000. Dar, la acesta, se mai adaugă milioane de persoane pentru care scrisul și cititul reprezintă o mare dificultate. Ei fac parte din categoria numită a „analfabeților funcționali”. Cu un an în urmă, o reuniune de experți, desfășurată la Hamburg, estima că 10 la sută din populația țărilor industrializate nu poate nici să citească, nici să scrie într-o manieră corectă. În documente ale UNESCO se relevă, însă, că situația pare să fie mai gravă, intrucît trebuie avute în vedere și persoanele care nu au beneficiat de o scolarizare adecvată, ori nu au efectuat decît minimul școlar legal și care, dat fiind că nu au folosit bruma de cunoștințe însușite, le-au pierdut și au uitat – parțial sau total – să scrie sau să citească. Analizînd acest fenomen, revista „Prospects” scria că, dacă pînă nu demult se considera că analfabetismul este un apanaj al țărilor „lumii a treia”, acum Europa occidentală recunoaște că nici ea nu este imuna la acest flagel.

Au produs un puternic șoc, în opinia publică internațională, o serie de anchete efectuate în mai multe școli din Statele Unite. Revista „Newsweek” releva în acest sens: „O comisie guvernamentală apreciază că elevii de liceu se află într-o deprimantă stare de ignoranță în legătură cu date fundamentale de istorie și literatură. Este limpede că Johnny (tipul elevului american mediocru, așa cum îl definesc mijloacele de informare în masă) e pe cale să capete o foaie matricolă deplorabilă. În anii '70, avea probleme cu scrisul și cititul. În anii '80, a căpatat note proaste la matematică și fizică. Anul trecut, n-a putut lua note de trecere la geografie pentru că a confundat pe hartă Statele Unite cu Brazilia...”

În revista citată se subliniază că, „după teste îndelungate, Fundația Națională pentru Științe Umaniste a constatat că, din 800 de elevi de liceu în vîrstă de 17 ani, 68 la sută nu știu cînd a avut loc Războiul Civil din Statele Unite, iar un elev din trei credea că navigatorul Columb a ajuns în America după 1750”.

Intr-o rezoluție adoptată de Națiunile Unite se subliniază că eliminarea analfabetismului trebuie să se înscrie ca una dintre principalele preocupări ale comunității internaționale. Documentul reliefează că flagelul respectiv, existent cu precădere în numeroase țări în curs de dezvoltare, prejudiciază în mod grav procesele de dezvoltare economică, socială, culturală și spirituală la nivel global.

Virgil Tatomir

Viața internațională postbelică a cunoscut o evoluție sinuoasă. Nici nu se stinseseră bine flăcările celei mai pustitoare conflagrații cunoscute în istorie că lumea a și fost aruncată în „războiul rece”. Întreaga omenire avea să fie scuturată, în perioada următoare, de crize puternice, care, nu o dată, au fost pe punctul de a conduce la declanșarea unui nou război mondial. Perioadele de destindere s-au dovedit a fi de scurtă durată și fragile. Blocurile politico-militare, lupta pentru împărțirea și reimpărțirea sferelor de influență și dominație, desfășurată cu intensități mai mici sau mai mari, dar în permanență, în perioada postbelică, au alimentat o continuă atmosferă de neîncredere și suspiciune în relațiile internaționale și o aberantă cursă a înarmărilor care a condus la acumularea unor arsenale de armamente capabile să distrugă de câteva ori întreaga planetă.

Putea lumea postbelică să cunoască și o altă evoluție? Fără îndoială că putea. În ce direcții s-ar fi putut produce această evoluție? Este o întrebare la care răspunsul lasă mult loc de speculație politică. Cert este, însă, că ar fi putut fi evitate o seamă de situații pentru care omenirea a plătit din greu și care au generat perioade de gravă încordare și extremă complexitate, așa cum este cea care caracterizează relațiile internaționale în anii '80. Multe din aceste situații ar fi putut să nu aibă loc dacă n-ar fi existat... ocaziile pierdute. Ne propunem să ilustrăm afirmația cu câteva exemple din istoria politico-diplomatică postbelică.

OCAZII PIERDUTE

Proliferarea armelor nucleare

Privind retrospectiv, efortul de stăvilire a răspîndirii armelor nucleare, materializat în Tratatul de neproliferare a acestor arme (din 1968), a survenit cu o întârziere de mai bine de două decenii, cu rezultatele cunoscute: Tratatul n-a reușit să pună capăt nici proliferării orizontale (noi posesori) și nici proliferării verticale a armelor nucleare (noi arme în arsenalele posesorilor). Cursa înarmărilor nucleare a continuat neabătută, efectul Tratatului fiind minim. Se poate spune chiar că acest efort a intervenit prea târziu.

Într-adevăr, o primă ocazie de a preveni răspîndirea armelor nucleare a fost pierdută în 1946. Pe atunci, Statele Unite erau singura deținătoare de arme nucleare. Încă în timpul Administrației Roosevelt, Oppenheimer - unul din „părinții” bombei atomice americane - a elaborat un plan, ajustat apoi de Administrația Truman și prezentat la O.N.U. în iulie 1946, intrat în analele diplomației sub denumirea de „planul Baruch”, după numele reprezentantului S.U.A. la Națiunile Unite. În esență, planul prevedea interzicerea producției de arme nucleare și plasarea tuturor activităților civile vizînd folosirea energiei nucleare sub un control internațional, creîndu-se, în acest scop, o „Agenție Internațională pentru Dezvoltarea Atomică”. Aceasta ar fi avut, între altele, atribuții privind: „1. Controlul, administrarea sau proprietatea asupra tuturor activităților implicînd energia atomică și care ar fi prezentat un pericol potențial pentru securitatea mondială; 2. Capacitatea de a controla, inspecta și autoriza toate celelalte activități atomice”.

Tot atunci, în iulie 1946 Uniunea Sovietică a venit cu o contrapropunere, respectiv cu un proiect de convenție prin care se interzicea producerea și folosirea armelor nucleare, urmînd ca, în timp de trei luni de la intrarea în vigoare a convenției, toate armele nucleare existente la vremea aceea să fie distruse.

Intr-o atmosferă politică internațională normală, elemente ale ambelor acestor propuneri - care, evi-

dent, reflectau, fiecare în mod preponderent, interesele autorilor lor, unul în raport cu celălalt - ar fi putut forma baza unei înțelegeri care ar fi eliminat „din fașă” arma nucleară și ar fi pus temelia unei ample cooperări internaționale pentru folosirea energiei atomice în scopuri pașnice. În schimb, mai târziu, în cursul aceleiași luni, bomba a fost din nou „experimentată”, adică etalată lumii întregi ca simbol al puterii Statelor Unite, angajate, astfel, în „diplomația atomică” a „războiului rece”.

Dezbaterile asupra celor două propuneri, care au avut loc în Comisia pentru energia atomică din cadrul O.N.U., au ajuns destul de repede la impas, devenit definitiv în cursul anului 1948, cele două mari puteri situîndu-se pe poziții aparent ireconciliabile. U.R.S.S. a susținut că o convenție pentru scoaterea în afara legii a armelor nucleare trebuie să preceadă un acord privind controlul internațional asupra activităților nucleare, propus de Statele Unite. La rîndul lor, S.U.A. și alte țări occidentale susțineau că o convenție de genul celei propuse de Uniunea Sovietică, fără garanții internaționale corespunzătoare privind controlul folosirii energiei nucleare, nu ar avea valoare, putînd fi lesne încălcată.

Ce a compromis șansele unei înțelegeri la vremea aceea? Analistii sînt de acord că nu numai „nu”-ul sovietic la planul american, ci, în primul rînd, creînta falsă a Statelor Unite, copleșite de preocuparea paralizantă pentru păstrarea secretului producției bombei, că Uniunea Sovietică n-ar fi putut trece la fabricarea bombei, cel puțin în viitorul apropiat, datorită stadiului mai puțin dezvoltat al tehnologiei sale. Conducătorii americani ai vremii erau prăda utopiei că S.U.A. și-ar putea menține monopolul nuclear și, în consecință, o influență hotărîtoare în viața politică mondială. Desartă iluzie. În mai puțin de trei ani, U.R.S.S. a fabricat propria sa armă nucleară. I-au urmat Marea Britanie în 1952, Franța în 1960 și China în 1964.

Ne putem imagina care ar fi fost evoluția lumii dacă, în 1946, s-ar fi realizat o înțelegere privind interzicerea producției de arme nucleare și instituirea unui sistem internațional de cooperare pentru folosirea energiei atomice în scopuri pașnice.

Interzicerea experiențelor nucleare

În 1961, Conferința de la Geneva asupra încetării experiențelor nucleare, la care participau Marea Britanie, Statele Unite, Uniunea Sovietică și un reprezentant al secretarului general al O.N.U., conferința deschisă în 1958, a ajuns la un impas total. Punctul de dezacord: sistemul internațional de control. În primăvara anului 1963, în Comitetul celor 18 state pentru dezarmare (astăzi, Conferința pentru dezarmare) de la Geneva se conturase un consens de a se negocia un tratat privind interzicerea completă a experiențelor nucleare.

În legătură cu experiențele nucleare subterane s-a ajuns la același impas, legat de problema verificării internaționale a tratatului prin inspecții la fața locului. După ce, la început, s-a opus oricăror inspecții la fața locului, U.R.S.S. a fost, în cele din urmă, de acord că s-ar putea proceda la „două sau trei” inspecții pe an. Statele Unite și Marea Britanie, care inițial se pronunțaseră pentru 12-24 inspecții pe an, au considerat numărul de inspecții propus de sovietici ca fiind „complet inadecvat”, diminuându-și, totuși, exigențele inițiale și insistând ca numărul de inspecții anuale să fie „cel puțin șapte sau opt”. La un moment dat, Marea Britanie a acceptat să se convingă asupra unui număr de trei inspecții anual, însă S.U.A. s-au cramponat de cifra de șapte, făcând să se piardă o ocazie unică de realizare a unei înțelegeri asupra interzicerii tuturor categoriilor de experiențe nucleare. Eforturile țărilor neutre din Comitetul de la Geneva de a se ajunge la un compromis au fost găsite de americani ca fiind „fără rost”.

În retrospectivă, disputa dacă să fie trei sau șapte inspecții la fața locului, pe an, pentru a se verifica respectarea Tratatului, nu poate apărea decît derizorie. Și totuși, datorită ei s-a ajuns ca Tratatul semnat la Moscova, la 5 august 1963, să interzică experiențele nucleare doar în trei medii – în atmosferă, în spațiul cosmic și sub apă. Tratatul nu a adus cu sine tendința, care ar fi fost de așteptat, spre scăderea experiențelor subterane. În afara incidentelor sale binefăcătoare asupra protecției mediului, Tratatul n-a avut nici un efect asupra încetării cursei înarmărilor. Cele două puteri nucleare care nu au semnat Tratatul au continuat, o vreme, experiențele în atmosferă, iar experiențele subterane s-au desfășurat într-un ritm alert în perioada care a urmat: de la încheierea Tratatului, în 1963, și pînă la sfîrșitul anului 1988, s-au efectuat peste 1100 de experiențe nucleare.

Dacă se ține seama de faptul că perfecționarea focaselor nucleare și îmbunătățirile calitative și de precizie ale armelor nucleare ar fi fost, practic, imposibile fără aceste experiențe nucleare, este în afără de orice îndoială că, dacă ocazia realizării unui acord asupra încetării tuturor experiențelor nucleare n-ar fi fost irosită în 1963, lumea de astăzi ar fi fost cu totul alta; în orice caz, ar fi trăit într-un grad de securitate incomparabil mai mare decît în prezent.

Războiul din 1967 din Orientul Mijlociu

Rezultat al tensiunilor acumulate în timp, Orientul Mijlociu a fost, în iunie 1967, teatrul unui nou război între Israel și țările arabe, cu grave implicații pentru pacea și securitatea întregii lumi. Războiul și-a arătat din plin urmările dureroase, a provocat mari pierderi materiale și umane, a agravat și mai mult

încordarea în această parte a lumii, a ridicat obstacole și mai mari în calea soluționării problemelor dintre țările arabe și Israel. În cursul acestui război, Israelul a ocupat o parte din teritoriile țărilor arabe vecine, pe care le-a menținut sub ocupație pînă în ziua de astăzi, excepție făcînd Peninsula Sinai, retrocedată Egiptului în 1982, în urma Tratatului de pace egipteano-israelian.

După izbucnirea ostilităților, Consiliul de Securitate al O.N.U. a ținut mai multe ședințe, dar nu s-a putut pune de acord asupra unei rezoluții decît în a treia zi de război, rezoluție prin care beligeranții erau chemați să înceteze focul. Consiliul n-a reușit, însă, să convingă măsuri pe termen lung pentru realizarea păcii în regiune, datorită divergențelor dintre membrii săi permanenți, dotați cu dreptul de veto.

În aceste condiții, la 17 iunie 1967, a fost convocată o sesiune extraordinară de urgență a Adunării Generale a O.N.U., la propunerea Uniunii Sovietice, consacrată exclusiv situației din Orientul Mijlociu. Din multitudinea de rezoluții prezentate în cursul dezbaterii, pozițiile s-au polarizat, în cele din urmă, în jurul a două rezoluții: una prezentată de un grup de țări nealiniat, care se bucura de sprijinul statelor arabe și al Uniunii Sovietice, și cealaltă inițiată de un grup de state latino-americane, pe care o sprijineau S.U.A. și țările vest-europene. Puse la vot, la 4 iulie 1967, nici unul din cele două proiecte de rezoluție nu a întrunit majoritatea de două treimi necesară adoptării.

Proiectul țărilor nealiniat a suferit modificări succesive, menținîndu-și adeviziunea statelor arabe, spre a veni cît mai aproape de abordarea preponderanței juridice a latino-americanelor, ajungîndu-se, în preția votului, ca diferențele de fond dintre cele două proiecte să devină minime, lăta cum se prezentau principalele lor prevederi:

Proiectul nealiniat: „Adunarea Generală....

1. Cheamă Israelul să-și retragă imediat toate forțele pe pozițiile deținute înainte de 5 iunie 1967....

3. Cere Secretarului General să desemneze un reprezentant personal care să-l asiste în eforturile sale de a asigura respectarea prezentei rezoluții și să se afile în contact cu părțile implicate....

6. Cere Consiliului de Securitate să examineze toate aspectele situației din Orientul Mijlociu și să caute căi și mijloace de soluționare a tuturor problemelor – juridice, politice și umanitare – prin canalele corespunzătoare, călăuzindu-se după principiile Cartei Națiunilor Unite, în special cele conținute în articolele 2 și 33 (referitoare la principiile raporturilor dintre state și, respectiv, la mijloacele pașnice de reglementare a diferendelor dintre state – n.n.).

Proiectul latino-american: „Adunarea Generală....

1. Cere de urgență:

(a) Israelului să-și retragă toate forțele din toate teritoriile ocupate ca urmare a actualului conflict; (b) părților în conflict să pună capăt stării de beligeranță, să depună eforturi pentru a stabili condiții de coexistență întemeiate pe buna vecinătate și să recurgă în toate cazurile la procedurile de reglementare pașnică indicate de Carta Națiunilor Unite....

3. Cere Consiliului de Securitate să continue să examineze, cu titlu de urgență, situația din Orientul Mijlociu, lucrînd direct cu părțile și bazîndu-se pe prezența Organizației Națiunilor Unite pentru:

(a) aducerea la îndeplinire a prevederilor paragrafului 1 (a) de mai sus; (b) garantarea libertății de navigație pe cursurile internaționale de apă din regiune; (c) soluționarea corespunzătoare și deplină a problemei refugiaților și garantarea inviolabilității teritoriale și a independenței politice a statelor din re-

giune, prin măsuri care să includă stabilirea de zone demilitarizate".

Cu un efort suplimentar, statele arabe - care, este adevărat, au făcut o suită de concesii de la pozițiile lor inițiale pe parcursul negocierilor angajate între autorii celor două proiecte de rezoluție - ar fi putut permite țărilor nealiniate să ajungă la o înțelegere cu latino-americanii pentru prezentarea unui text comun. Insistența asupra cerinței retragerii imediate a trupelor, ca o condiție prealabilă a examinării oricărei alte probleme legate de reglementarea de fond a situației din Orientul Mijlociu și instaurarea păcii în regiune, a făcut să se piardă consensul tuturor statelor la O.N.U., care se putuse realiza la acea dată, dar nicidecum după aceea, căruia proiectul latino-american îi dădea expresie, și anume ca Israelul să-și retragă „toate forțele din toate teritoriile ocupate” în timpul recentului conflict - cerință vitală a unui proces autentic de pace în regiune. În contextul politic care se crease la acea vreme în Adunarea Generală, nici măcar Israelul nu a putut formula obiecțiuni la această cerință, acesta abținându-se de la vot asupra proiectului latino-american, după ce votase împotriva celui nealiniat.

Acest moment a fost pierdut. Un complex de factori a făcut ca, nu mai departe decît în toamna aceluiași an, un asemenea consens să nu mai fie posibil. Rezoluția 242 a Consiliului de Securitate din 22 noiembrie 1967 - care a fost acceptată pînă la urmă de țările arabe, și care este, în general, privită ca oferind un cadru instaurării unei păci juste și durabile în Orientul Mijlociu - formulează cerința retragerii Israelului din teritoriile ocupate în termeni ambigui, aceasta putînd fi interpretată ca nevizînd retragerea din **toate** teritoriile ocupate. De altfel, această cerință nu a putut fi nici pînă astăzi materializată, cu excepția retragerii din Sinai, evocată mai sus.

În atmosfera politică ce prevala, în acel început de iulie 1967, cînd impactul războiului era încă proaspăt, un consens la O.N.U. asupra retragerii tuturor forțelor israeliene din toate teritoriile ocupate ar fi avut, cu siguranță, un alt ecou în cercurile conducătoare din Israel și, în general, asupra evoluției evenimentelor din regiune. El ar fi fost, poate, de natură să evite cel de-al treilea război arabo-israelian și alte mai bine de două decenii de confruntare în regiune, plină de pericole pentru pacea și securitatea internațională.

Problema rachetelor nucleare cu rază medie și mai scurtă de acțiune

Problema aceasta a devenit subiect de preocupare internațională în 1977. U.R.S.S. începuse amplasarea de rachete mobile cu focoare nucleare triple de tipul „RSD-10” (cunoscute și sub denumirea de „SS-20”). La 12 decembrie 1979 - cînd se instalaseră circa 130 de rachete „RSD-10” -, Consiliul ministerial al N.A.T.O. a adoptat ceea ce s-a numit „decizia de dublă filieră” prin care se propuneau negocieri cu U.R.S.S. pentru limitarea, de ambele părți, la amplasării de arme nucleare cu rază medie de acțiune, dar, în același timp, pînă la încheierea cu succes a negocierilor, se hotăra modernizarea forțelor nucleare proprii prin amplasarea în Europa occidentală a 464 rachete de croazieră (GLCM - **ground-launched cruise missiles**) și 108 rachete Pershing II (GLBM - **ground-launched ballistic missiles**), începînd din decembrie 1983. În legătură cu această decizie, U.R.S.S. a declarat că rachetele „SS-20” înlo-

cuiuau rachetele mai vechi de tipurile „SS-4” și „SS-5” și că, astfel, se realiza o paritate aproximativă între cele două părți în ceea ce privește această categorie de arme.

Cînd au început negocierile sovieto-americane asupra acestor arme, în noiembrie 1981, la Geneva, S.U.A. au propus „opțiunea zero”, adică eliminarea, de către ambele părți, a tuturor rachetelor cu rază medie de acțiune cu baza la sol. Susținînd, în continuare, că există o paritate aproximativă între forțele nucleare ale N.A.T.O. în Europa și cele ale Uniunii Sovietice, partea sovietică a propus să-și reducă rachetele sale „SS-20” la nivelul forțelor nucleare combinate ale Marii Britanii și Franței, adică 162 de unități, cu condiția ca N.A.T.O. să renunțe în întregime la decizia sa privind amplasarea noilor rachete. O asemenea propunere n-a fost acceptată de Marea Britanie, Franța și S.U.A. pe temeiul că ar fi implicat un „drept” al Uniunii Sovietice la forțe egale cu cele ale alianței N.A.T.O., în ansamblul ei, și nu ar fi recunoscut „identitatea istorică și strategică” a forțelor de descurajare nucleară engleză și franceză.

Lăsînd de o parte problema forțelor nucleare ale Franței și Marii Britanii, în legătură cu care abordarea celor trei țări era vădit artificială, este un fapt că, prin nesesizarea posibilității oferite de „opțiunea zero” propusă de S.U.A., într-un anumit context politic, sub influența marilor mișcări populare împotriva amplasării preconizate a rachetelor nucleare în Europa occidentală, o mare ocazie de a se ajunge la eliminarea de pe continent a unei întregi categorii de arme nucleare a fost pierdută.

Timp de doi ani, negocierile n-au marcat deplasări sensibile în pozițiile celor două țări, iar, la 23 noiembrie 1983, U.R.S.S. a părăsit negocierile, după ce primele rachete de croazieră au început să fie amplasate în prima parte a lunii respective, iar, la 22 noiembrie 1983, Bundestagul vest-german a reafirmat hotărîrea sa de a permite amplasarea rachetelor Pershing II. Ca răspuns, U.R.S.S. a început, în aceeași lună, să amplaseze rachete nucleare cu rază mai scurtă de acțiune în R.D. Germană și Cehoslovacia.

Negocierile sovieto-americane au fost reluate, la 12 martie 1985, la Geneva, într-un cadru nou, acoperînd armele nucleare cu rază medie și strategice, precum și armele spațiale. Negocierile n-au marcat progrese pînă la întîlnirea dintre conducătorii S.U.A. și U.R.S.S. de la Reykjavik, din octombrie 1986, cînd cele două părți s-au apropiat de un acord asupra rachetelor cu rază medie de acțiune. Realizarea acordului a fost facilitată la începutul anului 1987, cînd U.R.S.S. a acceptat ca acesta să poată fi încheiat independent de realizarea unor înțelegeri privind forțele nucleare strategice și problemele spațiale conexe. Apoi, au fost soluționate și celelalte chestiuni referitoare la rachetele cu rază medie, inclusiv cele privind verificarea, în legătură cu care s-a convenit un program fără precedent, considerat a fi cel mai riguros și cel mai complet în istoria limitării înarmărilor și dezarmării. Acordul s-a făcut asupra unei soluții globale: eliminarea tuturor rachetelor cu rază medie de acțiune („opțiunea zero”), urmată de o înțelegere privind eliminarea și a rachetelor nucleare cu rază mai scurtă de acțiune („dublă opțiune zero”), materializat în Tratatul semnat de cele două țări la Washington, la 8 decembrie 1987.

Din fericire, în acest caz, ocazia pierdută în 1981 a putut fi recuperată relativ repede.

■ Cîntînd în ploaie

Afară plouă. O revărsare cumplită de apă are loc sub ochii noștri și peste capul nostru. Peste zi a fost la fel. Ploi declanșate pe neașteptate, ca la comandă, surprinzîndu-te în mijlocul străzii și făcîndu-te burete în câteva clipe. La primul chioșc, cauți din ochi o umbrelă. Acum, orice umbrelă s-ar da bătută. Drept care, nou-sosiții la Lincoln Center vor avea mai degrabă grija ajungerii prin viscolul lichid sub pridvoarele înalte decît să se mai încarce cu o povară în plus — umbrela.

O primă oprire pentru respirație adîncă, în fața la New York City Theater. Aici am văzut în două rînduri trupa de balet a lui Balanchin. Acum, Mr. B. nu mai este. Nici trupa lăsată în urmă de el, acum pe nu știu unde în turneu. Va reveni la sediu luna viitoare. Scena a fost lăsată liberă pentru artiștii de la New York City Opera. Doar că, la cîteva săptămîni de la deschiderea stagiunii, stagiunea nu s-a deschis încă. Retrași sub balustradă din fața intrării monumentului edificiu, cîțiva instrumentiști din orchestra teatrului concurează zgomotele ploii cu refrene alese la întîmplare. Cei opriți să-și tragă suflul după fuga prin ploaie sînt acroșați curtenitor și rugați să primească un fluturaș lămuritor. Membrii orchestrei teatrului de operă, scrie pe hîrtie, regretă că ei nu se află acum acolo unde le e locul, în fosă, la

Panoramic newyorkez

„New York City Opera”, pentru a cînta, în beneficiul nostru, firește. Dar, spun în continuare, ei au cîntat deja jumătate de sezon fără contract. Conducerea teatrului pretinde ca orchestra să-și compromită veniturile. Aceasta, la rîndu-i, consideră că a făcut deja suficiente sacrificii. Membrii săi cîștigă oricum cu un sfert mai puțin decît colegii lor de la Opera lirică din Chicago și Teatrul de Operă din San Francisco. Și cu 50 la sută mai puțin decît confrății și vecinii de la Metropolitan. Ni se solicită înțelegerea și, desigur, ajutorul. Le place să cînte pentru noi, dar nu se simt în stare să accepte diminuarea în continuare a salariilor, și așa situate, prin contract, sub standardul firesc. Sîntem chemați, deci, să contactăm pe directorul general, Christopher Keene, ca și pe alți domni din conducerea companiei, ale căror adrese ne sînt notate cu scupulozitate.

La „Metropolitan”, în schimb, iluminățiile de bal. Prin ferestrele de catedrală se sparge înserarea, torțele ce domină holul imens. Pe scările largi, ușor spiralate, cei veniți mai timpuriu urcă deja spre sala imensă. O alăturare stranie. Afară, lumea speriată de ploale, precipitată, grăbită, iritată. Aici, liniștea trebuincioasă înaintea spectacolului. Și candelabrele revărsînd lumini în

cascadă. Au fost donate de statul austriac, cu gîndul la prezența anti-hitleristă americană pe fronturile Europei. Sala te surprinde prin proporții. Parter, plus cinci etaje de loje laterale și alte 11 rînduri de-a latul sălii, în partea ei cea mai de sus. Te întrebi dacă se poate vorbi, în atare condiții, de un tratament cit de cit unificator, care să facă pe cei din fotolii pârtași la același eveniment accesibil, să zicem, pătimașilor operei situați acolo, sus, la galerie. Întrebarea se naște în orice teatru de tip italian, dar ea capătă proporții în asemenea circumstanțe. „Metropolitan” s-a gîndit însă și la asta, oferind în compensație un premiu de conservare-acustică. Participarea la spectacol ignoră distanțe și unghiuri, pe seama capacității de propagare a sunetului.

Am încercat, în zadar, un bilet la „Aida” pentru a-l prinde pe Plácido Domingo. Nu mi-a ieșit nici tentativa de a vedea și asculta pe Luciano Pavarotti în „Rigoletto”. Pînă la venirea Eugeniei Moldoveanu pentru „Manon Lescaut”, mai sînt cîteva luni. M-am decis pentru „Boema”. Sala plină. Înainte de a apuca pe scările care te așteaptă în unduirea lor lent urcătoare, ai la dispoziție librăria de la parter. Te cheamă acolo discursi și benzi de casetofon ce poartă în memorie voci de neuitat. Tresari numai cînd vezi ce scrie pe anvelopele gîndite cu gust: Ca-

russo, Callas, Gigli, Rossi. Videocasetele și-au oferit, la rîndu-le, serviciile. Spectacole întregi, înregistrate pe scena de la „Metropolitan”. Cîț stal în așteptare, cu cozi la casa de bilete sau pentru a-ți reveni după răfuiala cu ploaia de afară. Îți faci de lucru în acest colț de clădire, unde pe monitor se transmite unul din spectacolele aflate în repertoriul stagiunii. Azi la prînz, am întîrziat în încăperea burdușită de casete și cărți urmărind „Boema”, într-o distribuție alta decît cea de acum. Dirijorul Donato Renzetti debutează la Met în această toamnă. În ultimii ani s-a aflat la pupitrul unor teatre. A fost văzut la Carnegie Hall, la Opera lirică din Chicago, la Paris, la Luxor, la Londra, la Torino, la el acasă. Rodolfo, și el nou, Richard Leech știut în acest rol de la Chicago și de pe scena vecină — New York City Opera. Trebuia să cînte astă-seară Fiamma Izzo d'Amico. Peste numele ei a fost așezată o panglică de hîrtie purtînd al nume: Hei-Kyung Hong în rolul lui Mimi.

Cine crede că „Metropolitan” își leagă intențiile de punerea în cauză a tradiției se înșală. Punerea în scenă și jocul actoresc rămîn tributare gîndului de început al realizatorilor de spectacol. Își rămîne să te crezi în orice teatru renumit al lumii, unde muzica de operă trăiește în deplin respect. Să-ți dai seama că ești în această sală plină pînă la refuz unde se deapănă unditor un cîrmele de viață, care, ca orice ține de om și de grîile vieții, ne interesează, în pofida scurgerii timpului și pe noi, și pe toți cei care gîndesc ca noi.

Spectacol de gală la „City Center Theater”. Spectacolul de început de stagiune ale Trupel Martha Gra-

ham. S-a făcut o pregătire prelungită a noului sezon. Ziarele au adus în prim plan figura legendară a artistei, aflată în fruntea teatrului. Repertoriul s-a prezentat și el cu lux de amănunte, ca și interpreții prinși pe afiș.

City Center are înfățișare de templu maur. Asta și este. Un loc de înțînire religioasă, construit în 1923. Fașada se înscrie într-un arc de cerc sub care stau grupate arcade și colonete, ferestre înalte. Era gata să fie demolat prin 1943. Primarul de atunci, Le Guardia, a văzut aici o posibilitate deschisă iubitorilor muzicii. Așa a apărut sala de 3000 de locuri în care de patru decenii și jumătate se cîntă, se dansează. Spectacole ilustre și actori pe măsură au depus în contul celebrității.

Totul are aerul evenimentului. Partenerul este luat în stăpînire de gulere scrobite, papioane și smokinguri abia coborîte din limuzinele luxoase, înghesuite pe Strada 55, între Avenida 5 și Broadway. Ultimii vin așii — Frank Sinatra, Veronique și Gregory Peck. Holul n-are nimic din somptuozitatea clădirilor din Lincoln Center. Este chiar de tot domestic și mai ales supraaglomerat și din această pricină aproape imposibil de străbătut. Nici sala de spectacol nu oferă vreo atracție anume. Dar asta nu micșorează, vîd, febra provocată de deschiderea stagiunii.

Martha Graham a pus, obicei mai vechi, spectacolul aniversar — acum al 63-lea an de existență al companiei — sub președinția de onoare a primei doamne a țării. Comitetul de organizare — din care mai fac parte, între alții, Woody Allen, Betty Ford, Bianca Jagger, Liza Minnelli — așază baletul de gală sub semnul sărbătoririi pa-

troanei. Martha Graham împlinește 95 de ani. Prilej a ni se amînti că a fost comparată cu Picasso și Stravinski, la fel de mare în arta dansului, precum s-au dovedit de dominatori cei doi în pictură și, respectiv, muzică. Repertoriul ei cuprinde 179 spectacole. Chiar și acum ține să conducă, zilnic, repetițiile. Se susține că mari artiști i-au fost cîndva elevi. Sînt făcute ca și în alte împrejurări similare, liste de premianți: Bette Davis, Kirk Douglas, Gregory Peck, Joanne Woodward, Diane Keaton, Woody Allen.

Am citit fraze de-a dreptul șocante prin gîndurile exprimate la adresa Marthei Graham, proclamată de unul din președinții SUA „Tezaur național”. O copioasă și impresionantă listă de distincții naționale și străine sînt trecute în dreptul numelui ei. Dacă ar fi să aleg dintre acestea una singură — aș trece chiar și pe lîngă Legiunea de Onoare, franceză, și Medalia Națională a Artelor, americană — preferînd să mă opresc la Diploma de onoare a Centenarului, care nu va mai fi acordată altcuiva decît peste 100 de ani.

Are trei părți acest spectacol de zile mari, deschis prin „Cîntec de noapte” de Carlos Nakai. O fată în mijlocul scenei, pe un stativ. Fundalul — peretele plin de umbre, traversat de un fascicul de raze venind din ambele părți. Totul este gîndit foarte economic. Fata aceea este axul tabloului. Muzica ne-o oferă un singur instrument — flautul. Vor apărea fete și băieți cu gesturi reținute. Mîinile lor vor avea mereu ceva din desenul figurilor de pe vasele grecești. Vin mai întîi fetele, intră pe scenă băieții, vor reveni împreună. Trupurile se răsucesc atît cît să lase brațelor articularea necesară. Melodie pașnică, pagini de elegie. Dansul se derulează în ritmul palmelor, pocnite ușor-ușor, ca într-un solfegio încredințat casta-

Times Square de pe vestita arteră Broadway

nietelor. Mă ia prin surprindere scena de luptă care urmează. Suliți lungi undulesc ameninșător deasupra războinicului răpus. Decupate de pe frizele Eladei, opt fete aduc ghirlande de flori, ce vor împodobi dansatorii alături de care părăsesc cadrul scenei. Nu cunosc povestea așa cum a fost ea scrisă. Imaginația doamnei Graham, atât de devotată motivelor grecești, trebuie să fi pornit de la o scenă venind de acolo, o scenă de luptă, o scenă în care nu se aude și nu se vede marșul dedicat învingătorilor — mulți —, ci un cîntec de despărțire de cel învins.

Seara de gală a mai cuprins „Ritualul primăverii” de Igor Stravinski. Același personaj leit-motiv, de astă dată, un bărbat. Muzică dornică, risipind bucuriile primăverii. Dansatorii — gesturi ritmate, timbrate — jubilează sub sărutul soarelui. Marile bucurii cer, nu o dată, sacrificii și venirea primăverii intră în aceste sărbători care ne ajung din urmă revendicînd tribut. Muzica devine gravă, dansul întărit. Un ritual prelung, ce antrenează finalmente întregul ansamblu.

Dar piesa serii rămîne fără doar și poate „American Document”. O suită de texte din declarația de independență, din Seneca, Abraham Lincoln, Thomas Paine, Martin Luther King, John Kennedy. Un balet desfășurat pe fundalul citatelor rostite de actrișa aflată în scenă. Un spectacol cu acest titlu, avînd la bază discursuri ținute de-a lungul timpului de lideri politici sau scriitori americani, era pus în scenă de Martha Graham în 1938. Ideea îi venea ascultînd tiradele propagandiștilor nazisti. Era convinsă că pot fi găsite cuvinte și fraze capabile să mobilizeze oamenii, să-i împingă la acțiune. Baletul din această seară nu reprezintă varianta refăcută a celui anterior. Este un spectacol nou,

Statuia mitologicului Atlas în fața lui Rockefeller Center

avînd doar anumite elemente comune cu cel anterior. Se dansează cu piciorul gol, se dansează în stilul „Graham”, se dansează după legi altele decît ale baletului clasic. Se

rotesc diferite date istorice, dansul devine sugestia acelor idei-document. Figura centrală a spectacolului este, fără îndoială, Mihail Barîșnikov, solistul invitat special pentru a puncta suplimentar grandoearea serii. Bustul dezgolit și un pantalon albastru deschis. Mișcări exacte, salturi de maestru, reveniri fără ezitare în punctele de start.

Ziarele sînt pline în ultimele zile de referiri la activitatea lui. Solistul din fața noastră a fost, ani și ani, director artistic la „American Ballet”. De curînd a anunțat că se retrage. Mai exact, atunci cînd i s-a imputat că ignoră în anumite privințe interesele instituției pentru a-și servi propriile interese. El, oricum, își anunțase, în 1990, intenția de a părăsi renumita trupă. S-a distanțat de „American Ballet” tocmai în anul cînd acesta urma să-și serbeze 50 de ani de activitate. Un incident de duzină cu conducerea administrativă a condus la acest deznodămînt. Vedeta a cerut să-i fie șters numele de pe afișe și din broșurile teatrului și își rezervă dreptul să decidă dacă

Noua Metropolitan Opera ridicată în Lincoln Center

lucrările puse în scenă sub direcția sa vor mai fi sau nu reluate. La impuțarea că nu-l prea interesează starea financiară a teatrului, Barisnikov a amintit că de mai mulți ani n-a pretins salariu și, pe deasupra, a adus atîția prețeni cu bani pe lista donatorilor.

A acceptat să joace în spectacolul Marthei Graham. Doar pentru rolul de „American Document” și doar pentru această seară. Poate în amintirea altor apariții pe scena de la City Center. Cu siguranță în semn de omagiu la adresa celei care în anii trecuți îl chemase nu o dată să interpreteze partituri în baletele sale cu tematică descinsă de sub cerul Eladei.

Iată-l acum, la ultima ridicare de cortină cerută de spectatori, alături. E Barisnikov susținînd de brațul înmănușat în albastru pe Marcha Graham, cea care îl spusese cîndva: Cînd te văd dansînd simt că dai o viață nouă baletelor mele.

„Avery Fisher Hall” este sediul filarmonicii newyorkeze, împlinînd careul avînd în centru „Metropolitanul” și ca pandant „New York City Theater”. Mi-aș fi dorit și aici să prind pe Leonard Bernstein la pupitrul. Din păcate, afișul este neiertător: „Laureate Conductor”, cum este anunțat în catalogul stagionii, nu va dirija decît luna viitoare, cînd eu voi fi acasă. Am privilegiul unui concert desfășurat sub bagheta lui Zubin Mehta, directorul muzical al filarmonicii. În holul spațios, dominat de alcătuirii metalice — din bronz probabil — coborîte din înalțuri pînă spre capul nostru, plante agățătoare desfășurate larg și scările rulante dispuse să te ducă acolo unde te-au fixat preferințele — și costul bilețului —, agitația de fulgarine și umbrele, de rochii foșnitoare și pași grăbiți. Schimburile de saluturi lipsesc, semn că fiecare vine pentru sine și se consideră debarasat de preocupări privind vecinii.

Mehta este la a douăsprezecea stagiune ca director artistic la New York Philharmonic. La încheierea contractului actual (în programul 1990—1991), va stabili și un record pe postul ce-l ocupă. Este născut la Bombay, într-o familie de muzicieni. Tatăl, director muzical al orchestrei tineretului american din Los Angeles, a fost și cofondator al orchestrei simfonice din Bombay. La 18 ani, Zubin Mehta, student în medicină, se hotărăște pentru Academia muzicală vieneză. Petrece anual 22 de săptămîni cu orchestra, avînd prevăzute 55 de apariții la pupitrul ei. Deține titlul de dirijor pe viață al orchestrei filarmonice

din Israel. Apare anual ca dirijor în sălile de la Viena, Coven Garden, Florența.

Astăzi seară a optat pentru un tandem Mozart-Mahler. Din repertoriul mozartian a fost preferată una din cele trei lucrări scrise la sfîrșitul carierei, în numai două luni. Adică altceva decît unduirea liniștită din alte părți. O orchestră simplificată se adună disciplinat sub privirea relaxată a dirijorului lipsit de marjă, dar nu de monumentalitate, așternînd în spațiul sălii un

covor de motive și fraze sonore de mare rafinament. Dirijorul duce lucrurile ca și cum ar avea în față o pasăre: gesturi feline, discrete, comise fără efort. După pauză, Simfonia nr. 5 de Gustav Mahler, considerată de autor drept „gigantică”. Formația orchestrală capătă proporții, publicul este solicitat la o schimbare a registrului de receptare, instrumentele angajează fluxul melodic de largă cuprindere. Trecuri de la solemn la ritmat, de la static la arculi neașteptate.

■ În așteptarea renului albastru

De unde va fi venind această putere a orașului de a se ști blînd și datător de protecție și de liniște, odihnitor și așezat în lumină, de unde încrederea că, între pereții caselor și în lungul străzilor sale, furtunile n-au acces și nici nu vor căuta să ajungă? Sînt locuri pe planetă unde căderea razelor soarelui și absența sloiurilor de gheață întregin climatul de seră în care vor crește, cît este anul de mare, magoli și arbori greu de numit, făcuți să sprijine mersul prin zi și prin noapte al păsărilor cîntătoare. Ni se întîmplă să avem alături de noi, în tren, la slujbă sau pe scara blocului de acasă, oameni ce n-au cunoscut cîta pe frunte, tonul apăsător, ridicătura din sprîncene și, cel mai adesea, știm că asta le vine din tihna copilăriei, din pasul ocolit de surprize, dintr-o pricepere pe care o au pușini în a se feri de zgomote și înepături gratuite, aducătoare de stres și nesomn.

Iernile nordului ajung la Helsinki atît de insistente și consistente, de năbădăioase și nepuse pe fugă, de amestecate și biciuitoare. Temperatura medie nu trece de 6 grade, abia tinjînd, în iulie, spre 20. Haina groasă este la ea acasă și arareori

parăsește poziția culerului la îndemînă. Dacă ne-am lua după starea de liniște trecută prin verigile secolelor, nici atît. Mai degrabă, o anume stare de veghe, o pornire filozofică, o înțelepciune din care se naște uitarea relexelor trecute și înmormintarea lor pe veșnicie, speranța clădită pe echilibru. Are destule tăieturi severe în carne, pentru a nu-și dori, pentru trupul de azi, potolire și împăcare. În 1570, la două decenii de la fondare, Helsinki era devastat de incendii. Peste trei sferturi de veac, un alt pîrjol înghițea cea mai mare parte din oraș. Înainte de sfîrșitul aceluia veac șaptesprezece, se va năpusti ceea ce cronicile numesc Marea Foamete. Doisprezece ani mai tîrziu, epidemia care suprimă două treimi din populație. În 1713 orașul este ars pînă în temelii de incendiu. Și din nou, peste mai puțin de un secol, flăcările prind să rumege, cu poftă din casele ce nu au timp să îmbătrînească. Un blestem s-a dovedit tot acest drum disputat de încercări și izbitturi nemiloase. Un exercițiu dureros întins în timp, trimișînd spre noi obrazul odihnit de acum. Aerul molic, negraba, combinația de uscat și apă din care răsar temătoare,

parcă să nu deranjeze, speriate chiar de pasul prea în față, semnele trăirii.

Altfel, cum să spun, străzi drepte ca peste tot, case arătoase și mai puțin, gara în mijlocul orașului, primăria la marginea lui, o esplanadă trasă la riglă de la Marski, hotelul unde stăm. Piața de zarzavaturi, prin care plutesc în plimbare tineri și vîrstnici, muzici de promenadă și gurilele halbelor cu bere, scoase pe mese ținute în stăpînire de dragul vorbei.

Și nici măcar finlandezul nu-ți sare în ochi cu toate ale lui, cît să-l despați de lume, și să poți ști de departe: ăsta e!

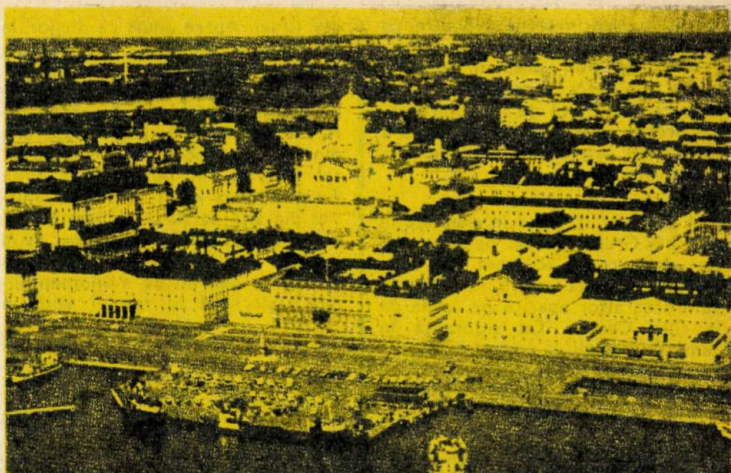
Erik Allardt este un nume în țara lui, și chiar dincolo de ea. Om la 60 de ani, bărbat solid și plin de merite în sociologie, în diferite alte sectoare conexe. Iată cum îl arată fișa biografică, profesor și cercetător laborios, ales în cele mai neașteptate foruri științifice naționale și străine. Și, așa cum ne așteptam, autor laudat de studii și cărți apărute în limbi felurite pe mapamond.

Expansiv, în ciuda vîrstei, mai tînăr decît îl vor ochelarii. Știe multă lume de pe la noi, știe pe Marx și Durckhei dar, mai ales, poate ca nimeni altul, ce se întîmplă în viața finlandezului, în gîndurile și sufletul lui.

Nu-mi dau seama dacă îl bucură deranșul pe care i-l provocăm, pot constata doar, eu și colegii mei ziaristi, oaspeții de azi, că avem de cîștigat de pe urma acestei convorbiri. Ni se vorbește de marile schimbări sociale în Finlanda. Industrializarea rapidă din anii '60 a antrenat după sine deplasări însemnate, de durată. Mulți s-au mutat de la sat la oraș. S-a produs o migrație spre sudul țării. Oamenii au fost scoși din obiceiurile lor, fiind invitați, împinși să se adapteze la condiții noi, pentru care erau sau nu pregătiți. În 1960, 35 la sută din populația Finlandei trăia din agricultură. În 1975, procentul ajunsese la 12 la sută. Acum este 10...

Solicit un portret al finlandezului de azi. Încerc astfel să trec de draperia superficială, transparentă aproape, dar atît de subiectivă și neconvîngătoare, a impresiei de stradă. Un om bine îmbrăcat rămîne ce se vede — un om bine îmbrăcat. Un om vesel rămîne ce este — un om vesel. Doar cel nevesel, cel ne-bine-îmbrăcat, cît de mult poate spune despre cel de dincolo de el, luați în parte...

S-au produs schimbări, insistă profesorul Allardt. Dar nu în sensul americanizării, ca în alte țări. Cultura tinerilor este mai ales îndreptată spre tehnică. Evident că finlandezul s-a schimbat, deoarece pușini

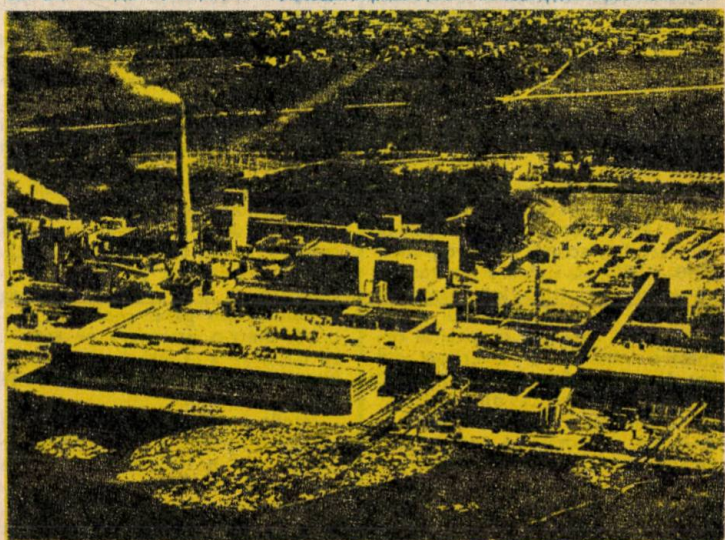
Helsinki - vedere panoramică

au rămas la țară. Și atitudinea față de muncă s-a schimbat, deoarece pușini au rămas la țară. Și atitudinea față de muncă s-a schimbat, deoarece oamenii așteaptă și altceva de la muncă decît salariul. În cercetările sociologice de pînă acum, întrebai: ce este mai important în viață? Răspunsul sosea invariabil: munca. Acum, și se replică: ce se poate căpăta prin muncă? Nivelul de trai a crescut, economia finlandeză decurgîndu-se destul de bine. Finlandezul este, în mare parte, un om al societății industrializate. Să înțelegem, prin aceasta, o alunecare spre izolare a individului? Nu, societatea finlandeză nu se va individualiza. Nu va fi o tendință de in-

singurare. Sau nu va îmbrăca forma unui fenomen. Vă sperie ceva, mai întreb, gîndindu-mă la viitor? Ne este frică de războiul nuclear, vine răspunsul. Înarmările constituie spaima numărul unu. Poate ne sperie și alte lucruri mai mici din jurul nostru, din economie. Pentru o țară îndepărtată, la periferia Europei, este important să ne știm legați de alte țări, de Estul și Vestul continentului.

Înaltă, impunătoare, înarmată cu numeroase coloane, clădirea parlamentului face impresie. Nu sînt multe asemenea construcții în Hel-

Finlanda este un mare și tradițional exportator de hirtie; în imagine fabrica din Kaukopää

sinki. Este și motivul pentru care sare în ochi. Scările, monumentale și ele, te pot proiecta la baza acestor șigiri verticale de marmură lucind în soare. Dincolo de ele, viața își urmează cursul. Deputații, 200 la număr, în rotundă, sînt în ședință și deloc cu ochiul la cine intră sau cine iese din balcoanele pentru public. Discută, se susțin, se contrazic, avansează spre punctul cînd se va trece la vot. Din 1906, parlamentul unicameral a luat locul dietei cu mai multe nivele. Votul, nimic nou sub soare, începe la 18 ani. Cu unele excepții, oricine a trecut de această vîrstă poate fi ales în forul suprem.

Sîntem în loja presei și ne uităm, observăm, notăm, punem întrebări. În șoaptă, desigur, pentru că acolo, în sală, se vorbește. Pe pupitrele deputaților, microfonul și citeva butoane. Cînd se votează, oricare își stă la dispoziție. Cam ca la intersecția străzilor, și aici —, la intersecția deciziei: verde pentru da, roșu pentru nu, galben — abținere, albul — absență. Ședințele obișnuite au loc marți și vineri. Se vorbește în finlandeză sau suedeză. Nu este limitată durata intervențiilor, așa cum nu se restrînge numărul lor, dar pentru asta trebuie urcat la tribună. De pe fotoliul din sală poate fi cerut cuvîntul o singură dată și doar pentru două minute. Dreptul la replică se rezumă, și el, la aceleași două minute. Într-o încăpere pentru primiri de oaspeți, vom sta de vorbă cu cîțiva deputați. Reprezintă diferite partide, au fost în România, ne știu bine politica externă. Cu o excepție, persoane în vîrstă, așezate. Discutăm despre el ca parlamentari, despre parlamentul în care lucrează.

Se muncеște mult în parlament? sună o întrebare de-a noastră, mai mult jucăușă. Răspunsul vine dintr-o nevoie de exaltitate nemțească. În decursul unei legislaturi, au fost supuse dezbaterii parlamentare 12 500 de dosare. Guvernul a înaintat o mie de teme: 966 — adoptate, 2 respinse, peste 30 anulate, 5 lăsate în suspensie. Cîteva n-au putut fi examinate. Dintr-o sumă de 8 600 „inițiative” ale deputaților, circa 100 au fost adoptate, peste 4 700 respinse, 3 800 n-au ajuns a fi dezbătute, S-au înregistrat peste 1 500 de întrebări scrise pe adresa parlamentului, circa 1 200 au fost puse direct în sală, de 5 ori s-au formulat interpellări.

Un pluit ciudat a început să ne circule prin urechi, ca și cum clopote minuscule pornite din senin au invadat locul unde sîntem. Deputații s-au ridicat, ca la comandă — pluitul era pentru ei: convocarea pentru vot! Vor reveni să ne spunem la revedere, cînd vom afla, indiscreție scuzabilă, și tema legii

adoptate: dreptul femeii de a-și păstra, după căsătorie, numele de fată...

Opinia despre localnici, ne dăm mereu seama, are gir și credibilitate. Cînd localnicii sînt cetățenii țării iar vorbitorul chiar președintele ei, orice îndoială rămîne de-o parte. Despre finlandez am tot discutat. Cu președintele Koivisto e prima dată. L-am citit în presă, îl știm demult ca om politic, aflăm, în schimb, că este căutat și pentru studiile sale de sociologie. S-a ocupat, la un moment dat, de probleme monetare. Ca președinte de bancă, ne-a și vizitat țara. Avea să devină ministru de finanțe și, mai apoi, prim-ministru.

Vorbește, acum, ca șef de stat citorva ziaristi români. Accesul la locul de întîlnire comportă, pentru noi, obișnuitele precauții cînd se merge către birouri de rang înalt. Lumea din jur ni se pare preocupată, noi de asemeni, ce va fi dincolo, în sala unde-l vom asculta vorbind? Mai nimic special. O masă mare, rotundă, în jurul căreia ne vom așeza, tablouri, niște ferestre mari prin care năvălește lumina nordului și toată panorama portuară. Doar ne rotim privirea prin încăperea în cauză, și trecem alături, unde, în picioare, președintele ne va strînge mîna rînd pe rînd, cu o mînă distinsă, cu ochi pătrunzători așintîți asupra-ne, cu o ușoară înclinare a capului. Ne va invita pe o canapea, va lua loc pe un fotoliu în apropiere, nu înainte de a scutura bine speteaza acestuia, în timp ce spune zîmbind: Mobila asta e atît de veche, încît trebuie încă să te asiguri!

Ne face o introducere de durată în problematica zilei, înainte ca, în fața aparatului de filmat și a magnetofonului nostru în priză, să răspundă unor întrebări despre care îl avertizaserăm. Se referă la interesul pentru politică al populației și găsește potrivit să remarce o dare înapoi din acest punct de vedere. Se discuta mai mult, mai aprins, prin anii '60, societatea finlandeză se dovedea, la ora respectivă, mai agitată, mai activă. Opinia publică are, acum, o preocupare destul de slabă, mult mai puțină ca în trecut, pentru politică. Sîngă, majoritară cîndva, a cedat teren, făcînd loc forțelor conservatoare. Societatea finlandeză se vede pe sine într-o fază aparent liniștită.

Evocă perioada industrializării intensive de acum un sfert de veac. O treime din venitul național a fost investit în dezvoltarea industrială. Este perioada cînd s-au construit două centrale nucleare, a fost du-

blată capacitatea de prelucrare a petrolului, s-a intensificat industrializarea lemnului. Pentru a susține acest program, s-a apelat la împrumuturi externe. Totuși, cu doi ani în urmă, ni se spune, eram țara nordică cu cele mai mici datorii.

În ce privește situația internațională, ne bucurăm că trăim între prieteni, declară președintele Koivisto. Nu avem probleme cu nimeni. Au fost și perioade în istoria Finlandei cînd inamicii erau aproape și amicii departe. Acum este invers: prietenii sînt aproape, iar dușmanii, dacă sînt, nu se văd.

Pentru interviu, revenim în salonul de dinainte. Întrebărilor trimise de noi le-au fost pregătite răspunsurile. Ele sînt deja transcrise și, printr-un dispozitiv, vor fi proiectate pe ecran pentru a se putea citi de la distanță. Este pentru prima dată cînd folosește sistemul în cauză. Citește cursiv normal, așezat.

Se referă, bineînțeles, la drumul spre România, pentru care este deja pregătit. Conchide optimist:

Între țările noastre nu există probleme litigioase. De aceea, plec la București cu sufletul ușor, cu convingerea că putem discuta, la nivelul șefilor de stat, la modul liniștit despre toate.

■ Suzdal

Mă cred, la Suzdal, într-o nacelă urcată spre noi din afunduri de vreme pentru a ne fi martor și prieten de drum. Ca și cum cineva ar fi avut ideea să arunce un ștergar peste tot ce l-a ieșit în drum, o copertă de sticlă, un capac meșteșugit prin care timpul să nu se dovedească în stare a trece. Nici dinspre noi către într-acolo și nici invers. Să rămînă, așadar, firesc în locul unde se află pentru a fi în măsură să vadă, să măsoare, să aprecieze cu obiectivitate ce vede, ce simte, ce poate vedea și simți.

Suzdal. Nume descoperit într-o carte îmbrăcată în zale de zile multe, rătăcitoare în căutare de rădăcini prin veacuri îndepărtate. Cronicile l-au dat de nume prin 1024. Un sat, un superb sat uitat de timp, așa cum l-au scos la lumină secolele în fulgurarea lor. Veneam de la Moscova, pîndind la fiecare colț de drum ivirea aceluia loc, cîndva capitală, din inima unui întreg ținut și centrul de comandă al pulsului vieții aici și în împrejurimi. Păduri de mestecenii ne-au flancat

trecerea preț de două sute de kilometri, copaci tineri, fulgerări fragile, albe, în răscolirea culorilor de toamnă.

N-aveam să-l vedem decît ajunși de tot aproape, mai exact atunci cînd marea de cupole s-a lăsat ademinită pe retină, modelate în fel și chip, ascuțite, țipătoare ori molcome, potolite în arcuirea bulbilor, răscolitoare și trufașă revărsare de orgoliu și știlință a trăirii, frunțile aurite greu de numărat și ținute sub ochi dintr-o simplă plimbare de privire, ele și marea de sunete recutate din filme și din referințe departe de noi, dar atît de concrete.

O stradă principală, lungă, trasată cu rigla în întinderea cîmpiei, venind parcă din convingerea că lipsa de altitudine poate fi compensată prin asemenea supradimensiunări ale coordonatelor plane. De-o parte și de alta stau cuminiți casele joase cu broderii de lemn aplicate la partea dinspre stradă, cu ferestre atît cît să nu lase viscoale cîmpiei să-și facă de cap, cu garduri obișnuite și ele, într-o armonie cîndva constituită cu gîndul de a se păstra la fel acum și totdeauna. Centrul comercial, și el gîndit și rămas pe stilul vremurilor trecute. O construcție lungă, mărginită pe laturi de coloane, divizată în zeci de prăvălii care se accede de pe prisma imensă, unde fete tinere stau în spatele teighelelor pentru a fi gata să ghicească ceea ce te interesează. Complexul turistic unde stăm este pe măsura unui astfel de loc, unde sute de mii de turiști aleargă pentru a întîlni această icoană desprinsă din ghiirlanda amintirilor.

Sînt cîteva zeci de monumente istorice și de arhitectură în Suzdal. Botezate în fel și chip, ele se adună într-o aceeași haină a probei de

măiestrie constructivă, inspirație și pricepere de rezistență la timp.

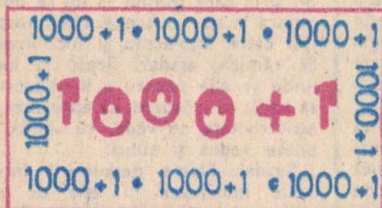
Un vast complex de clădiri, dominate acum de solfegii neînterupte. În înaltul turnului, doi bărbați au în mină mai multe funii, cu ajutorul cărora provoacă dansul asurzitor al clopotelor. Cînd totul părea să se fi terminat, încep din nou. Întăriți de spectatori ce le stau la picioare, cad de acord din priviri să transforme momentul într-un spectacol de durată. Le dansează degetele, le dansează miinile, dansează ei înșiși pentru a avea mai multă forță în smulgerea fulgerelor sonore. Este absolut senzațional ce fac. La sfîrșit, noi cei de jos aplaudăm din nou, ei ne răspund ca de la o tribună ruptă direct din cer. Mă opresc în loc, în fața acestel fațade, nînsă de sus pînă jos pînă la orbie, brăzdată de arce născute din dansul încins al creionului pe verticala turelor de argint. Turnul de la intrare, pătrat și înalt, masiv, netulburat, se descrește doar cît să lase loc mersului de firide și de sprincene delicat arcuite în desfășurarea ferestrelor abia ghicite.

Un drum de țară ocolește așezarea, ca și cum ar fi fost gîndit să reasigure convocarea din ochi a monumentelor. De la hotel facem la stînga și, în mersul lent al autocarului, deslușim din nou punctele de sprîjin ale afirmației cum că, la Suzdal, timpul a preferat să rămînă pe loc, pentru a lăsa neatînse de intemperii ceea ce ține de parfumul și metabolismul tralului de atunci. Kamenka merge, curge fără grabă, lăsînd, în oglinda-i limpede, loc pentru desenul vechi al zidurilor din preajmă. Ca niște săgeți gata să sară, turlile. Ciudat: secolele sub acoperămintul cărora s-au intrupat aceste explozii de frumos turnat în bolți, arcade, ziduri, turnuri de

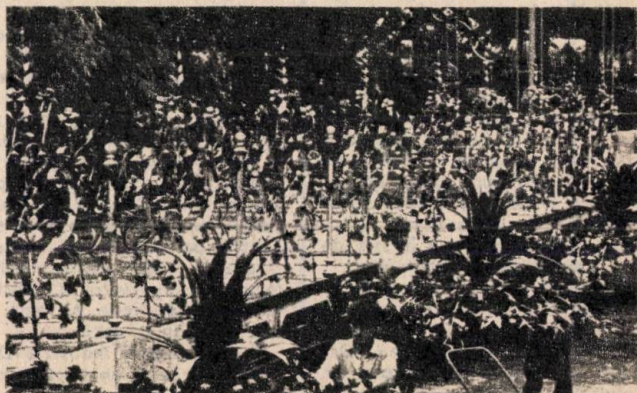
pază, cupole sînt mereu altele, dar dorința de a le conferi personalitate și durată n-a scăzut niciînd. Dimpotrivă. Un resort anume a împins de la spate mistria pusă pe lucru pentru a nu repeta deja-văzutul, încurajînd-o în a decupa ceea ce nu se știe și a-l aduce de tot aproape, acceptînd concurența, dorînd-o, căutînd-o cu orice preț. De-ar fi să rămînem la ce ne oferă acoperișurile bătute de soarele de toamnă tîrzie... Aici, bulbi rotunjiți cu grijă, pentru a-și ține în strălucire trupul zvelt, în grupaje neașteptate de culori și amplasare, mai încolo, turnul-hexagon, perforat pînă în vîrf de ferestrele mici, luminaatoare iscușite în epiderma de roșu aprins. În alt loc au fost preferate verticale gemene cu urme cărămizii stropind albul mereu de efect. Sînt și construcții albe-albe, suportînd doar verdele de pe cupolă.

Soarele stă să scape. În lipsa unor troiene pe măsură și a troicilor care să alerge întru sfidarea lor, ne rămîne ocazia unei plimbări cu trăsura. Face parte din programul unui drum la Suzdal. Trec lîngă surugiu, lăsînd locurile de onoare pentru cei mai puțin exersați în mersul la trap. Vadim, purtătorul bicicului, pur decorativ și eminant ineficient, strunește cu încintare calul de rasă dat în grîlă, Molot pe numele lui, vinjos, negru ca pana corbului. Îl urmează la distanțe egale, în pas mărunt, întreaga coloană de cai albi, aduși și ei de dragul nostru, cu trăsurile în spate. Copaci desfrunziți, tufe de liliac încă pline de frunze asistă la jocul nostru de copii, încîntați să revedem orașul destinat neuitării.

Neagu Udroi

„Vegetația” decorativă din imagine este opera unor tineri fierari din Alma Ata, devenind atracția cafenelei Akku din capitala Kazahstanului

SFÎRȘITUL DINASTIEI ROMANOVILOR

1917 a fost pentru Rusia un an de ample desfășurări revoluționare cu urmări dintre cele mai profunde în viața social-politică internă și internațională. Sub presiunea năprasnicului suvoi, monarhia s-a prăbușit. Țarul Nicolae al II-lea și membrii familiei sale au fost arestați și ținuți în diferite locuri, timp de mai bine de un an, cu intenția de a fi judecați. Sub presiunea evenimentelor, în noaptea de 16 spre 17 iulie 1918, au fost, însă, împușcați cu toții.

În legătură cu dispariția ultimilor reprezentanți ai dinastiei Romanovilor — scrie ziarul „Sovetskaja Rossia” — circulă numeroase versiuni generate, în cea mai mare parte, de faptul că subiectul respectiv este permanent întreținut în Occident, unde a luat naștere o întreagă „industrie romano-vistă”.

În legătură cu acest subiect, ziarul citat a publicat, sub semnătura lui G. Z. Joffe, doctor în științe istorice, un amplu material care se află la baza celor relatate mai jos.

Monarhia și evoluția evenimentelor

În legătură cu persoana țarului Nicolae al II-lea și a soției sale există numeroase opinii. Potrivit, însă, celei tradiționale, el era o nălitate totală, iar soția lui — o exaltată mistică. Dacă aceasta ar fi fost realitatea, nu se creează oare impresia că, dacă s-ar fi aflat pe tron un alt țar, evoluția evenimentelor ar fi fost alta?

Aprecierile istorice existente referitoare la persoana ultimului împărat al Rusiei și al politicii țarismului în ajunul prăbușirii sale conțin multe lucruri eronate și simpliste, superficiale. Nicolae al II-lea este înfățișat de obicei, ca un om lipsit de voință, de inteligență, chiar debil mintal, care habar nu avea, de fapt, de ceea ce făcea, un fel de unealtă docilă în mâinile soției sale, Alexandra Feodorovna, și ale lui Grigori Rasputin. Ce-i drept, noile cercetări științifice au spulberat, în mare parte, acest stereotip, dar urmările unor imagini formate de-a lungul anilor se mai fac simțite și acum, scrie G.Z. Joffe. Vom remarca doar faptul — adaugă el — că, la afirmarea acestei versiuni, a contribuit intens presa din perioada de după Revoluția din februarie.

Intr-adevăr, Nicolae al II-lea a fost o persoană destul de mediocră. În orice caz, Rusia a cunoscut țari mult mai „mari”. Ultimul țar al Rusiei este înfățișat, uneori, în străinătate ca un om extrem de evlavios, care se încredea aproape cu smerenie în „voia Domnului”, un fel de Alioșa Karamazov sau cneazul Mișkin. Religiozitatea era, într-adevăr, o trăsătură specifică a lui Nicolae al II-lea, dar nicidecum nu constituia dominantă activității lui politice. Există numeroase mărturii care îl caracterizează pe ultimul țar ca o persoană extrem de ascunsă, încăpăținată și vicleană. Potrivit părerii lui S.I. Vitte², Nicolae al II-lea cumula trăsăturile specifice lui Pavel I (încăpăținarea) și Alexandru I (vicleania, perfidia).

trăsături care se armonizau perfect cu situația politică în care a trebuit să conducă țara. Era perioada în care Rusia se afla la răspintie de drumuri în evoluția ei istorică și trebuia să găsească ieșirea din impasul în care o adusese absolutismul țarist. Această realitate declanșase cea mai aprigă confruntare între trei tabere social-politice: revoluționar-democrată, burghezo-liberală și țaristă. Democrația revoluționară (clasa muncitoare și țărănimea) urmărea lichidarea monarhiei și instaurarea republicii democratice; liberalii, temându-se de revoluția populară, „pedalau” pe transformarea absolutismului în monarhie constituțională; țarismul, care se baza pe toate elementele reacționare, conservatoare, urmărea menținerea și consolidarea absolutismului.

În aceste împrejurări complexe, Nicolae al II-lea a dat dovadă — trebuie s-o recunoaștem — de o mare artă de manevrare politică, făcând uneori concesii parțiale burgheziei liberale, organizațiilor acesteia (Dumei și altora), cu intenția de a slăbi presiunile din „stînga”, altele dînd înapoi cu scopul de a consolida pozițiile „dreptei”, principiul absolutist. Politica lui semăna, în multe privințe, cu un pendul ale cărui mișcări deviau, ce-i drept, tot mai mult spre dreapta.

Cîteva cuvinte despre Romanova. Potrivit tradiției — preluate, de asemenea, din literatura burgheză bulevardieră — Romanova este considerată uneori, și mai este și acum, ca o „spioană germană”. Ceea ce este, desigur, greșit. Venind în Rusia, această prințesă de Hessa, educată în Anglia, s-a lăsat copleșită de spiritul religiei ortodoxe a epocii dinaintea lui Petru I, cu întregul ei cortegiu de habotnici, deliranti mistici etc. Avînd un caracter voluntar și exaltat, a încurajat permanent la Nicolae al II-lea „înclinațiile absolutiste”, îndemnîndu-l să devină un Ivan cel Groaznic, un Petru I...

Era oare posibilă, în ajunul prăbușirii țarismului, o altă politică în afara celei promovate de Nicolae al II-lea? Se poate afirma, fără nici un risc, că politica respectivă era singura posibilă; în orice caz, pe deplin impusă, în acele condiții, de motive obiective, concrete. Este o altă chestiune că această politică era lipsită de perspectivă, deoarece nu asigura soluționarea problemelor social-economice majore, ci le amplifică și mai mult, punînd țarismul în fața unor

¹ Nicolae al II-lea (Nicolai Alexandrovici Romanov, 6. V. 1868 — noaptea de 16 spre 17 iulie 1918), fiul cel mare al lui Alexandru al II-lea. El a fost ultimul țar al Rusiei (21.X.1894 — 2 (15).III.1917). S-a căsătorit în anul 1894 cu Alisa, prințesa de Hessa, care își luase numele de Alexandra Feodorovna. A avut patru fiice (Olga, Tatiana, Maria, Anastasia) și un fiu — Alexei, moștenitorul tronului.

² Vitte Serghei Iulievici (1849-1915) — înalt demnitar al Rusiei. A detinut, în perioada 1892-1903, funcția de ministru

al finanțelor, iar în anii 1905-1906 — funcția de președinte al Consiliului de Miniștri

situații fără ieșire. De fapt, țarismul nu avea o altă alternativă decât să manevreze în condițiile unei situații incandescente, amplificând-o și mai mult.

Abdicarea și reabdicarea

Potrivit unei versiuni aflate în circulație, Nicolae al II-lea ar fi renunțat foarte ușor la tron, predând puterea, ca și cum ar fi „predat un escadron de cavalerie”. În ce măsură corespunde această realității?

Trebuie spus că versiunea respectivă este doar una din cele aflate în circulație cu privire la abdicare, iar „aforismul” referitor la „escadron” îi aparține istoriografului țarist N. Dubenskoi, unul din acei „credincioși” care, după abdicarea lui Nicolae al II-lea, s-a grabit să se decizie de „maria sa împăratului” și cum se spunea pe atunci, de „regimul prăbușit”.

Există și o altă versiune, prin excelență monarhistă, care prezintă abdicarea ca un act de „sacrificiu” al țarului pentru „binele” Rusiei. Nici una din aceste versiuni nu are, însă, nimic comun cu realitatea. Încă în anul 1927, apăruse la Leningrad o interesantă culegere de memorii ale martorilor abdicării țarului, a cărei prefață era scrisă de Mihail Koltov³. El văzuse ceea ce nu au văzut (sau nu au vrut să vadă) istoricii profesioniști. „Unde-i cirpa? Unde-i prizăritul? - scria Koltov despre Nicolae al II-lea. Unde-i omul de nimic, lipsit de voință? În gloata speriată a apărătorilor tronului vedem doar un singur om rămas credincios sieși - pe Nicolae însuși. Este neclintit, ferm și mai puțin las decât alții”.

Să reconstituim, la modul cel mai general, evenimentele derulate la Moghiliov⁴ (Cartierul General), unde l-a surprins pe Nicolae al II-lea Revoluția din februarie, iar apoi la Pskov, unde nimerise după tentativele nereușite de a ajunge la Tarskoe Selo.

Deși la Petrograd revoluția s-a declanșat pe 23 februarie, autoritățile țariste au anunțat Cartierul General despre incapacitatea lor de a înăbuși „revolta” și au cerut ajutoare de pe front abia pe 27 februarie. Care a fost decizia luată de Nicolae al II-lea? Să înăbușe revoluția cu forța. În noaptea de 27 spre 28 februarie, la Petrograd sînt trimise trupe de pedepsire, sub comanda generalului N.I. Ivanov, iar țarul însuși pleacă la Tarskoe Selo.

În timp ce trupele de represiune se îndreptau spre Petrograd, situația din capitală se schimbese brusc, întreaga garnizoană trecind de partea muncitorilor răscuțați. Lupta armată împotriva revoluției cerea noi forțe și timp. Și Nicolae al II-lea - căruia trupele revoluționare i-au barat, practic, drumul spre Tarskoe Selo, obligându-l să se îndrepte spre Pskov, unde se afla Statul major al Frontului de Nord - își schimbă, sub presiunea puternică a liderilor Dumei și a generalilor superiori, tactica. Urmărește, acum, să pună capăt revoluției prin metode politice, acceptând crearea unui „minister de răspundere”, satisfăcînd, practic, revendicarea opoziției din Dumă. Masele din Petrograd cer, însă, cu hotărîre lichidarea monarhiei, fapt care obligă opoziția burgheză să recurgă la o nouă manevră. Ea ridică problema abdicării lui Nicolae al II-lea în favoarea „moștenitorului legitim” Alexei, sub regența fratelui țarului, marele cneaz Mihail Alexandrovici. Se sconta ca, prin această concesie, să fie, în cele din urmă, oprit va-

lul revoluționar. Numai sub puternica presiune a generalilor de la Cartierul General și a comandantilor frontului, Nicolae al II-lea, rămas fără nici un sprijin, acceptă acest ultimatum de facto.

Se pare că istoria abdicării putea fi socotită încheiată. Dar n-a fost așa. Cînd trimișii Dumei, Gućiko și Ţulghin, au sosit la Pskov după „abdicare”, Nicolae al II-lea le-a declarat pe neașteptate că s-a „răzgîndit” și a propus o nouă variantă de abdicare: din partea sa și a fiului său Alexei, în favoarea lui Mihail. Era o vădită încălcare a legii succesiunii tronului: țarul nu putea declara abdicarea în numele moștenitorului direct. Unii istorici din emigrație (P.N. Maliukov și alții) considerau că „reabdicarea” urmărea un scop politic precis: pe de o parte (în cazul schimbării situației), abdicarea să fie declarată nulă, iar, pe de alta, să se complice situația, incurcînd itele liderilor opoziției din Dumă. În favoarea unei asemenea concluzii există temeiuri. La 3 martie, plecînd de la Pskov la Cartierul General, Nicolae al II-lea își făcuse în agendă următoarea consemnare: „În jur e numai trădare, lășitate și minciună”. În aceeași zi, aflînd că Mihail renunțase să preia puterea, notase: „se pare că Mișa a renunțat. Manifestul lui se încheie cu un apendice referitor la alegerile pentru Adunarea constituantă care vor avea loc peste 6 luni. Dumnezeu știe cine l-a povățuit să semneze o asemenea porcărie”. Nu spun oare toate acestea că, în sinea lui, fostul țar nu s-a împăcat de loc cu cele întimplute la Pskov? Nu, el „nu cedase puterea”, nu s-a îndepărtat de ea, ci a fost îndepărtat de revoluție după ce și-a epuizat toate mijloacele de luptă - militare și politice.

Un prizonier supus

Se spune că, după Revoluția din februarie, Romanovii au încetat să mai joace vreun rol în lupta politică. Este oare chiar așa?

După abdicarea lui Nicolae al II-lea, Guvernul provizoriu intenționa să-i trimită pe Romanovi în Anglia, dar, sub presiunea Consiliului din Petrograd și a maselor revoluționare, a fost nevoit să renunțe la acest plan. La 8 martie, Nicolae Romanov (atunci se afla deja la Cartierul General) a fost arestat și dus la Tarskoe Selo, unde se afla sub arest și familia sa. Detențiunea Romanovilor la Tarskoe Selo - de fapt, un arest la domiciliu - a durat pînă la sfîrșitul lunii iulie 1917, cînd, în urma deciziei șefului Guvernului provizoriu, A.F. Kerensky, au fost transferați la Tobolsk⁵, unde s-au aflat pînă la sfîrșitul lunii aprilie 1918.

Se știe că unele grupuri monarhiste au urmărit să organizeze evadarea lui Nicolae Romanov de la Tarskoe Selo, iar, apoi, și din Tobolsk. Cel mai activ a fost grupul condus de N. Markov-II, fost deputat de dreapta în a IV-a Dumă de stat, grup din care făceau parte „prietenii lui Rasputin”, A. Virubova, o serie de ofițeri din regimentele de gardă. Potrivit afirmațiilor lui Markov-II, el reușise, încă din iunie 1917, să intre în legătură cu „prizonierii” palatului din Tarskoe Selo, plasînd, într-un pachet de țigări, o țigară în care era ascuns un bileț. „Îl întrebam pe domnitor - scria Markov-II - dacă ne permite să începem refacerea imperiului. În caz afirmativ, să binecuvînteze acest lucru cu sînta icoană. Drept răspuns, ne-a fost trimisă icoana sîntului Nicolae, făcătorul de minuni...” La sfîrșitul anului 1917, de data aceasta la Tobolsk, plecase locotenentul B. Soloviov, soțul uneia din fiicele lui G. Rasputin, bine cunoscut de Nicolae și Alexandra Romanov. Acesta s-a stabilit la

³ Koltov M.E. (1898-1942) - scriitor și ziarist, autor al unor caustice folietoane, schițe și nuvele în care erau abordate probleme stringente ale vieții interne și internaționale

⁴ Moghiliov - oraș pe Nipru, în Bielorusia

⁵ Tobolsk - oraș în regiunea Tiumen, Siberia de vest

Tiumen⁶ și devenise persoana de bază prin care se realiza concentrarea conspirativă a ofițerilor monarhiști la Tobolsk.

O altă organizație monarhistă, care întreținea legături conspirative cu familia Romanovilor (în perioada detenției de la Tobolsk) a fost așa-numitul „Centru de dreapta”, înființat la începutul primăverii anului 1918 și condus de foștii demnitari ai regimului țarist A. Krivoșeik, V. Gurko și alții. Acest centru era de orientare germanofilă: urmărea reinstaurarea monarhiei cu sprijinul Germaniei Kaiserului. Există date care permit să se afirme că, și prin intermediul „Centrului de dreapta”, se realiza transferul ofițerilor monarhiști în Siberia.

Afirmațiile prin care se face o legătură între acțiunile conspiratorilor monarhiști vizind „eliberarea” Romanovilor și anumite planuri germane sînt neîntețiate. Nemții căutau și întrețineau, într-adevăr, contacte cu organizațiile contrarevoluționare germanofile, dar nu erau cușii de puțin dispuși, atunci, să-și reconsidere „politica de la Brest”⁷, deoarece aceasta le oferea avantaje sigure. Țarul detronat nu se inscria în perimetrul acestei politici. În general, trebuie spus că, atit atitudinea Germaniei, cit și a țarilor Antantei față de Romanovii înlăturați de la putere era determinată de calcule pragmatice, de cernțele unei „politici reale” (Realpolitik) care era departe de orice considerente umanitare.

Aprecieria corectă a rolului politic pe care l-au avut Romanovii înlăturați de la putere în perioada dintre Revoluția din februarie și cea din Octombrie nu este posibilă în afara contextului larg al luptei politice care se desfășura în Rusia și - lucrul cel mai important - fără a lua în considerare posibilele ei urmări.

La sfîrșitul lunii august, contrarevoluția s-a manifestat prin rebeliunea condusă de Kornilov. Prin prisma lozincilor proclamate oficial, această rebeliune nu era monarhistă, dar în rîndurile rebelilor se numărau toate elementele reacționare, toți monarhiștii. Din spirit de prevedere rămîneau, la început, în planul secund, dar, în cazul unei evoluții favorabile a evenimentelor, puteau să treacă pe primul plan. De aceea, pericolul reinstaurării țarismului și a dinastiei Romanovilor trebuie văzut nu atit în acțiunile rudimentare ale grupului condus de Markov-II sau chiar, ulterior, ale „Centrului de dreapta”, cit în contrarevoluția burghez-moșierească, kornilovist-cadetă care se amplifica tot mai mult.

În legătură cu cele menționate, prezintă interes interviul ministrului de interne în Guvernul provizoriu, A. Nichitin, acordat colaboratorului ziarului „Izvestia”. Răspunzînd la întrebarea privind motivele expedierii Romanovilor la Tobolsk, A. Nichitin spune: „Guvernul provizoriu a considerat necesar să-i îndepărteze din Petrograd pentru a slăbi sau, mai bine

zis, pentru a curma radical ideea unei tentative de reinstaurare a puterii lor... Închipuiți-vă că, în zilele rebeliunii lui Kornilov, familia Romanovilor s-ar fi aflat la Tarskoe Selo. După cum se știe, în jurul Petrogradului erau grupate numeroase unități care simpatizau cu Kornilov. Prezența lui Nicolae Romanov în preajma Petrogradului putea fi pentru unele cercuri militare... o adevărată tentație”. Nu mai puțin interesantă este atitudinea lui Nicolae însuși față de rebeliunea lui Kornilov. Aflat împreună cu familia Romanovilor la Tobolsk, institutorul moștenitorului, P. Gillar, scria: „Împăratul urmărea cu înfrigurare evenimentele care se derulau în Rusia... O rază de speranță îi apăruse din nou cînd generalul Kornilov i-a propus lui Kerenski să pornească spre Petrograd. Îl cuprinsese o tristețe de nedescris atunci cînd a aflat că Guvernul provizoriu respinsese acest ultim mijloc de salvare. L-am auzit atunci pentru prima oară exprimîndu-și regretul pentru abdicare”. Prin urmare, este greșit să se creadă că, după Revoluția din februarie, Romanovii au încetat să mai manifeste vreun interes față de ceea ce se numea „renașterea” politică.

De ce nu a mai avut loc procesul?

În străinătate se fac afirmații că Puterea sovietică a adoptat, chiar de la început, o atitudine dură față de Romanov. Cum s-au derulat evenimentele în realitate?

Potrivit hotărîrii Consiliului comisariilor poporului, din 29 ianuarie 1918, Nicolae Romanov urma să fie judecat, hotărîre care a fost reconfirmată și în februarie. Comisarul de justiție a fost însărcinat să pregătească materialele de anchetă necesare, dar cu precizarea că locul procesului să nu-l stabilească încă. Inițial, s-a preconizat ca procesul să se desfășoare la Petrograd, apoi la Moscova. Astfel, în ziua de 1 aprilie, Prezidiul Comitetului Executiv Central pe întreaga Rusie luase hotărîrea că „în cazul în care va fi posibil, toți areștii (Romanovii) să fie transferați la Moscova”. Este incontestabil faptul că, pînă la în luna iulie 1918, nu s-a pus problema executării lui Nicolae Romanov. Fostul prim-ministru țarist Kokovțov consemna în memoriile sale că, în ziua de 9 iulie 1918, în timpul interogatoriului, președintele Comisiei Ceka (Comisiei extraordinare) din Petrograd, M. Urițki, i-a vorbit despre procesul care urma să aibă loc împotriva țarului. De ce însă procesul nu a mai avut loc?

Să revenim la Tobolsk, unde Romanovii se aflau sub paza unui „detașament special”, alcătuit din soldați și ofițeri ai regimentelor de pușcași de gardă dislocate la Tarskoe Selo. În primăvara anului 1918, situația din Tobolsk se prezenta astfel: Ecaterinburg⁸ și Omsk⁹ (unde puterea fusese deja preluată de consilii) „pretindeau”, în egală măsură, Tobolsk, trimițîndu-și acolo detașamente formate din soldați ai Gărzii Roșii. Urmăreau, desigur, să preia controlul asupra casei guvernatorului în care erau ținuți Romanovii. Conducerea detașamentului special se împotriva, însă, în fel și chip, motivînd că are imputerniciri din partea autorităților centrale, iar cu cele noi (de la Moscova) nu are încă stabilită legătura. Serioase animozități au apărut, de asemenea, între Omsk și Ecaterinburg, animozități care,

⁶ Tiumen - oraș în Siberia de vest, capitala regiunii cu același nume.

⁷ „Politica de la Brest” - expresie prin care se înțelege un complex de condiții politice, economice, financiare și juridice de care a beneficiat Germania și Austro-Ungaria în urma semnării, la 3 martie 1918, la Brest-Litovsk, a tratatului de pace dintre Rusia Sovietică și țările Quadruplei Aliante (Germania, Austro-Ungaria, Turcia și Bulgaria). Tratatul a fost semnat după îndelungate negocieri duse separat de Rusia Sovietică. Aceasta a fost nevoită să accepte condiții extrem de grele, urmărind să oprească înaintarea trupelor germane, să cîștige timp pentru organizarea armatei și redresarea situației economice dificile. Tratatul nu atîngea, însă, cu nimic cuceririle fundamentale ale Puterii sovietice. Rusia Sovietică își păstra independența și ieșea din război, obținînd în acest fel un răgaz foarte necesar pentru consolidarea puterii sovietice, crearea Armatei Roșii și refacerea economiei. Tratatul a fost anulat la 13 noiembrie 1918 în urma declanșării revoluției din Germania.

⁸ Ecaterinburg - oraș în Siberia de vest, capitala fostei regiuni Ural; din 1924, se numește Sverdlovsk, capitala regiunii cu același nume.

⁹ Omsk - oraș în Siberia de vest, în prezent capitala regiunii cu același nume.

intr-o anumită măsură, erau urmarea unor manifestări de regionalism ale consiliilor de la periferie, neunificate complet de puterea centrală. Se făceau simțite, de asemenea, tendințele partizanale, uneori chiar anarhiste, ale primelor formațiuni militare dinaintea constituirii unităților regulate ale Armatei Roșii.

Toate acestea erau în favoarea monarhiștilor care se concentraseră, prin Tiumen, la Tobolsk și în împrejurimile lui. Potrivit unor informații obținute de bolșevicii din Tobolsk, conspirația monarhistă pregăt看 evadarea Romanovilor pentru începutul verii, în timpul dezghețului riurilor. Se avea în vedere transportarea lor până la grilele fluviului Obi, unde urma să-i aștepte o goeletă închiriată, gata să ridice în orice clipă ancora. Ulterior, în timp ce se afla deja în emigrație, Markov-II a confirmat existența unui asemenea plan.

Abia la începutul lunii aprilie au avut loc noile alegeri pentru Consiliul din Tobolsk, în care victoria a revenit bolșevicilor, fapt ce a permis adoptarea unor măsuri mai hotărâte, cel mai activ acționând cei din Ural. La 13 aprilie, Comitetul executiv al Consiliului regional Ural (Ecaterinburg) expediase la Moscova o telegramă, adresată lui V.I. Lenin și I.M. Sverdlov, în care insistase asupra transferului Romanovilor într-un loc mai sigur. Se propunea Uralul sau un alt loc stabil de „centru” însuși.

Mai târziu, la începutul lunii mai 1918, prezentînd, în ședința Consiliului comisarilor poporului, o comunicare extraordinară, I.M. Sverdlov declara: „Judecînd după toate comunicările transmise din Tobolsk, nu putea exista certitudinea că lui N. Romanov nu i s-a oferit posibilitatea să dispară din Tobolsk. S-au primit diferite informații potrivit cărora unele grupuri de monarhiști întreprind, în acest sens, anumite pregătiri. Avînd în vedere informațiile amintite, Președintele Consiliului Executiv Central al Consiliilor pe întreaga Rusie a dispus transferarea fostului țar Nicolae Romanov într-un loc mai sigur...”

Un asemenea loc a fost socotit, la sugestia celor din Ural, Ecaterinburgul. Dar transferarea Romanovilor la Ecaterinburg în nici un caz nu le pecetluise soarta. Hotărîrea Guvernului sovietic referitoare la proces rămînea în vigoare, Ecaterinburgul urmînd să devină doar un loc mai sigur de detenție. Transferul Romanovilor a fost însoțit însă de o serie de evenimente dramatice. Prin hotărîrea Comitetului Executiv Central pe întreaga Rusie, comisar extraordinar pentru transferul Romanovilor la Ecaterinburg a fost numit V.Iacovlev (K. Miacin), bolșevic din Ufa.

Sosînd în a treia decadă a lunii aprilie la Tobolsk cu un detașament special, el și-a dat imediat seama de întreaga complexitate a situației de acolo. Începuse să fie suspectat de cei din Ural, pentru aceasta existînd diferite motive, inclusiv de ordin personal. Suspiciunile erau accentuate și de caracterul „supersecret” al misiunii lui Iacovlev. În general, în jurul organizării transferului Romanovilor din Tobolsk s-a creat, de la început, o stare de extremă nervozitate.

Cu toate acestea, în zorii zilei de 26 aprilie, luîndu-i pe Nicolae Romanov, Alexandra Romanov și pe una din fiicele lor (cealaltă au rămas, temporar, la Tobolsk din cauza bolii lui Alexei Romanov), detașamentul lui Iacovlev părăsi Tobolskul. Deplasarea s-a făcut pe traseele de iarnă, în săniile siberiene, pînă la Tiumen, de unde a fost luat trenul. Detașamentul lui Iacovlev era urmărit pas cu pas de un detașament al celor din Ural. La urechile lui Iacovlev ajungeau zvonuri alarmante potrivit cărora, într-una din stații, cei din Ural se pregăt看 să-i oprească trenul prin orice mijloace. Este greu de spus cît de veridice erau aceste zvonuri, dar de la Tiumen, Iacov-

lev îndreptase pe neașteptate trenul spre est, în direcția Omskului.

Se părea că suspiciunile celor din Ural începeau să se adevărească. Comitetul executiv al Consiliului regional din Ural expediase imediat către toate căile ferate o telegramă în care Iacovlev era declarat „în afara rîndurilor revoluționarilor” și se cerea luarea celor mai hotărâte măsuri, „inclusiv folosirea forței armate pentru oprirea trenului în care se afla fostul țar”. Mult timp, manevra cu Omskul, întreprinsă de Iacovlev, apărea ca o acțiune greu de explicat, în orice caz samavolnică. Documentele descoperite în arhive (convorbirile lui Iacovlev cu I.M. Sverdlov și ale lui Sverdlov cu cei din Ural) aruncă, însă, o lumină mai clară asupra acestui episod dramatic. Din documentele respective rezultă că Iacovlev a întreprins manevra cu aprobarea lui I.M. Sverdlov, pe care l-a informat, mai întîi din Tiumen, iar apoi din Omsk, despre piedicile puse de cei din Ural și despre temerile sale în privința securității fostului țar și a familiei sale (principala misiune pe care i-a încredințat-o Moscova), care nu trebuiau să devină victime ale violenței, linșajului sau să ajungă în minile contrarevoluției.

Aflat la mii de kilometri de locul evenimentelor, „centrul”, respectiv I.M. Sverdlov, cu greu își putea da seama cum stăteau lucrurile în realitate. De aceea, înainte de a-i da lui Iacovlev definitiv ordinul să se întoarcă la Ecaterinburg, le ceruse membrilor Comitetului Executiv al Consiliului regional din Ural garanțiile corespunzătoare.

„Cu condiția ca totul să se desfășoare prin Consiliul regional vă oferim garanțiile care depind de noi” – i s-a răspuns din Ecaterinburg. La 30 aprilie, Nicolae Romanov, soția și fiica acestuia au fost aduși, în sfîrșit, la Ecaterinburg și închiși în vila inginerului Ipatiev, vilă care primise denumirea oficială de „casa specială”. După circa o lună, au fost aduși de la Tobolsk și ceilalți membri ai familiei lui N. Romanov. După cum s-a mai menționat, Ecaterinburgul era considerat doar ca un loc de detenție a Romanovilor pînă la procesul fostului țar.

Inevitabila osîndă

De ce a fost nevoie să fie luată o decizie atît de aspră ca împușcarea lui Nicolae Romanov și a familiei sale? Ce a determinat acest pas?

Declanșarea războiului civil și a intervenției a dat peste cap toate planurile și intențiile.

În vest, începînd din primăvara anului 1918, sub ocupația Germaniei se află un imens teritoriu în care acționa o „partidă militară” care abia aștepta un moment favorabil pentru a respinge acordul de la Brest.

În Ucraina, ocupanții au și reinstaurat monarhia prin numirea hătmanelui P. Skoropadski.

În est, pe un imens teritoriu care se întindea de la Volga pînă în Extremul Orient, se declanșase, în luna mai, rebeliunea corpului de armată cehoslovac¹⁰, care pusea în mișcare întreaga conspirație socialist-revoluționară și albgardistă. Pe teritoriile din regiunile Volgăi și din Siberia, aflate sub stăpînirea cehilor albi și albgardistilor, s-au format guverne socialist-revoluționare care erau, pentru moment,

¹⁰ Unitate militară cu un efectiv de circa 45 000 de oameni, constituită pe teritoriul Rusiei în timpul primului război mondial, din prizonierii austro-ungari și supuși ruși de naționalitate cehă și slovacă, subordonată Consiliului Național Cehoslovac, în frunte cu T.G. Masaryk, (consiliu creat în 1915 la Paris. Constituit în aprilie și, respectiv, iunie 1917, cele două divizii ale Corpului cehoslovac au fost dislocate în toamna anului 1917 pe teritoriul Ucrainei, în partea

tolerate de cercurile militare cu vederi monarhiste. În nord, în regiunea Arhangelskului, acționau albgardistii și intervenționistii Antantei.

Pe Don și în Caucazul de Nord se desfășura Armata albgardistă de voluntari.

Cuprinsă în acest cerc de foc, izolată de regiunile de materii prime și alimentare, Republica Sovietică era bintuită de foamete. În interiorul ei s-au dezlănțuit vîlvățile rebeliunilor: la începutul lunii iulie, la Moscova, izbucnise rebeliunea socialiștilor-revoluționari de stînga, declanșată prin asasinarea provocatoare a ambasadorului german Mirbach; aproape în același timp s-a declanșat rebeliunea albgardistă din Iaroslavl¹¹, organizată de B. Savinkov; la 13 iulie comandantul suprem al Frontului de est, socialist-revoluționarul de stînga M. Muraviov, trădase Puterea Sovietică, întorcînd frontul spre vest. La toate acestea trebuie adăugate numeroasele răscoale ale chiaburilor. La începutul lunii iulie, Ecaterinburgul se afla sub amenințarea ocupării, de către cehii albi și trupele „Guvernului eliberării”, format la Omsk de socialiștii revoluționari și albgardisti.

Aceste evoluții învioraseră elementele monarhiste din oraș. Cekistii reușiseră să intercepteze o serie de scrisori adresate „din libertate” celor aflați în „casa specială”, și invers.

Eliberarea Romanovilor ar fi fost acum - în vara anului 1918 - incomparabil mai periculoasă decît în perioada detenției lor la Tarskoe Selo sau Tobolsk. Contrarevoluția se organizase deja și se revărsa într-un larg suvoi prin țară. Este adevărat, ea includea elemente antisovietice eterogene (de la monarhiști pînă la socialiștii-revoluționari) și lozinca care îi unea nu era monarhia, ci Adunarea constituantă. Forța ei de șoc o constituia, însă, militarii albgardisti cu vederi monarhiste, ale căror poziții se consolidau continuu.

Între timp, albi învăluiau Ecaterinburgul, urmărind să-l izoleze de Rusia europeană. Puteau fi, în aceste condiții, evacuați Romanovii? Să ne amintim cît de dramatică a fost transferarea lor de la Tobolsk, într-o perioadă, s-ar putea spune, „pașnică”. Ce risc ar fi trebuit asumat acum, în condițiile ofensivei albgardistilor și a cehilor albi, a rebeliunilor. Pentru Consiliul regional din Ural, care, la sfîrșitul

stînga a Niprului. După Revoluția din octombrie s-a menținut, inițial, pe poziții de neutralitate, iar, după încheierea Tratatului de pace din 1918 de la Brest-Litovsk, s-a postat pe poziții ostile puterii sovietice. La 26 martie 1918, Guvernul sovietic a încheiat cu secțiunea din Rusia a Consiliului național cehoslovac un acord referitor la evacuarea militarilor cehoslovaci prin Vladivostok, ca persoane particulare, cu condiția predării, în cea mai mare parte, a armamentului. Declarînd, însă, că Guvernul sovietic ar fi ordonat oprirea garniturilor de tren și internarea militarilor cehoslovaci în lagăre, comandamentul corpului i-a chemat să-și croiască drum spre Vladivostok prin forța armelor. Înfrîngînd rezistența unor grupuri mici ale Armatei Roșii, trupele Corpului cehoslovac și detașamentele albgardiste au cucerit, în mai-iunie, orașele Penza, Sirzan, Samara, Novonico-laevsk, Omsk, Tomsk, Krasnoiarsk. Dezvoltîndu-se, în continuare, ofensiva, au ocupat orașele Ufa, Simbirsk, Ecaterinburg, iar la 7 august orașul Kazan (unde au fost capturate rezervele de aur ale Republicii). În luna august, înaintarea trupelor cehoslovace și albgardiste a fost oprită. Unii dintre militarii cehoslovaci s-au înrolat în rîndurile Armatei Roșii și ale partizanilor, alții au fost folosiți de armata lui Kolceak pentru paza căilor ferate, grosul lor rămînd, însă, în spatele frontului și neparticipînd la acțiuni militare. La 7 februarie 1920, între comandamentele Armatei Roșii și al Corpului de armată cehoslovac s-a semnat un armistițiu prin care se garanta trupelor cehoslovace retragerea spre Extremul Orient și evacuarea lor. În primăvara aceluiași an, trupele cehoslovace s-au concentrat în Vladivostok și, apoi, au fost treptat evacuate din Rusia.

¹¹ Iaroslavl - port pe Volga, capitala regiunii cu același nume

lunii aprilie, își asumase întreaga răspundere în cazul Romanovilor, sosise clipa deciziei. De menționat că, din Consiliul regional făceau parte numeroși socialiști-revoluționari de stînga, anarhiști și comuniști de stînga, care se situau pe poziții „ultrarevoluționare” și erau partizanii unor acțiuni maximaliste. Asemenea stări de spirit exercitau anumite presiuni asupra Comitetului executiv. Ele s-au manifestat și în timpul misiunii lui Iacovlev și se făceau simțite și acum... Dar, numai după ce devenise evident că Ecaterinburgul va cădea peste cîteva zile, s-a produs tragicul deznodămînt: Comitetul executiv al Consiliului regional din Ural a hotărît executarea Romanovilor prin impunerea în vila lui Ipatiev. Cu ducerea la îndeplinirea sentinței au fost însărcinați comandantul „casei speciale”, I. Jurovski, și adjunctul acestuia, G. Niculin.

În telegrama expedită, la 17 iulie, din Ecaterinburg, lui V. I. Lenin și I. M. Sverdlov, se spunea: „La aparat se află Prezidiul Consiliului regional al Guvernului muncitoresc-țărănesc. Avînd în vedere apropierea inamicului de Ecaterinburg și depistarea de către comisia extraordinară a unei vaste conspirații albgardiste urmărind răpirea fostului țar și a familiei sale (documentele se află în mîinile noastre), prin hotărîrea Prezidiului Consiliului regional, Nicolae Romanov a fost împușcat în noaptea de 16 spre 17 iulie. Familia lui a fost evacuată într-un loc sigur...” Cele din urmă nu corespundeau, însă, realității. Luînd hotărîrea cu privire la împușcarea tuturor Romanovilor pe riscul și răspunderea lor, cei din Ural s-au ferit, probabil, să declare de la început crutul adevăr.

Pus în fața faptului împlinit, Prezidiul Comitetului Executiv Central pe întreaga Rusie a aprobat, la 18 iulie, hotărîrea Consiliului regional din Ural.

După o săptămînă, Ecaterinburgul a fost ocupat de cehii albi și albgardisti. Începuse anchetarea „cazului Romanovilor”, însoțită de represiuni și execuții în masă. Din iarna anului 1919, ancheta a fost efectuată de monarhistul N. Sokolov, desemnat de „conducătorul suprem” Kolciak. „Dosarul” lui N. Sokolov se află pînă astăzi la baza „industriei romanoviste” antisovietice din Occident.

Într-adevăr, sfîrșitul Romanovilor a fost tragic. Dar el nu a fost o consecință a urii și răzburii revoluției. În cuvîntarea sa la Congresul al V-lea al Consiliilor, I. M. Sverdlov menționa: „Revoluția în desfășurarea ei... ne obligă la o serie de acte la care, într-o perioadă de dezvoltare pașnică, de evoluție calmă, organică, n-am fi recurs niciodată”.

Cele petrecute în vara anului 1918 la Ecaterinburg, cît și multe alte lucruri din istoria războiului civil și a intervenției nu le poți înțelege fără a fi pătruns de atmosfera acelei marelui și tragice perioade de prăbușire a lumii vechi pe ruinele căreia se naștea, în chinuri, lumea nouă. Oamenii pe care istoria însăși i-a pus față în față, în această cumplită luptă, nu cunoșteau compromisuri. Iată un fragment dintr-un ziar din perioada respectivă, în care se vorbea de executarea fostului țar. Esența lui este cît se poate de clară. „...Prin acest act de pedepsire revoluționară, Rusia Sovietică le-a dat un avertisment solemn tuturor dușmanilor săi care visează la reinstaurarea vechiului regim țarist... Ei i-au declarat Rusiei muncitorești-țărănești un război pe viață și moarte, război care nu se poate termina printr-o împăcare, ci trebuie să se sfîrșească, inevitabil, prin pieirea și nimicirea uneia din părți”. Romanovii au fost, dacă nu o întrupare, atunci cel puțin un simbol al lumii vechi și au pierit împreună cu aceasta.

Petre Mocenco

(traducere și adaptare după „Sovetskaja Rossia”)

SOARELE ȘI VIAȚA

De la sfârșitul iernii trecute, astrul, care luminează Pământul și căruia-i datorăm viața, a intrat într-o stare de turie permanentă — până în 1993 —, care ne produce mari neplăceri.

Enorm balon de gaz în mișcare, el antrenează în cursa sa particulele electrizate din care e format: electroni, protoni, ioni liberi. Ca într-un dinam gigantic, ele induc curenți electrici care, la rindul lor, generează puternice cimpuri magnetice. Acestea, transformându-se, difuzându-se la suprafața incandescentă a astrului, dau naștere „petelor solare”, imense zone întunecate, unele atât de vaste încât ar putea conține 70 de planete ca a noastră. Cimpurile magnetice, de asemenea, provoacă, recombinaându-se, „erupțiile (exploziile) solare”, spectaculoase sufluri de materie (particule) și de energie (raze de tot felul) care izbucnesc violent de la periferia petelor.

Ciclul solar

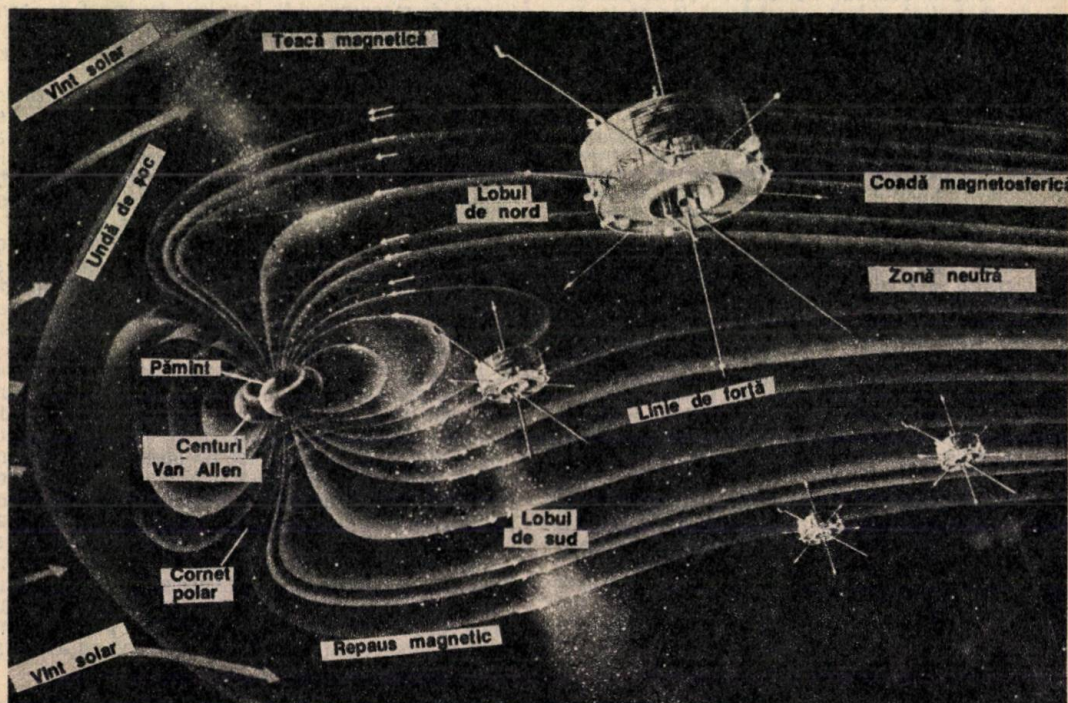
Soarele urmează un ciclu de unsprezece ani, cu perioade de calm, când petele și erupțiile aproape nu se mai produc. Apoi, brusc, timp de patru ani, activitatea solară reîncepe, crește, se amplifică. Petele se înmulțesc de zece ori față de perioada de acalmie, erupțiile proliferază, ajungând până la 10 000 pe an. Va fi bătut acum recordul de activitate din 1958? Nu se știe. Oricum, Soarele e în ebuliție.

Jeturi de materie urcă la multe sute de mii de kilometri altitudine, propulsînd, în spațiul interplanetar, miliarde de tone de particule acompaniate de o gamă largă de raze X, ultraviolete, radio etc. Aceste convulsii produc o formidabilă undă de șoc, un suflu titanice, ce se propagă în vidul spațial, răvășind vîntul solar — val de particule care scapă în permanență din coroana Soarelui — și măturînd vecinătatea astrului.

La 150 de milioane de kilometri depărtare, Pământul primește în plin aceste vijelii gigantice. Călătorind cu viteza de 300 000 km pe secundă, razele luminoase sînt primele care ating periferia planetei noastre, în mai puțin de opt minute. Urmează protonii și electronii ultrarapizi, într-o oră. Apoi, după patruzeci de ore aproximativ, sosește unda de șoc cu cohorta sa de ioni și electroni mai lenți.

Furtuni geomagnetice

Astfel, se produc, în atmosfera înaltă, furtunile numite „geomagnetice” care declanșează adevărate plozi de particule ionizate. Aceste furtuni sînt cauza aurorelor boreale, prin ionizarea azotului și oxigenului din aer. Plăceri permise, acum, în mod excepțional, și la latitudini mai joase, cînd cerul nocturn se colorează, uneori, în verde și roz — o dovadă, însă, că Soarele nu se află într-o stare normală. Tot furtunile induc, în atmosfera joasă, curenți paraziți slabi. Re-

zultatul direct: disfuncționalitatea unor sisteme electrice (rețele, relee, emisii de televiziune), dereglarea busolelor, corodarea mai rapidă a conductelor. Iar abundența de raze X și ultraviolete modifică starea ionosferei, o porțiune a atmosferei înalte (între 70 și 1 000 km), unde aerul este puternic ionizat, folosită pentru transmisii radio la distanță. În echilibru fragil, această zonă este ultrasensibilă la cea mai mică perturbare. Dintr-un moment în altul, transmisiile pot fi deranjate, chiar întrerupte, prin sosirea unor raze neașteptate — este lucrul care se întâmplă, cu o frecvență neobișnuită, începând din martie 1989. De aceea, observarea ionosferei este permanentă, pe tot globul.

Satețiștii de pe orbită nu apreciază, nici ei, violențele solare. Recrudescența intensității radiațiilor favorizează producerea de atomi liberi de oxigen — oxidanți puternici. Materialele se uzează mai repede, în primul rând compușii organici, acești polimeri atît de frecvenți la bordul satețiștilor. La fel, au de suferit sistemele electronice, foarte sensibile. Este cazul unui satelit lansat de NASA, LDEF (Long Duration Exposure Facility) care, defectat, riscă să se transforme într-un glob de foc. Erupțiile solare fac să coboare orbitele satețiștilor în mod periculos. Regiunile exterioare ale atmosferei se încălzesc exagerat și se dilată presînd asupra obiectelor cosmice și frînîndu-le cursa. Coborîrea este, la început, lentă, apoi se accelerează, obiectele consumîndu-se în contactul cu straturile joase ale atmosferei. Așa s-a întîmplat cu Skylab în 1979. Singura șansă pentru LDEF: recuperarea de către naveta Columbia, în decembrie 1989. Altfel, cantitatea imensă de observații asupra îmbătrînirii materialelor în spațiu (misiunea sa) s-ar pierde definitiv. Alt exemplu: satelitul francez Spot. De obicei, — spune Jean-Pierre Carrou, șeful diviziei de matematici spațiale de la CNES (Centrul național de studii spațiale) din Toulouse — satelitul are o altitudine de 832 kilometri, care descrește cu 50 de centimetri pe zi. Un nimic ușor corijabil. Acum, în perioada activității solare puternice, el coboară cu mai mulți metri și orbita lui trebuie reajustată continuu. Și cu cît îl ridicăm mai des, cu atît se consumă mai multă energie, deci durata sa de funcționare se va reduce.

Soarele și omul

Observarea permanentă a Soarelui este una din prioritățile medicilor care supraveghează sau vor supraveghea, de pe Pămînt, sănătatea cosmonauților în spațiu, fie pe stația sovietică Mir, pe navele americane, sau a celor care, miîne, vor naviga pe naveta europeană Hermes sau se vor afla pe stația orbitală internațională Freedom, sau vor naviga spre Lună sau Marte. De ce? Fiindcă particulele ultraenergetice iradiază diferite țesuturi, distrugîndu-le sau facilitînd apariția cancerului și a leucemiei, la fel că în cazul unui accident nuclear.

Din fericire, Pămîntul este înconjurat de centurile Van Allen, linii de cîmp magnetic care capturează protonii și electronii veniți în Cosmos; din nefericire, aceste centuri nu protejează și polii. Orbitele polare, peste 50° latitudine, sînt, deci, cele mai expuse. Un dozimetru la bord se impune ca o necesitate. Pe viitor, navele spre Lună sau Marte vor fi echipate cu "safe heavens", adevărate adăposturi anti-atomice capabile să oprească toate particulele.

Dar Soarele, acum, nu e mai puțin dușmănos pen-

tru cei de pe Pămînt. Desigur, atmosfera reține razele cele mai tari: razele X și ultravioletele C. Însă ea lasă să treacă ultravioletele A și B și razele infraroșii care bronzază pielea. Intensitatea acestor radiații variază în funcție de poziția Terrei față de astru. Cu cît se află mai departe, cu atît filtrul atmosferic este mai eficient. Dar la prînz, vara, între orele 11 și 17, radiațiile sînt foarte intense și e momentul tuturor pericolelor. Este dificil, afară, să scapi iradierii brutale cu ultraviolete A și B: cerul reflectă 50 la sută din razele solare, nisipul 17 la sută și apa 5 la sută. Plaja imprudentă se poate plăti scump: razele UVB, în mod obișnuit reținute de epidermă, pătrund adînc în dermă, unde fac ravagii. Ele rup fibrele elastice care susțin pielea, antrenînd o îmbătrînire precoce. Provocînd formarea oxizilor toxici și a radicalilor liberi, aceste raze dezorganizează toate reacțiile chimice din organism. Ele acționează asupra nucleului celulelor lezînd materialul genetic. ADN-ul rupîndu-se, el se cîrpește cum poate. Apar rîni care se pot transforma în cancer.

Dar pielea se apără contra agresiunii, îngroșîndu-se și fabricînd pigmenții cafenii speciali, pe baza melaninei. Apare, astfel, esteticul bronzaj estival, care e o reacție împotriva razelor. Nu oricine beneficiază de un sistem de protecție eficient. Există carnații albe total refractare arșii sau altele care nu produc decît o melanină de un roșu pal. Deci, atenție: abuzul expunerii la soare este periculos!

Influența asupra cliimei

De secole, omul a căutat să afle dacă aceste capricii ale Soarelui au efect asupra cliimei. În anii '60, Jean Xanthakis, un geofizician grec, a găsit o relație netă între pluviozitatea la latitudini ridicate și ciclul solar. Însă corelația nu funcționa la latitudini joase. Totuși, unele coincidențe sînt frapante. Astronomul britanic Edward Walter Maunder (1851—1928) a căutat, în registrele secolelor trecute, numărul petelor solare observate. A descoperit, astfel, pentru perioada 1645—1715 (70 de ani), că numai cîteva au fost remarcate. Un minimum surprinzător, dar care corespundea exact cu o perioadă foarte friguroasă pe Pămînt, numită chiar "micul ev glacial". În cărțile de istorie se spune chiar că, în această epocă, conchistadorii traversau călare fluviul Rio Grande înghețat. În 1982, un cercetător australian a pus în evidență, studiînd depozitele de aluviuni dintr-un lac precambrian, straturi a căror grosime varia după ciclul solar. Foarte recent, alți savanți, studiînd cantitatea de carbon 14 din inelele de creștere ale copacilor, au descoperit că ea urmează strict perioada de 11 ani a variațiilor solare.

Rezultatele cele mai surprinzătoare le-au obținut Karin Labitzke de la Universitatea liberă din Berlinul occidental și Harry Van Lee de la NCAR (National Center for Atmospheric Research) din Boulder, Colorado (S.U.A.). Ei au găsit o legătură directă între temperaturile mediilor hibernale într-un punct oarecare de pe glob și activitatea solară. Reușita lor se datorează evidențierii unui parametru pînă acum neluat în seamă: direcția vînturilor la tropice. Fiindcă acestea își schimbă sensul la fiecare doi ani, aproximativ. Cînd vîntul bate de la vest, iernile sînt mai calde la latitudinile foarte înalte — 80° —, pe timpul unei activități solare intense. Cu un soare mai calm, iernile se răcesc. Situația se inversează atunci cînd vînturile

ÎN LUMEA STIINTEI

Tehnosfera

Un paradox al lumii contemporane este acela că, pe de o parte, tehnica se perfecționează, devine mai fiabilă, probabilitatea defectiunilor scade, iar, pe de altă parte, gravitatea urmărilor unor accidente (dacă totuși survin) crește — fie că e vorba de o catastrofă aeriană, feroviară sau maritimă, fie de distrugerea unui baraj, a unei instalații chimice sau nucleare.

Riscul zero nu este posibil decât în sistemele private de energie acumulată, de componenți chimici sau biologici activi.

Un exemplu. Numai în sfera energiei se extrag, se transportă, se stochează și se folosesc circa 10 miliarde de tone de combustibil mijlociu. Prin echivalentul său energetic,

această masă, susceptibilă să ardă sau să explodeze, a devenit comparabilă cu arsenalele de arme nucleare acumulate pe Pământ pînă în prezent.

Componenții chimici sînt și ei tratați, depozitați și transportați în cantități considerabile. Numai în Europa occidentală s-au acumulat, din diverse producții, o jumătate de miliard de doze de arsenic mortale, iar de bariu — cinci miliarde. Există zece miliarde de doze mortale de fosgen, de amoniac, de acid cianhidric, zece bilioane de doze de clor.

Alt exemplu. Punerea în exploatare a zăcămintelor de gaze naturale, extrem de bogate, dă naștere la un risc suplimentar prin degajarea unei enorme cantități de hidrogen sulfurat toxic, în procent de 20 la sută.

Multe din instalațiile moderne susceptibile să comporte un risc sînt concepute astfel ca posibilitatea unei grave deficiențe să fie estimată la circa o zecime de miime. Aceasta înseamnă că, în împrejurări nefavorabile, distrugerea este posibilă o dată la 10 000 de ani. Dacă instalația există într-un singur exemplar, este foarte puțin probabil ca ea să reprezinte vreun pericol pentru această perioadă. Dar, dacă este vorba de 10 000 de instalații asemănătoare — în acest caz, statistic vorbind —, se poate produce o deficiență în fiecare an.

Astfel, o instalație fără pericol își pierde fiabilitatea dacă este reprodusă în numeroase exemplare. Aceste instalații sînt complexe și comportă contradicții, deoarece multe din cuceririle științifice și tehnice, care ajută la rezolvarea unor probleme materiale și sociale, adaugă noi pericole și dificultăți.

Dar care sînt cauzele accidentelor?

Acestea coincid de o manieră surprinzătoare, indiferent de timpul, locul sau de detaliile tehnice concrete. Mai întîi, se produce o acumulare de defecte și de abateri față de cursul normal al lucrărilor. Acest lucru poate dura câteva minute sau câteva zile. Dacă nu se produce nici o avarie, personalul se obișnuiește cu încălcările normelor, iar senzația de pericol se aplanează.

În etapa următoare, se produce un eveniment, în general rar sau neașteptat. La Bhopal, în India, unde accidentul a provocat pierderea a mii de vieți omenești, îmbolnăvirea a zeci de mii de persoane, acest rol a fost jucat de către o infimă cantitate de apă care a pătruns „acolo unde nu trebuie” și a condus la o degajare de gaze toxice. La Cernobil, funeste au fost acțiunile incorecte ale personalului, care au dus la o explozie de vapori și la distrugerea structurilor centralei. În trecut, de altfel, 60 la sută din accidente au la origine greșelile personalului de deservire.

Cînd se vorbește de factorul uman, ne gîndim, în general, la disciplină și la pregătirea personalului. Centrul de greutate al problemei se află, totuși, la nivelul conducerii, unde acest factor e cel mai important.

Astfel că problemele de securitate impun o nouă abordare. Mai întîi, e vorba de domeniul relațiilor om-mașină. O altă filieră importantă este repartizarea diferitelor instalații: o vecinătate nedorită poate mări pericolul și eventualul prejudiciu. În sfîrșit, ar trebui să se creeze, pe principii noi, materiale și instalații cu o siguranță intrinsecă, susceptibile să reducă consecințele deficiențelor umane.

Hemingway spunea: „Securitatea se manifestă atunci cînd știi cum să eviți pericolul”.

(după „Sputnik” — U.R.S.S.)

tropicale bat de la est spre vest. Sînt rezultate verificate și în alte locuri de pe Pământ, la latitudini diferite. Consecințele economice vor fi enorme, dacă descoperirea se confirmă pe întreg globul.

Dar, intrucît mecanismul prin care Soarele influențează temperaturile solului terestru nu este descoperit, cercetările nu se opresc aici. Zece centre speciale de observație asupra Soarelui își continuă activitatea în lumea întreagă și un program complex de misiuni spațiale se află în pregătire pentru anul '90. Statele Unite pregătesc satelitul UARS (Upper Atmosphere Research Satellite) pentru a măsura efectele razelor ultraviolete în atmosfera înaltă; ESA (Agenția spațială vest-europeană) și NASA colaborează la proiectul Soho (Solar Heliospheric Observatory) care va încerca să pătrundă în secretele vîntului solar și în cele ale

structurii interne a astrului; de asemenea, proiectul Cluster (o colaborare între ESA, NASA și sovietici) urmărește lansarea a patru sateliți pentru a studia efectele vîntului solar asupra cîmpului magnetic terestru. În total, aproape douăzeci de sateliți vor cerceta, în anii viitori, relațiile dintre Pământ și Soare și mecanismele privind activitatea solară.

E normal. Legătura Soarelui cu viața o cunoșteau și oamenii primitivi, și cultul solar a devenit universal. Or, azi, cînd există imense posibilități de cercetare, necesitatea de a colabora pentru a ne studia astrul, căruia îi datorăm atîta, se impune de la sine.

Val Tincu

(traducere și adaptare după „L'Express”)

Cîte ceva despre UNESCO

O organizație internațională cu un profil complex

Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO) este, fără îndoială, una din instituțiile specializate cele mai importante și mai complexe din sistemul Națiunilor Unite. Modelele care au putut s-o inspire urcă departe în timp, pînă la antichitatea greco-romană sau la vremurile Renașterii. Dar ceea ce distinge, poate, UNESCO de antecedentele sale este faptul că ea și-a propus, încă de la bun început, ca, prin educație, știință și cultură, să acționeze pentru consolidarea păcii și înțelegerea internațională. Problematika specifică a UNESCO este, ca atare, subsumată unui scop politic urmărit în mod constant. „Dat fiind că războaiele iau naștere în cugetul oamenilor – declară Actul ei constitutiv –, în însuși cugetul oamenilor trebuie clădită apărarea păcii”. Formulă idealistă, desigur, dar care a constituit, de patru decenii, semnificația acțiunii morale întreprinse de Organizație. În al doilea rînd, spre deosebire de fostul Institut internațional de cooperare intelectuală – creat, înainte de război, în cadrul Societății Națiunilor –, UNESCO a fost concepută ca un organism interguvernamental, menit să mobilizeze eforturile statelor membre și să dea programului său de activitate o structură stabilă și o pondere reală.

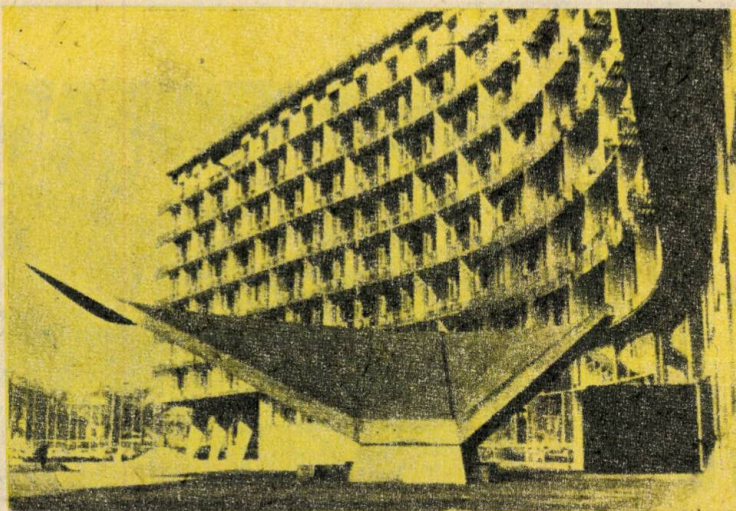
În noiembrie 1945, o conferință pregătitoare s-a reunit la Londra, în cursul căreia 44 de state au adoptat, după dezbateri însuflețite, Actul constitutiv al Organizației. În urma insistențelor lui Léon Blum, s-a hotărît ca sediul UNESCO să fie stabilit la Paris. Alegerea Parisului compensa, printre altele, faptul că structura și practica administrativă a viitoarei organizații se inspirau îndeaproape din dreptul anglo-saxon. În septembrie 1946, Comisia pregătitoare s-a instalat la Paris, în fostul Hotel Majestic, de pe Avenue Kléber, unde, în luna noiembrie a aceleiași

an, s-a deschis prima sesiune a Conferinței generale a UNESCO, care a convenit programul de activitate, bugetul, regulamentul financiar și statutul personalului.

Actul constitutiv stabilea cu precizie organele constituționale ale UNESCO: Conferința generală, for ce grupează totalitatea statelor membre asociate și care decide, din doi în doi ani, programul și bugetul biennial, precum și toate celelalte chestiuni legate de politica generală și de viața Organizației; Consiliul executiv, ales de Conferința generală și care, între sesiunile acesteia, veghează, dimpreună cu Directorul general, la executarea programului și traducerea în viață a rezoluțiilor adoptate de Conferința generală; în sfîrșit, Secretariatul compus din funcționari internaționali recrutați din statele membre și condus de un director general, care este propus de Consiliul executiv și ales periodic de Conferința generală. Primul director general al UNESCO a fost savantul britanic Julian Huxley (1946–1948), căruia i-a urmat, rînd pe rînd, Jaime Torres Bodet (Mexic, 1948–1952), Luther H. Evans (SUA; 1952–1958), Vittorino Veronese (Italia; 1958–1960), René Maheu (Franța; 1960–1974), Amadou Mahtar M'Bow (Senegal; 1974–1987) și din 1987, Federico Mayor Zaragoza (Spania).

UNESCO își bazează acțiunea nu numai pe serviciile guvernamentale; ea beneficiază, totodată, în statele membre, de activitățile Comisiilor naționale pentru UNESCO, care grupează, pe plan național, specialiști din domeniile educației, științei și culturii și constituie organe consultative și de legătură ale statelor membre cu Secretariatul Organizației de la Paris. Totodată, în eforturile sale de mobilizare a comunității internaționale pe tărîmul educației, științei și culturii, UNESCO dispune de numeroase organizații internaționale neguvernamentale (așa-zisele ONG-uri). Acestea au, îndeobște, un statut de afiliere la UNESCO și acționează, de cele mai multe ori, pe bază de contracte și de subvenții, pentru traducerea în viață a programului adoptat de Conferința generală. Împletirea activităților guvernamentale cu cele neguvernamentale conferă originalitate acțiunii UNESCO și definește rolul ei specific în ansamblul

O parte din fațada edificiului
ce adăpostește sediul
UNESCO din Paris

relațiilor internaționale, de vreme ce programele și proiectele sale necesită concursul guvernelor, ca și al asociațiilor profesionale. Acest dublu caracter al acțiunii UNESCO se reflectă și în competențele pe care le are Consiliul executiv, unde membrii săi acționează atât ca reprezentanți ai statelor respective, cât și ca personalități alese de Conferința generală în acest organ colectiv menit s-o reprezinte. În sfârșit, pentru a putea intensifica acțiunea sa în statele membre, UNESCO dispune și de un program de participare la activitățile lor, care este afectat în exclusivitate sprijinirii și finanțării acelor proiecte întreprinse pentru traducerea în viață a programului Organizației.

Materia de care se ocupă UNESCO este foarte vastă și ambițioasă. Ea a evoluat o dată cu mutațiile înregistrate de comunitatea mondială, însumând majoritatea marilor probleme care stau în fața omenirii în domeniile de competența Organizației, precum: lichidarea analfabetismului, dreptul la educație, educația permanentă, învățămîntul științelor și implantarea structurilor de cercetare științifică și tehnologică în țările subdezvoltate, accesul tuturor la cuceririle științei și tehnicii contemporane, cercetările în domeniul științelor sociale, reflecția și acțiunea practică în problemele păcii și ale drepturilor omului și popoarelor, stimularea creației artistice, difuzarea valorilor culturale, prezervarea identității culturale, salvagardarea și valorificarea patrimoniului cultural și natural al umanității, îmbunătățirea circulației informației și a structurilor informaționale în lume, în sfârșit, promovarea, ca un obiectiv global, a păcii și înțelegerii internaționale, a eliminării tuturor formelor de rasism, de colonialism și neocolonialism, a unei mai bune cunoașteri și aprecieri mutuale între popoare, a dezvoltării și diversificării cooperării între toate națiunile lumii.

Vreme de aproape patru decenii, UNESCO a evoluat, cum era și firesc, trecînd prin mai multe etape caracteristice. La începuturile ei, Organizația a pus accentul în sfera de interes mai restrîns, a cooperării intelectuale, în măsura în care marea majoritate a statelor membre aparțineau Europei occidentale. O dată cu intrarea țărilor socialiste în Organizație, după 1955, problemele păcii și înțelegerii internaționale, ale relațiilor Est-Vest au dat o nouă dimensiune programului de activitate. În sfârșit, din 1960 încoace, prin adeziunea statelor care-și dobîndiseră

recent independența, acțiunea Organizației a inclus, nemijlocit, și problemele dezvoltării țărilor din Africa, Asia și America Latină. UNESCO desfășoară, în prezent, programe complexe în favoarea țărilor în curs de dezvoltare, cărora le consacră majoritatea resurselor sale bugetare și extrabugetare. Funcțiunile esențiale ale Organizației s-au constituit, ca atare, de-a lungul unui proces istoric, în care, treptat, dimensiunea *intelectuală*, cea *operațională* și cea *etică* s-au completat și s-au întrepătruns. În toate aceste etape ale existenței sale, UNESCO a trăit ancorată în actualitate, reflectînd și, adesea, anticipînd momentele noi, de expansiune sau de criză, ale comunității mondiale în domeniile sale de competență. Niciodată UNESCO nu a fost inactuală sau nu a rămas nepăsătoare la frământările care s-au produs în rîndurile membrilor săi. E ceea ce face, de altfel, frumusețea și dificultatea misiunii sale. Unii au deplîns și au criticat politizarea UNESCO, adică tocmai ceea ce constituie unul din marile sale merite. Căci, cu șanse mai mari sau mai mici de succes, Organizația și-a propus să recepteze probleme actuale majore și să schițeze soluții. Uneori, a reușit s-o facă, alteori s-a lovit de greutăți sau chiar a eșuat. A-i reproșa, însă, că trăiește în actualitate și că reflectă, în gîndirea și acțiunea sa, starea politică a lumii, este să practici, în mod deliberat, politica struțului, adică să faci o politică mioapă și retrogradă. Trebuie arătat, în acest context, că o asemenea abordare negativă a determinat Statele Unite ale Americii, urmate de Marea Britanie și de Singapore, să părăsească Organizația în 1985. Unul din principalele motive invocate a fost tentativa, considerată de unii ca prea îndrăzneată, a UNESCO de a pune problema „decolonizării” informației și de a-i căuta soluții, ceea ce era, evident, de natură să afecteze interesele marilor agenții occidentale și să periclitaze cvasimonopolul pe care acestea continuă să-l dețină asupra informației în țările în curs de dezvoltare.

Dificultățile de care UNESCO s-a izbit de-a lungul existenței sale – ca, de altfel, și alte instituții specializate din sistemul Națiunilor Unite – nu au provenit, însă, numai din abordarea politică a problemelor, care este un fenomen firesc și necesar, ci și din alte cauze: mai întîi, decalajul foarte mare dintre ambițiile programului de acțiune și modicitatea resurselor bugetare. La un moment dat, bugetul

UNESCO nu era mai ridicat decât costul citorva avioane care se prăbușeau într-o singură zi în Vietnam. Aceasta face ca rolul UNESCO în lume să fie doar unul de stimulare și de incitare, de situare a problemelor, fără ca Organizația să poată întreprinde acțiuni de anvergură și de lungă durată pentru atingerea deplină a unui sau altuia din marile obiective pe care și le-a propus. Apoi, numeroasele activități care s-au adunat, în decursul vremii, au dat programului UNESCO un caracter prea diversificat, multe proiecte marginale și ne semnificative împiedicând, adesea, concentrarea eforturilor intelectuale și bănești în câteva mari direcții prioritare. În al treilea rând, un anumit snobism intelectual, incurajat de numeroși specialiști, a făcut, în ultimii ani, din caracterul pluridisciplinar și interdisciplinar al cercetării alfa și omega succesului acțiunii UNESCO. Elaborarea de studii, rapoarte, anchete, stagii și seminarii este, în general, utilă, dar prea costisitoare și fără un impact sesizabil asupra realității existente în statele membre, în special în țările în curs de dezvoltare.

Dintre toate organizațiile internaționale găzduite la Paris, UNESCO dispune de clădirile cele mai originale. După ce Conferința generală s-a ținut, rând pe rând, la Mexico, Beirut, Florența, Montevideo și New Delhi, UNESCO a putut părăsi Hotelul Majestic și s-a instalat în noul său sediu din Place de Fontenoy, în cel de-al 7-lea arondisment, vizavi de Ecole Militaire. Proiectul palatului în formă de „Y” reprezenta, în 1958, o premieră arhitecturală de o certă îndrăzneală, datorindu-se colaborării dintre Marcel Breuer (SUA), Pier Luigi Nervi (Italia) și Bernard Zehrfuss (Franța). Sculpturile lui Jean Arp și Henry Moore, un „mobil” de Calder, „Zidul Soarelui și al Lunii” imaginat de Joan Miró, o pictură de Tamayo și „Căderea lui Icar” de Picasso, în „sala pașilor pierduți”, au conferit, de la bun început, prestigiu și frumusețe lăcașului în care aveau să se confrunte și să se armonizeze politicile culturale ale lumii. Cu timpul, palatul din Place de Fontenoy s-a dovedit a fi neîncăpător, și Organizația și-a întregit sediul cu noi imobile situate în apropiere, pe străzile Miollis și Bonvin. Astăzi, sediul numără șapte corpuri de clădire, în care lucrează membrii Secretariatului internațional și sint adăpostite delegațiile permanente ale statelor membre și numeroase organizații internaționale ne-guvernamentale afiliate la UNESCO.

Un devotament absolut față de idealurile UNESCO

Când am sosit la Paris în 1965*, în calitate de delegat permanent al României pe lângă UNESCO, personalitatea care domina Organizația era directorul său general, René Maheu. De el m-au legat, de-a lungul anilor, relații strînse de lucru și o prietenie pe cit de discretă, pe atât de sinceră și de durabilă.

Maheu se născuse în 1905 la Saint-Gaudens, lângă Toulouse, într-o familie modestă. Mama sa era neștiutoare de carte. Fost elev al Școlii normale superioare din Paris, condiscipol al lui Sartre, Simone de

Beauvoir, Georges Pompidou și Senghor Maheu făcuse, mai întâi, carieră de profesor de filozofie și de literatură. Lector la Köln, apoi la Londra, iar în timpul războiului la Fez, intrase ca funcționar internațional la UNESCO încă din 1946. Urcase una câte una treptele ierarhiei profesionale, ajungând subdirector general, apoi director general a.i., în sfârșit Director general ales de Conferința generală în 1962. Avea să conducă secretariatul Organizației vreme de 12 ani, până în 1974, când Conferința generală i-a desemnat succesorul în persoana lui Amadou Mahtar M'Bow. Bolnav și măcinat mai ales de faptul că părăsise UNESCO, René Maheu s-a stins la 70 de ani, în decembrie 1975.

Ceea ce-l caracteriza, în primul rând, pe René Maheu era inteligența sa. Raționalismul său tipic francezesc, fără nici un snobism intelectual, era hrănit de solide lecturi umaniste și de o capacitate de analiză și sinteză ieșite din comun. Logica argumentării, în tot ceea ce scria sau vorbea, era presărată cu o ironie de bun gust și cu un spirit polemic care nu depășea niciodată „regula jocului”. Toate aceste însușiri făceau din Maheu un *debatator* și un adversar redutabil. Puțini delegați guvernamentali reușeau să-i țină piept. Vorbitorul nu era, totuși, înzestrat cu mari calități naturale: avea un glas firav și cam dogit, o pronunție marcată de un ușor accent din sud, vorbirea târăganată și șovăielnică. Cu toate acestea, intervențiile sale – de la discursurile cele mai elaborate la răspunsurile improvizate – erau mici capodopere de claritate, simetrie și persuasiune. De-a lungul argumentării sale, Maheu lăsa să străbată, cu grijă și fără excесе, un fior liric, o aluzie poetică, un sens ascuns și voit ambiguu, care infumuseau deodată expunerea cea mai aridă. Când prezenta bugetul Organizației în fața Conferinței generale sau a Consiliului executiv, Maheu o făcea cu mijloacele unui moralist și poet. Auditorul rămânea cucerit de forță și frumusețea expunerii, de sinceritatea și pasiunea convingerilor sale. Chiar și delegații acelor țări care se opuneau propunerilor sale bugetare ieșeau cu greu de sub hipnoza discursului lui Maheu. Inteligența sa se grefa pe un fond pasional care implica tumult și violență. Maheu era un luptător, un coleric celebru pentru furiile pe care i le stîrneau, dintr-o nimică, unul sau altul din colaboratori. Văzuse Organizația crescînd, și crescuse în ea; încetul cu încetul, își contopise viața cu a ei. Cu vremea, relația dintre el și Organizație s-a constituit într-un act de luciditate și de statornicie, care l-a purtat pe culmi de fericire și i-a provocat mari suferințe. O relație pasională de la un capăt la altul al carierei sale: „UNESCO, – mărturisea el în discursul de adio – UNESCO, care a fost datorită și bucuria mea, truda, grija și orgoliul meu...” Prăbușirea lui René Maheu a fost cu atât mai dureroasă, în împrejurările firești care l-au obligat să se retragă în 1974. A făcut-o cu greu, agățîndu-se de ultima șansă, care era infimă, și și-a ratat ieșirea de pe scena unde strălucise, sigur de sine, atîta vreme. Plecarea lui nu a fost nici demnă, nici senină. Nu toți oamenii pot proceda ca Greta Garbo. Dar o astfel de plecare aparent normală nu ar fi fost conformă naturii profunde a per-

* Ambasadorul Valentin Lipatti a fost delegat permanent al Republicii Socialiste România pe lângă UNESCO (1965-1971), membru supleant în Consiliul executiv (1965-1968), apoi membru și vice-presedinte al Consiliului executiv (1976-1980) – n.red.

sonajului: Maheu nu putea părăsi UNESCO cu flegma dezabuzată a unui supus al Maiestății sale britanice. A făcut-o, răvășit și dezordonat, într-un moment în care echilibrul lui interior, măcinat și de boală, se rupsese.

Vreme de două decenii, René Maheu a slujit aspirațiile mării majorități a țărilor lumii pentru o viață mai bună, mai demnă și mai justă. A combătut, cu o energie neobosită, inechitatea, exploatarea, ignoranța, subdezvoltarea, dăruindu-se cauzei progresului social, economic și cultural al tuturor națiunilor, instaurării unor relații noi, democratice, de înțelegere și respect mutual, între toate statele. A insuflat Organizației, pe care o sluja și o reprezenta, sensurile majore care i-au permis acesteia să desfășoare o acțiune intelectuală și practică pe toate continentele. A făcut din concepția sa umanistă cheia de boltă a programului UNESCO: „Sint dintre cei care cred că oricare ar fi explicația realității, toată semnificația lumii constă în acțiunea omului”. Partizan convins al universalității UNESCO, René Maheu a militat, totodată, pentru dezvoltarea proprie, armonioasă, a fiecărei națiuni și pentru cooperarea regională, menită să valorifice din plin originalitatea fiecărei culturi naționale. În acest context, a înțeles și a promovat acțiunea de cooperare europeană a UNESCO la nivelul întregului continent. A sprijinit procesul de democratizare a relațiilor interstatuale, destelenind căi de acțiune și conturând orientări pe care viața internațională le-a confirmat. Și-a făcut, din năzuințele de progres și bunăstare ale popoarelor care-și cuceriseră recent independența, un crez de la care nu s-a abătut niciodată. A slujit, astfel, cu abnegație și fermitate, cauza păcii, a înțelegerii și a colaborării internaționale, chiar și atunci când era nevoit să înfrunte opoziția unor forțe politice conservatoare. A respins calea compromisurilor și a oportunismului, alegând drumul spinos al luptei pentru progresul social și moral al omenirii. A făcut-o cu o totală dăruire de sine. „Iubesc – îmi scria el cu puțin timp înainte de moarte – tot ceea ce este aproape imposibil (tot interesul vieții pentru mine constă în acest cuvânt *aproape*), căci, cu cât trece vremea, cu atât sint mai convins că singurele lucruri pe care ești sigur că le ai sint cele pe care le dăruiești”.

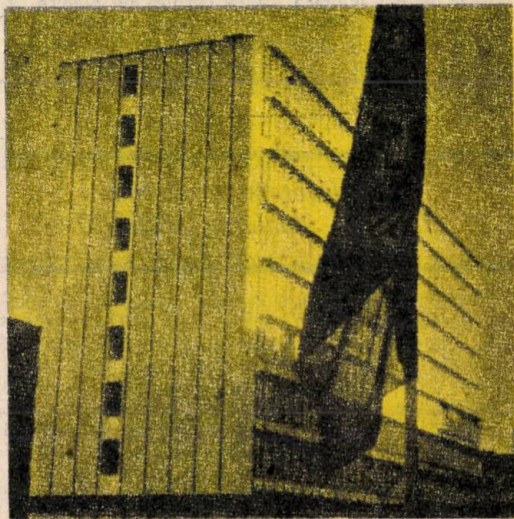
René Maheu a fost un prieten sincer și loial al României. El a înțeles și a sprijinit inițiativele și activitatea țării noastre în cadrul UNESCO, ca pe o contribuție de seamă la înțelegerea și cooperarea internațională. Doctor *honoris causa* al Universității din București, a venit adesea în țară legind prietenii pe care anii le-au cimentat. Pentru cei care l-au cunoscut, au lucrat cu el și i-au urmărit în-deaproape activitatea, fostul director general al UNESCO rămâne, fără îndoială, una din personalitățile cele mai competente și mai originale ale vieții internaționale din ultimii treizeci de ani.

În lumea cosmopolită a Secretariatului internațional

Poate mai mult decât celelalte instituții specializate din sistemul Națiunilor Unite, UNESCO dispune, prin însăși varietatea preocupărilor sale, de un Secretariat internațional eteroclit: educatori și pedagogi, matematicieni, fizicieni și chimiști, geologi, oceanografi și hidrologi, scriitori, editori și anima-

tori culturali, informaticieni și ziaristi, juriști, diplomați administratori și controlori financiari, traducători și interpreți – ca să nu amintesc decât de principalele „specii” ale „Zoo”-ului din Place de Fontenoy – alcătuiesc un microcosm al societății internaționale. Oamenii trăiesc acolo într-un ritm trepidant și funcțional totodată, între 9 dimineața și 6 după-amiază, dejunând fie la rezezeală la „snack”-urile din sediu, fie mai tacticos la restaurantul de la etajul VII al palatului din Place de Fontenoy. Lumea Secretariatului internațional este variată, captivantă și periculoasă: specialiști de reală calificare profesională sau funcționari administrativi serioși conviețuiesc cu șmecheri care și-au găsit un „job” lucrativ, cu fete și femei frumoase ușor accesibile. Pe culoare se întâlnesc, discută, se despart și iar se revăd oameni de toate rasele și toate naționalitățile lumii: europeni, africani, latino-americani și nord-americani, arabi și asiatici. Se aud vorbind toate limbile și în special engleza și franceza. Coridoarele sint încărcate de xerox-uri unde cine dorește fotocopiază ce vrea, de aparate automate care servesc cafea, ceai și cacao cu lapte, de cărucioare care transportă corespondență și, alături, muni de documente. La orele de pauză sau în timpul programului, funcționarii se adună la cafenelele din sediu, unde degustă tacticos un aperitiv sau un *espresso*.

Adesea, membrii Secretariatului pleacă în misiune însoțindu-l sau reprezentându-l pe Directorul general, pentru a discuta proiecte concrete de cooperare, în cadrul relațiilor unei țări sau alteia cu Organizația. Ei știu să asculte și să discute amănunțit problemele cu autoritățile țării-gazdă, să fie prudenți și să nu se angajeze mai mult decât pot s-o face; iau note și întocmesc rapoarte detaliate pe care, la înapoiere, le transmit pe cale ierarhică Directorului general. Finalizarea proiectelor ia, adesea, mult timp, spre exasperarea statelor membre. În numeroasele reuniuni internaționale care se țin la sediul Organizației sau au loc în afara sediului în diferite state membre, funcționarii de rang superior, care răspund de reuniunea respectivă, îl însoțesc pe Directorul general sau îl reprezintă. Ei întocmesc din timp și pe parcur-

Cea de-a cincea clădire a UNESCO, inaugurată în 1970

sul reuniunii documentele necesare și-l ajută pe președintele de ședință în îndeplinirea funcțiilor sale, expun punctul de vedere al Secretariatului, dau răspunsuri, în numele Directorului general, la întrebările puse de delegații și, în general, veghează la buna desfășurare a reuniunii. Intervențiile lor sînt, în general, făcute cu decență și tact, lăsînd președintelui și, mai ales, delegațiilor impresia că puterea de decizie le aparține; știu, însă, să evite orice hotărîre sau recomandare care ar contraveni intereselor Secretariatului și programului Organizației. În general, sînt destul de abili să și-l facă aliat pe președinte (care le este tributar pentru chestiunile de procedură) și să găsească, printre delegații, sprijinitori gata să intervină în caz de primejdie. Pentru a-și duce treaba la bun sfîrșit, diplomația le este necesară, ca și cunoștințele profesionale. De la un anumit grad în sus, funcționarii internaționali sînt asimilați cu membrii corpului diplomatic, beneficiînd de imunități și privilegii similare cu ale acestora. Membrii Secretariatului sînt bine remunerați, potrivit unui sistem unitar pentru ansamblul instituțiilor Națiunilor Unite, la care se adaugă un spor variabil pentru inflație, după orașul în care trăiesc - Paris, Geneva, Roma, New York ș.a.m.d. Salariile lor sînt cu mult superioare celor ale personalului diplomatic din state membre, ceea ce provoacă nemulțumirea acestora, care consideră, pe bună dreptate, că cheltuielile administrative, inclusiv cele de personal, sînt excesiv de mari în toate organizațiile sistemului Națiunilor Unite.

Organizațiile internaționale interguvernamentale și membrii secretariatelor lor sînt, adesea, judecați cu asprime pentru motivul că acțiunea multilaterală este lentă, greoaie și ineficientă și nu poate fi comparată cu relațiile bilaterale, caracterizate prin promptitudine și rentabilitate. Astfel de opinii se întîlnesc, cu precădere, la acele țări care preferă, pentru multiple motive, ca ajutorul acordat de ele țărilor în curs de dezvoltare să ia calea bilaterală și nu cea multilaterală, unde identitatea și influența donatorului se estompează mai lesne. Dincolo de asemenea considerente, funcționarul internațional este adesea taxat drept un birocrat care duce o viață de huzur, între reuniuni care nu produc decît hîrtii și misiuni inoperante și costisitoare. Multe critici de acest fel pot fi, desigur, întemeiate cînd se referă la un caz în speță; dar imaginea funcționarului internațional, al cărui *standing* indispune, este adesea denaturată grosolan. Am cunoscut mulți specialiști care s-au dedicat, cu abnegație și eficacitate, realizării unor proiecte concrete de cooperare internațională și care, chiar și pe planul negocierii, nu erau mai prejos decît diplomații de carieră, a căror incompetență nu e uneori egalată decît de vanitatea lor. Și apoi totul depinde de om, de capacitatea fiecăruia de a-și mobiliza resursele în slujba unui ideal sau, cel puțin, a îndeplinirii unor obiective precise.

Nu este mai puțin adevărat că, după o practică de un deceniu sau două, funcționarii internaționali cad, uneori, în rutină; competența lor este desăvîrșită, dar elanul lor a scăzut, și avem de a face adesea cu tehnocrați perfecți care produc, fără pasiune și prea multă imaginație, documente, rezoluții, proiecte, evaluări. Alteori, funcționarii care au petrecut un lung șir de ani în cadrul unei organizații internaționale, se depersonalizează; subordonarea lor teoretică totală față de șeful executivului internațional, mediul cosmopolit în care trăiesc îi fac, adesea, să apară cu un profil intelectual și moral pestrît, în care dimensiunea națională pare a se fi estompat. Dacă „bilateralistii” au o părere proastă despre funcționarii internaționali, nici aceștia nu au o sim-

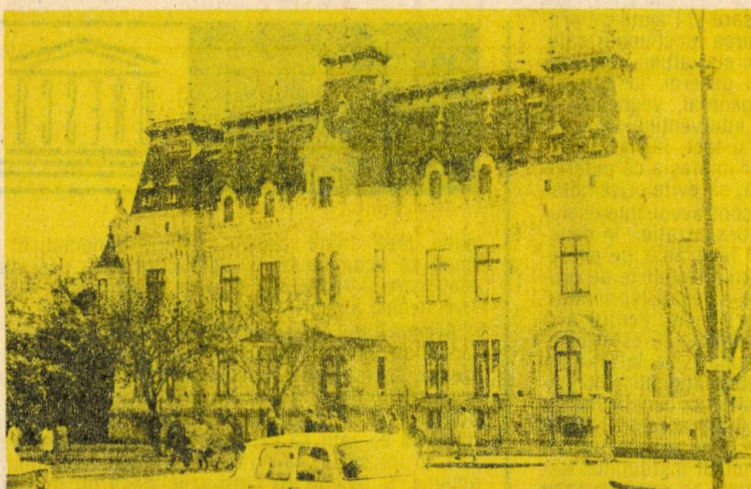
patie prea mare pentru cariera diplomatică; cel mult, se acomodează și conlucrează cu acei diplomați care-și reprezintă țara în organizațiile respective, legînd uneori chiar relații de prietenie cu ei.

Secretariatul internațional al UNESCO, cu care am lucrat un lung șir de ani, reprezintă, așadar, o societate cosmopolită: oameni veniți de pe toate meleagurile, oameni de vîrstă și culturi deosebite, cu obiceiuri și comportamente felurite, dar care se angajaseră cu toții să slujească idealurile Organizației sau, în tot cazul, să-i traducă în viață programul de acțiune. O făceau cu curtoazie, dacă nu totdeauna cu sinceritatea necesară. Mi-a trebuit cîva timp să le pricep firea și să le discern interesele, astfel încît dialogul meu de lucru cu ei să devină productiv. Unii erau sinceri, alții duplicitari, unii profunzi, alții superficiali, unii foarte pricepuți, alții ignoranți, unii cinstiți, alții la limita corectitudinii. O umanitate eterogenă cu care lucrai zilnic și care forma un club în care trebuia să pătrunzi, să-i cunoști regulile, scrise și nescrise, pentru a fi acceptat și, pînă la urmă, sprijinit în îndeplinirea misiunii tale. De altfel, în organizațiile interguvernamentale, raportul de forțe se schimbă adesea în favoarea „staff”-ului permanent: statele membre hotărăsc periodic, e drept, politica generală a organizației respective și-și asumă un control prin Consiliul de conducere, dar aparatul Secretariatului internațional, care lucrează tot timpul anului, devine o forță reductibilă în executarea programului de activitate și, în general, în politica dusă de organizație. Deși repetă, ca o profilaxie, că ei sînt slujitorii statelor membre, funcționarii internaționali, începînd cu șeful executivului, devin, în fond, adevărații stăpîni ai organizației. Dispun pentru aceasta de toate condițiile: o bună calificare profesională, mijloace bănești și de lucru excelente, miunirea procedurii și cunoașterea documentelor; într-un cuvînt, au față de delegații guvernamentale, care vin periodic la sediu, un ascendent considerabil. Dacă la aceasta se adaugă și o voință de putere excesivă din partea șefului executivului, atunci Secretariatul apare ca organul decisiv al organizației respective și se identifică cu ea în ochii opiniei publice internaționale. Este o evoluție periculoasă, de nedorit, dar care, uneori, devine, din păcate, o realitate.

A fi membru în Consiliul executiv

Cu toată importanța secretariatului sau a delegațiilor permanenți în viața zilnică a UNESCO, partea cea mai interesantă, din punct de vedere politic, o constituie, fără îndoială, pentru reprezentantul unui stat membru, participarea sa la activitatea Consiliului executiv.

Dacă Conferința generală - care se reunește din doi în doi ani, vreme de 4-5 săptămîni - este o mare chermheză în care oamenii nu au timp decît rareori

Centrul european pentru învățământul superior al UNESCO, de la București

să se cunoască mai bine, Consiliul executiv este clubul permanent în care pulsează viața politică a Organizației și în care membrii săi se leagă unii de alții printr-o muncă comună de durată.

Între două sesiuni ale Conferinței generale, Consiliul executiv este, cum am mai spus, organul constituțional care, împreună cu Directorul general, veghează la traducerea în viață a hotărârilor Conferinței generale, în primul rând la executarea programului adoptat de aceasta. Competențele Consiliului executiv sînt foarte extinse, mergînd de la problemele de politică generală și execuția programului, la relațiile externe ale organizației cu alte organizații guvernamentale și neguvernamentale, politica de personal (inclusiv recomandarea numirii Directorului general), politica financiar-administrativă, evaluarea muncii Secretariatului și a muncii de pe teren (centre și birouri regionale), pregătirea ordinii de zi și organizarea lucrărilor sesiunilor Conferinței generale ș.a. Pentru a face față unor asemenea sarcini, Consiliul executiv lucrează în plenară și în organe subsidiare de lucru cu caracter permanent sau create ad-hoc. În anii '60, Consiliul executiv era alcătuit din 30 de membri; el numără azi 52 de membri, reflectînd, proporțional, creșterea numărului de state membre ale Organizației în ultimele două decenii. De regulă, sesiunile Consiliului executiv au loc de două ori pe an, primăvara și toamna, fiecare sesiune durînd între trei și șase săptămîni. Membrii Consiliului executiv, aleși de Conferința generală, o reprezintă pe aceasta și reprezintă, totodată, și propriile lor guverne. Ei pot vorbi în numele țărilor pe care le reprezintă, ca și cu titlu personal. Cheltuielile legate de participarea lor la sesiunile Consiliului sînt suportate de către Organizație. Consiliul executiv este condus de un birou compus dintr-un președinte, mai mulți vicepreședinți și președinții principalelor organe subsidiare de lucru, birou care este reales din doi în doi ani, după fiecare sesiune a Conferinței generale, și după ce aceasta a ales, în proporție de 50 la sută, noi membri ai Consiliului executiv. Mandatul unui membru al Consiliului este în prezent de patru ani și, în principiu, cu excepții care, din păcate, devin tot mai numeroase, țara respectivă nu mai este imediat reeligibilă. Alegerile se fac potrivit unui sistem de cinci grupe electorale (țările occidentale, țările socialiste, țările latino-americane, țările asiatice, țările africane și arabe), fiecare grup avînd un număr de locuri vacante pen-

tru care pot candida alte țări, dar tot din același grup electoral.

Țara care a fost aleasă în Consiliul executiv dispune, vreme de patru ani, de o influență considerabilă asupra Directorului general și a Secretariatului pe care acesta îl conduce. Activitatea în Consiliu îi permite reprezentantului unei țări să aibă o cunoaștere aprofundată a programului și a mecanismelor de funcționare ale Organizației: ea este și o școală de calificare în diplomația multilaterală. Adesea, foștii membri ai Consiliului executiv sînt solicitați, ulterior, pentru funcții superioare în cadrul Secretariatului sau în comitete și reuniuni internaționale ale UNESCO, unde sînt folosiți ca experți cu titlu personal, ca președinți sau raportori. Apartenența la Consiliu este, așadar, trambulina necesară intrării pe orbita cvasi-permanentă a UNESCO. Este, deci, lesne de înțeles de ce majoritatea statelor membre, și în primul rând țările mici și mijlocii, doresc să intre cit mai frecvent în Consiliul executiv, să joace, astfel, un rol politic în viața Organizației și să obțină pentru propria țară avantajele care decurg din proiectele de cooperare mai ușor dobîndite în astfel de circumstanțe.

De la intrarea ei în UNESCO, în 1956, România a fost, timp de zece ani, membră a Consiliului executiv, avînd prima oară un mandat de șase ani (1962-1968), iar a doua oară unul de patru ani (1976-1980).

Luate în serios, sesiunile Consiliului executiv sînt departe de a fi o sinecură. Ordinea lor de zi cuprinde puncte numeroase, care acoperă, practic, toate aspectele importante ale vieții Organizației. Problemele politice, adesea de o acuitate excepțională, se împletesc cu chestiuni legate de specificul programului de activitate, dar care dau naștere la dezbateri, de multe ori, la fel de aprinse și de controversate, precum chestiunile bugetare sau problemele de personal. Cu creșterea firească a numărului de membri ai Consiliului, astfel de dezbateri durează zile. Apoi, de multe ori, organele subsidiare de lucru se intrunesc simultan, ceea ce presupune că membrul titular în Consiliu trebuie să dispună de mai mulți supleanți calificați. Calendarul lucrărilor nu este mai niciodată respectat. Rămînerile în urmă necesită ședințe maraton sau chiar ședințe de noapte. De multe ori, pentru chestiuni controversate care, puse la vot, ar scinda Consiliul, se constituie grupe restrînse de negociere și redactare, unde se poate

ajunge mai lesne la o înțelegere. Am făcut adesea parte, ca membru, raportor sau președinte, din asemenea organe ad-hoc, în care elaboram texte menite să întrunească consensul membrilor grupului respectiv. Nu, hotărât lucru, Consiliul executiv nu e o sinecură, dacă vrei să-ți iei munca în serios. Dar numai astfel poți juca un rol într-o astfel de incintă: intrând în probleme, oricât de aride și de dezagregabile ar fi ele uneori, venind cu poziții proprii, oferind soluții de compromis, rezistind când trebuie și cedând când este necesar, fiind în tot cazul prezent. Altfel – și lucrul se întâmplă frecvent –, ești marginalizat, devii un membru periferic al Consiliului, care se mulțumește să ia cuvântul de câteva ori în plenară în chestiuni de principiu și asistă, apoi, pasiv – când nu absentează – la ceea ce se întâmplă, în mod efectiv, în cadrul sesiunii. Dacă adopți o asemenea „filozofie”, ai timp să și mănânci după dejun, la hotel sau chiar în ședință sau să te duci la cinema. Nu vei fi jucat, însă, regula jocului și vei fi judecat cu condescendență mai ales de Secretariat, care nu va vedea în tine nici un adversar de temut, nici un sprijinitor, ci un fel de „mină moartă” care se mulțumește să afirme poziții generale, fără a se lupta pentru finalizarea ideilor pe care le susține. Nu așa trebuie concepută diplomația multilaterală, care nu valorează mare lucru dacă o transpui din planul negocierii în cel al simplor declarații. Propaganda este, fără îndoială, necesară, dar ea nu trebuie să devină un scop în sine. Căci o idee nu capătă, cit de cit, forță dacă nu este însușită și încorporată în texte adoptate de comunitatea internațională.

Dar, dincolo de o incintă politică, Consiliul executiv al UNESCO – poate mai mult decât alte organe de conducere ale agențiilor specializate din sistemul Națiunilor Unite – este și un colectiv uman, ilustrat de personalități politice și culturale extrem de felurite. Conviețuind periodic vreme mai îndelungată, membrii Consiliului, după o perioadă de tatonare și de mefianță reciprocă, încep să discute mai deschis, se ceartă și se împacă, se cunosc, se apreciază sau se detestă, dar nu rămân indiferenți unii față de alții. Până la urmă, cu toate deosebirile politice, culturale sau de temperament, ei sfârșesc prin a forma un club destul de omogen în diversitatea lui, pentru că, dincolo de interesele naționale specifice ale fiecărei țări, ideile de înțelegere și de colaborare internațională îi reunesc, ca cel mai mic numitor comun.

Contribuția României la programul de acțiune al UNESCO

Activitatea României la UNESCO, cu începere din anii '60, s-a îndreptat în mai multe direcții principale.

Era necesar, mai întâi, ca politica externă a României să fie bine prezentată și bine înțeleasă de membrii comunității internaționale, ca o politică de pace și de cooperare cu toate țările lumii, pe baza respectării principiilor fundamentale ale dreptului internațional, și în primul rând ale independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne, nerecurgerii la forță sau la amenințarea cu forță, avantajului reciproc. România trebuia să acționeze, în orice circumstanță și față de orice partener, potrivit acestor principii, care aveau să constituie cheia de boltă a relațiilor noastre cu celelalte țări. La UNESCO, ca și în alte foruri internaționale, glasul României s-a făcut

auzit limpede, ca un glas distinct, promotor al unei astfel de politici principale și consecutive.

Era necesar, în al doilea rând, ca, pe baza acestei politici, România să ia poziție în toate marile probleme care se puneau pe atunci în viața Organizației, să devină un membru activ și eficient în Consiliul executiv, la sesiunile Conferinței generale, ca și în alte reuniuni internaționale specializate. Astfel, România s-a pronunțat cu consecvență pentru înfăptuirea universalității UNESCO prin restabilirea Republicii Populare Chineze în drepturile ei legitime, ca și pentru primirea, în Organizație, a R.D. Germane, R.P.D. Coreene și, pe atunci, a R.D. Vietnam. A acționat, de asemenea, pentru combaterea colonialismului și neocolonialismului, a tuturor formelor de rasism și a politicii de *apartheid*, pentru democratizarea relațiilor internaționale și asigurarea unei largi conlucrări pe baza egalității în drepturi, pentru sprijinirea rolului UNESCO în ajutorarea țărilor în curs de dezvoltare.

În ceea ce privește programul propriu-zis de acțiune a UNESCO, eforturile noastre s-au axat pe mai multe priorități.

În primul rând, creșterea rolului UNESCO în domeniul activităților de tineret. Educarea tineretului potrivit idealurilor de pace, de prietenie și de colaborare între popoare, constituia o inițiativă pe care România o promova cu precădere la ONU. Ca agenție specializată și în domeniul educației, UNESCO era chemată, în mod firesc, să-și aducă o contribuție sporită la formarea tineretului, ceea ce implica un program de acțiune mai bine structurat, resurse bugetare mai mari, inclusiv efective sporite de personal, reuniuni regionale și mondiale pe chestiuni specifice ale tineretului și, dincolo de aceasta, o abordare nouă a problematicii tineretului cu o audiență nouă în opinia publică mondială. René Maheu a înțeles foarte bine, în acei ani premergători evenimentelor din mai '68, necesitatea ca UNESCO să aibă o participare semnificativă la educația tineretului și a lansat primul program mai important în acest domeniu. El a găsit în țara noastră un sprijin efectiv pe planul ideilor, ca și al acțiunii practice.

În al doilea rând, la UNESCO, ca și în alte agenții specializate din sistemul Națiunilor Unite, România a acordat un interes susținut valorificării resurselor umane. Formarea de cadre naționale, în special în țările în curs de dezvoltare, era, încă din acea vreme, imperios necesară, după cum și azi factorul uman este considerat ca un element esențial al strategiei internaționale a dezvoltării. România a promovat și sprijinit politica UNESCO de valorificare a potențialului uman din statele sale membre prin diferitele mijloace de care dispunea Organizația.

În al treilea rând, România a fost pionierul lansării programului de cooperare europeană al UNESCO, într-o perioadă în care interesul pentru problematica securității și cooperării în Europa începea să se contureze tot mai bine. Nouă țări mici și mijlocii din Europa (Austria, Belgia, Bulgaria, Danemarca, Finlanda, Iugoslavia, România, Suedia și Ungaria) acționau la ONU, dincolo de linia de demarcație a alianțelor politico-militare, pentru adoptarea unor

măsurile pe plan regional, în vederea îmbunătățirii relațiilor de bună vecinătate între statele europene aparținând unor sisteme economice și sociale diferite. Cam în aceeași perioadă și tot la inițiativa României, aceleași țări și-au conjugat eforturile pentru ca, și în cadrul UNESCO, să poată fi elaborate și traduse în viață proiecte de cooperare regională în domeniile de competență Organizației. Programul de cooperare europeană, omologat nu fără dificultăți, pe baza unor rezoluții-cadru pe care România le-a prezentat în acea perioadă la fiecare sesiune a Conferinței generale, s-a dezvoltat, mai întâi, pe planul comisiilor naționale pentru UNESCO prin ținerea periodică a unor conferințe regionale ale acestora; în al doilea rând, pe plan ministerial, prin organizarea, cu începere din 1967, a unor conferințe ale miniștrilor educației, ale miniștrilor științei și ale miniștrilor culturii din statele membre europene; apoi, pe planul organizațiilor internaționale neguvernamentale cu profil exclusiv sau preponderent european; în sfârșit, prin crearea unor structuri regionale, adică a unor centre și birouri ale UNESCO în Europa. Imi amintesc de eforturile depuse de delegația țării noastre, alături de delegațiile Austriei și Belgiei, pentru ca, la sesiunea Conferinței generale din 1966, să fie adoptată hotărârea de convocare la Viena, în 1967, a primei conferințe general-europene a miniștrilor educației. Conferința de la Viena a deschis seria întâlnirilor ministeriale în cadrul UNESCO și, fiind prima de acest fel în istoria Europei postbelice, a constituit, într-o bună măsură, un test pozitiv nu numai pentru acțiunea de cooperare europeană din cadrul Organizației, dar și, pe un plan mai larg, pentru dialogul politic care avea să ducă, în 1972, la începerea pregătirii Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa. În toate activitățile europene ale UNESCO, România a jucat un rol-cheie, stimulând lansarea de noi activități, preconizând continuarea și adâncirea celor existente, găzduind numeroase dintre ele.

Totodată, ca o parte integrantă a programului de cooperare europeană, țara noastră a dezvoltat, în cadrul UNESCO, și colaborarea la nivel sub-regional balcanic, prin organizarea periodică a conferințelor comisiilor naționale pentru UNESCO din această regiune, crearea în 1963, a Asociației internaționale de studii sud-est europene (AIESEE), cu sediul la București, și, în general, prin asocierea Organizației la diferite proiecte de colaborare în Balcani, care intrau în domeniile sale de competență.

Mai trebuie, de asemenea, amintit că țara noastră și-a adus o contribuție semnificativă la elaborarea *Declarației de principii privind colaborarea culturală internațională*, adoptată de Conferința generală a UNESCO în 1966. Prevederile acestei declarații subliniază demnitatea și valoarea fiecărei culturi și cheamă comunitatea mondială să asigure prezervarea fiecăreia dintre ele; ea stabilește, totodată, normele și obiectivele colaborării culturale internaționale, pe plan bilateral și multilateral, regional și mondial pentru promovarea respectului mutual, a înțelegerii, prieteniei și păcii între popoare.

Dincolo de aceste activități de program, care erau pentru noi prioritare, România s-a străduit să fie prezentă în principalele forme de activitate desfășurate de UNESCO. Astfel, în afara participării noastre la sesiunile Consiliului executiv și ale Conferinței generale, care reprezentau un minimum statutar, specialiști români în domenii foarte diferite au luat parte, adesea, la reuniuni și conferințe internaționale organizate de UNESCO în domeniile educației, științei și culturii; experți români au fost invitați, cu titlu personal, să-și dea contribuția, după caz, la di-

ferite grupuri consultative convocate de Directorul general într-o problemă sau alta; funcționari români au fost numiți în Secretariatul UNESCO, iar unii specialiști din țara noastră au fost, de asemenea, folosiți ca experți pe teren în cadrul unor proiecte executate de UNESCO în statele sale membre. Tineri români au primit burse de specializare oferite de Organizație. În publicațiile periodice ale UNESCO, am putut pătrunde, deși nu în mod suficient, cu articole și contribuții datorate unor specialiști din țară.

Totodată, pentru a crea legături de cooperare mai trainice și de durată, ca și pentru a echilibra balanța de plăți a țării în cadrul Organizației, au putut fi realizate proiecte operaționale, finanțate de Fondul Special al PNUD și executate de UNESCO, precum proiectul privind Institutul Politehnic din București (în valoare de aproximativ un milion și jumătate dolari). Mai trebuie amintit, de asemenea, în cadrul aceluiași preocupări, găzduirea la București, cu începere din 1972, a Centrului european al UNESCO pentru învățământul Superior (CEPES), care este unitatea cea mai semnificativă de care dispune Organizația pentru promovarea unei colaborări general-europene în domeniul universitar.

Perspective

Cea de-a 25-a sesiune a Conferinței generale a UNESCO, care s-a ținut la Paris între 17 octombrie - 16 noiembrie 1989, a examinat și adoptat Planul de activitate pe termen mediu (1990-1995), ca și programul și bugetul Organizației pentru 1990-1991. Sesiunea a dezbătut și adoptat, totodată, hotărâri privind politica generală și activitățile curente ale Organizației.

Hotărârile adoptate au reliefat o preocupare crescândă pentru creșterea eficienței acțiunii UNESCO, printr-o mai mare concentrare și raționalizare a programelor și a proiectelor care urmează să fie traduse în viață în următorii ani, ceea ce este de natură să sporească credibilitatea și prestigiul Organizației în ochii comunității mondiale.

UNESCO va trebui, totodată, să-și redobândească universalitatea, prin revenirea, printre statele sale membre, a acelor țări care - ca Statele Unite ale Americii și Marea Britanie - au părăsit-o în ultima vreme.

În sfârșit, Organizația va trebui să respecte, în mod neabătut, egalitatea suverană a statelor sale membre și să nu practice, pentru un motiv sau altul, o politică partizană în sensul rău al cuvântului. UNESCO trebuie să rămână, în mod constant, în slujba umanității, în diversitatea și totalitatea cerințelor și aspirațiilor acesteia; ea este chemată să promoveze, cu tot mai multă consecvență, cauza respectului reciproc, a înțelegerii, solidarității și cooperării internaționale, într-o lume care trebuie să devină o lume a păcii, a echității și demnității umane.

Valentin Lipatti

PRETUTINDENI TRAIESC OAMENI

TAHITI „Necunoscutele” unei insule bine cunoscute

Insula Tahiti (din arhipelagul cu același nume) - 1042 kmp, aproximativ 100 000 locuitori, capitala: Papeete

Despre Tahiti - o mică insulă tropicală, în plin Ocean Pacific - s-au scris mai mult de 12 000 de cărți sau articole. Cuvîntul „paradis” este des folosit în aceste lucrări, care elogiază „splendoarea peisajului”, „blîndețea climatei” și, mai ales, „viața ușoară și liberă” a insularilor. În bună măsură, datorită acestei „publicități”, imaginea despre Tahiti suferă de unilateralitate și chiar de o falsă înțelegere a vieții locuitorilor, ce beneficiază, firește, de generozitatea climatei și naturii, dar au și ei - ca oamenii de pretutindeni - probleme, necazuri, dificultăți.

Ar fi fost util - scria, de pildă, dr. Bengt Danielsson, autor al unui bine documentat articol despre tahitieni - să se facă o analiză a credinței profunde și larg răspîndite în existența unui „paradis tahitian”, pentru a se vedea în ce măsură ea este justificată. Trebuie - constată el, de la început - să se facă o distincție între trecut și prezent, căci, în Tahiti, ca oriunde în lume, transformările au fost adînci după sosirea primului om alb.

În Tahiti, acest eveniment s-a petrecut în urmă cu 200 de ani. Primii au fost marinarii, englezi și francezi, din echipajele unor nave străbătînd Pacificul, în căutare de noi teritorii. În iunie 1767, Tahiti a fost descoperit de locotenentul Samuel Wallis. Nouă luni mai târziu,

sosea în insulă rivalul său, căpitanul francez Louis-Antoine de Bougainville. Atît Wallis, cît și Bougainville au fost foarte reținuți în descrierile pe marginea descoperirii lor. Din fericire, un alt navigator, energicul căpitan Cook - în cursul călătoriilor sale exploratorii în Pacific - a făcut, de patru ori, escală în Tahiti, lăsînd remarcabile descrieri ale vieții și obiceiurilor insularilor.

Simplitatea vieții

O observație care l-a impresionat pe toți acești primi vizitatori ai insulei a fost modul extrem de simplu în care tahitienii își asigurau

cele necesare vieții; în primul rînd: hrana, îmbrăcămîntea, adăpostul.

Climatul cald și temperatura constantă - de circa 30° - , ploile abundente, mai ales, între lunile octombrie și mai, permit tahitienilor să planteze și să recolteze în orice perioadă a anului. Mai mult, culturile n-au nevoie de nici o îngrijire specială. Arborele de pîine ar fi, în acest sens, exemplarul cel mai concludent, putînd fi considerat un simbol al facilității existenței în Tahiti. Un lăstar al acestui copac devine, în numai șase ani, un arbore în toată puterea și continuă să producă circa 50 de ani. Fiecare fruct al său, prăjit sau copt, poate constitui hrana pe o zi a unei persoane.

Un alt exemplu este cocotierul, care, în aceeași manieră spontană, produce nuci pe toată perioada anului. Alte fructe sau legume, de vechi cultură, ca bananele, ignami, rădăcinile de taro sau cartofii dulci (batatele), au nevoie de foarte puțină îngrijire.

Atitudinea tahitienilor față de cele cîteva specii de animale și păsări domestice pe care le posedau, în momentul descoperirii lor de către albi - și anume: porcii, cîinii și găinile - era de o nepăsare totală.

Ele erau lăse să se descurce, în deplină libertate. Fiind puține, carnea lor nu era mîncată decît la marile sărbători. În schimb, tahitienii aveau o altă sursă de proteine mai bogată și mai accesibilă — pește.

Neavînd nici argilă, nici metal pentru fabricarea vaselor, tahitienii au găsit un mod ingenios de a-și pregăti hrana: ei o coceau într-un cuptor de pămînt, o simplă groapă în sol, în care se puneau pietre plate, sub care se făcea focul. Alimentele, înfășurate în frunze, erau așezate pe pietrele încinse, totul fiind apoi reacoperit cu pămînt. După o oră, se desfacea „cuptorul” și era scoasă hrana, bine coaptă și succulentă.

Tot datorită climei, veșmintele nu constituiau o problemă. Popoarele polineziene — cărora le aparțin tahitienii — nu cunosc arta șesutului și a torsului; veșmintele sau cuverturile erau confecționate din scoarța fină interioară a unor arbori, ca arborele de piine sau smochinul. Prea mult efort nu cerea nici construirea caselor tahitiene de tip tradițional — cu pereți din bambus și acoperiș din frunze de cocotier. Toți oamenii dintr-un sat participau la ridicarea unei astfel de case, cu durabilitate de 5—10 ani.

Fiindcă fiecare avea sau producea aceleași bunuri și alimente, și necesitățile erau ușor și repede acoperite, nu existau nici schimburi, nici comerț. Astfel că tahitienii dispuneau de foarte mult timp liber. Distracțiile lor favorite erau cîntatul, dansul și jocurile. Astfel, impresia primilor europeni sosiți în Tahiti a fost că au descoperit un popor simplu, inocent, trăind în deplină armonie cu natura și fiind viguros și sănătos. De altfel, trupurile tahitienilor erau puternice și armonioase, dinții perfecți. Nu beau decît apă proaspătă a riurilor coborînd din munții înalți din centrul insulei. Dispunînd de o abundență de cursuri de apă, se scăldau de cîteva ori pe zi. Izolarea, depărtarea de continent împiedicaseră ca bolile să afecteze „insula fericită”, locuită de un popor viguros și vesel.

Dar, dacă este relativ ușor de observat și descris modalitățile în care o comunitate se hrănește, se îmbracă și, în genere, împlinește actele cotidiene ale existenței, înțelegerea și relatarea vieții familiale, sociale, a sistemului de guvernare sau a credințelor unui popor implică, în mod necesar, cunoașterea limbii acestuia, element ce a lipsit primilor descoperitori ai Tahiti-ului: Wallis, Bougainville sau Cook.

Induși în eroare de o agricultură și o tehnică relativ rudimentară și de o viață materială foarte simplă, ei au tras în mod greșit concluzia că acești fericiți copii ai naturii nu

aveau nici legi, nici instituții, nici constrîngerii morale. Ei credeau că tahitienii erau conduși doar de instincte și că realizaseră o societate ideală, fondată pe fraternitate, egalitate și libertate, adică înfăptuiseră acel vis de aur al umanității perfecte.

Or, nimic nu era mai fals. De fapt, societatea tahitiană a fost întotdeauna profund ierarhizată, o castă conducătoare de șefi ereditari dominînd o masă de oameni obișnuiți, care nu puteau niciodată să se ridice deasupra nivelului clasei lor. Nu exista oprire sau exploatare, deși faptele dovedesc că, în secolul al XVIII-lea, cînd a fost descoperit Tahiti, situația în sine a omului de rînd era mult mai rea decît în Europa. Dar, dacă tahitienii ar fi putut citi toate absurditățile pe care admiratorii lor europeni le-au scris despre modul lor de viață — „liber și natural” —, ar fi avut de ce să ridice. Fără a dispune de atîtea reguli de comportare ca în Europa, nu exista — așa cum și-au închipuit primii vizitatori — o lipsă totală de constrîngerii. Aceasta ar fi dus, de altfel, la haos și nici un popor n-a supraviețuit unei totale libertăți în moravuri.

Religia lor era complexă; tahitienii adorau mai mulți zei, cărora le dedicau un ritual complicat, cu multe sacrificii și interminabile rugăciuni. Cît despre sentimentul de fraternitate — care ar fi prevalat în viața lor socială și politică —, adevărul era că, de fapt, diversele triburi ale insulei se aflau deseori în stare de război. Mai corect spus, în stare de animozitate, pentru că tahitienii nu erau capabili de cruzimi sistematice și prelungite de care s-au vădit în stare popoarele așa-zis „civilizate”. Conform spiritului cavaleresc al tahitienilor, chiar atunci cînd se ajungea la bătălii, războinicii nu purtau decît măciuci din lemn sau praștii.

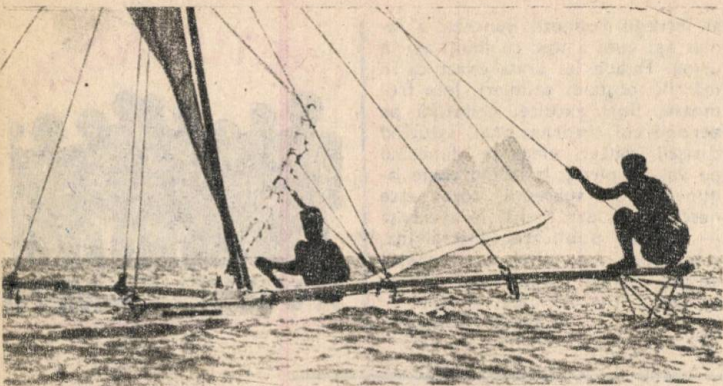
„Raiul și-a schimbat adresa”

La un popor atît de puțin echipat pentru apărarea sa, introducerea armelor și a băuturii a constituit un dezastru. Primii răspunzători au fost marinarii, care, seduși de perspectiva unei vieți trîndave, au dezerat și s-au stabilit printre tahitieni. Ei s-au apucat să vîndă lichioruri indigenilor, apoi să-i învețe metodele de distilare. Majoritatea acestor oameni de nimic sosiseră nu la bordul unor vase cu disciplină severă, cu arme ținute sub strict control, ci pe baleniere americane sau englezești, care își făcuseră din Oceanul Pacific, în prima jumătate a secolului XIX-lea, principalul teren de vînatore. Alți albi veniți să se stabilească în Tahiti, la vremea respectivă, au fost misionarii — întii, englezi, apoi francezi. Conflictul care a urmat s-a terminat prin transformarea insulei Tahiti și a insulelor din jur într-un „teritoriu francez de peste mări”, așa-numita Polinezia franceză.

Azi, o excursie prin insulă dovedește în ce măsură toți acești căpitani, marinari, misionari, negustori și colonizatori au reușit să-i „civilizeze” sau, mai curînd, să-i „occidentalizeze” pe tahitieni — observă, cu nedisimulată amărăciune, dr Bengt Danielsson. Și alți vizitatori se referă, notîndu-și impresiile de călătorie, la transformările produse în mentalitatea și modul de viață tahitian. O mare parte din descendenții indigenilor descoperiți de Wallis și Bougainville sînt îmbrăcați, azi, europenește și au case construite din lemn, cu acoperișuri din tablă ondulată. În fiecare district, s-a înălțat, printre palmeri, silueta unei

Familia tahitiană este formată, în mod tradițional, din mulți membri, dintre care mulți sînt copii

Pirogă în laguna Tahaa

biserici protestante. Numeroase sînt și bisericile catolice și, uneori, cite una adventistă sau un templu mormon. Simpla existență a atîtor lăcașuri de cult și credințe rivale — care fiecare susține că este cea adevărată — a semănat confuzie și îndolală în rîndul tahitienilor.

Se găsesc, de asemenea, — scrie dr Danielsson — în fiecare district, două nelipsite monumente: primul este primăria; celălalt este școala primară, unde pot fi văzuți copii tahitieni copilind, cu sîrg, verbele neregulate franceze sau recitînd fabulele lui La Fontaine. Privind numărul mare de copii — peste 50 la sută din locuitori au sub 20 de ani —, autorul amintit își pune, firesc, întrebarea: cum își vor câștiga existența acești copii cînd vor fi adulți?

Fiindcă, îndeosebi în domeniul in-deletnicirilor, al modului de cîștigare a existenței, cei mai mulți dintre comentatori constată schimbări importante, influențînd serios întreaga viață tahitiană. Deși numărul magazinelor a crescut, doar puține aparțin tahitienilor, cărora nu le

place să stea în spații închise, în spatele unei teșgele. De obicei, în supermarketinguri sau micile magazine, se găsesc descendenții marinarilor dezertori de odioasă sau cei ai funcționarilor coloniali, instalați definitiv aici, încă din secolul trecut. Tahitienii care au vrut să cîștige bani au avut de ales între a fabrica, din nucile de cocos de pe propriile terenuri, copra, sau a deveni pescari de meserie, pornind tot mai în larg. Apoi, tot mai numeroși, au ajuns docheri, tîmplari, camionagii. În număr crescînd, au ajuns să-și cheltuiască cîștigul — obținut în condiții grele, neobișnuite modului tradițional de trai — pe băuturi tari.

Incidente izbucnite în 1987 au scos la lumină o serie din dificultățile societății tahitiene actuale și au dat prilejul unor analize atente a stării de lucruri din insulele polineziene. Sub titlul „Tahiti” — un paradis plin de contradicții”, ziarul francez „Le Monde” publica un reportaj despre revolta docherilor din Papeete (capitala tahitiană), în

cursul căreia fuseseră rănite 30 de persoane, ca și despre înfruntările dintre forțele de poliție trimise de autoritățile franceze și greviștii din portul acestei insule făcînd parte din „teritoriile de peste mări ale Franței”, totul fiind urmat de decretarea, în Tahiti, a stării de urgență și interdicțiilor de circulație. „Le Monde” remarcă originea modestă a conflictului — o grevă a docherilor, declanșată din cauza unei chestiuni minore (erau necesari 22 sau 29 de oameni pentru descărcarea navelor la Mururoa), căreia i s-a răspuns prin forță de către autorități — și consecințele sale dezastruoase. Această disproporție — consideră cotidianul francez — dovedește o blocare a societății polineziene, inexistența dialogului social și, în consecință, rolul tot mai important acordat de guvernul de la Paris armatei și forțelor de poliție din aceste teritorii îndepărtate. „Oricare ar fi autorii direcți, explozia de violență de la Papeete nu este decît expresia aberantă a unei societăți polineziene dezorientate, frîmțate, care se simte lovită pentru că și-a pierdut identitatea și nu a cîștigat nimic în schimb — se aprecia în articolul citat, în care se arată, în continuare, că este vorba de o societate multă vreme hipnotizată de efectele economice artificiale ale beneficiilor acordate de o putere centrală, cu condiția ca polinezienii să permită Franței continuarea, în liniște, a experiențelor nucleare în insula Mururoa. O societate cu două viteze: în zona plajei — belșugul aparent al societății de consum, iar în zona muntoasă, centrală — cicioabele mizere.

Strigătele de alarmă, prevestind explozia din 1987, nu au lipsit. De pildă, părintele spiritual al luptei pentru autonomie, militantul politic Francis Sanford, declara, în mai 1986: „Am crezut că Centrul de experiențe atomice din Pacific (CE-AOP) ne va aduce bogăție. Dar aceasta nu s-a întîmplat. El a adus bani, dar a dereglat sistemul de viață, bazele vieții tradiționale. Am adoptat politica și comportamentul, promovate, de pildă, de o țară arabă dispunînd de rezerve petroliere, dar, spre deosebire de aceasta, noi nu am avut și nu avem nici un fel de resurse. Într-o zi, această situație va exploda”. La rîndul său, un deputat francez, Edouard Fritch, sesiza aspecte ca: delincvența — deși în proporții încă mici; numărul mare al locuitorilor insalubre — 25 la sută din locuitorii din Papeete, și șomajul — fenomen nou și neliniștitor. „Trebuie oare să așteptăm izbucniri de violență, tulburări și acte teroriste, pentru a lua măsuri?” — întreba deputatul.

În laguna insulei Bora-Bora, femeile și copiii s-au alăturat bărbaților pentru întinderea unui navod imens

Recesiunea economică, lupta pentru putere, oscilațiile balanței forțelor politice — toate acestea sînt prezente în Polinezia franceză, care a intrat într-o perioadă sumbră din istoria sa, afirma, într-un articol de la începutul anului trecut, publicația australiană „Pacific Islands”. De-presiunea — scria „Pacific Islands” — a cuprins în special insula Tahiti, unde șomajul în creștere contribuie la intensificarea încordării sociale existente.

La prima vedere, Papeete, centrul administrativ al insulei Tahiti și

al întregii Polinezii franceze, a rămas așa cum a fost cu mulți ani în urmă. Fașada lui arată exact ca în mărcile poștale: palmieri, fete frumoase, flori exotice, chitariști pe aeroportul internațional, salutînd turiștii, iahturi elegante alunecînd pe valuri, pirogi brăzînd apele lagunelor. În aparență, totul este neschimbat, dar numai în aparență — relevă publicația australiană, subliniind: Azi, cînd se vorbește despre Tahiti, cunoscătorii afirmă că „raiul și-a schimbat adresa”.

Liana Enescu

PRETUTINDENI
TRAIESC OAMENI

ABORIGENII și „Australia albă”

Cuvîntul *Australia* vine din latinescul *Auster*, numele unui vînt cald bătînd dinspre Sud. Aducător de secetă, *Auster* bate și pe pămîntul nostru, unde poporul îi spune mai puțin poetic, dar mai sugestiv, „Sărăcilă” sau „Traistă goală”. Tărîmul austral, a cărui existență a fost multă vreme ignorată sau doar presupusă, desemnează deci un teritoriu meridional (în opoziție cu unul boreal).

Acest misterios teritoriu a înflăcărat, încă din antichitate, imaginația oamenilor, apărînd ca ipoteză odată cu ideea de antipodii. Istoricul grec Theopompe, discipolul lui Tucide, vorbea în secolul IV î.e.n. despre un continent sudic, imens ca întindere și situat dincolo de apele care s-ar fi aflat în jurul Europei, Asiei și Libiei (Africii). Mai tîrziu (sec. II î.e.n.), Ptolemeu emitea și el opinia că Oceanul Indian este mărginit de o „Terra incognita”, la extremitatea sa de sud-est. Reîntors la Veneția după 24 ani de pribegie, Marco Polo istorisea, în 1295, despre pămînturile descoperite, trezind noi presupuneri cu privire la continentul austral.

În secolul al XVI-lea, încercările portughezilor Alvaro de Mendana și Pedro Fernandez de Quiros, de a descoperi enigmaticul pămînt de la miazăzi, eșuează, deși, ajungînd în insulele Marchize, Salomon și Espirito Santo, ei au fost convinși că au pășit pe tărîmul austral. De-abia în veacul următor, spanioli, portughezi și olandezi, printre care Luis Văez de Torres, Godinho de Eredia, Willem Janszoon, descoperă și explorează tărîmurile de nord-vest ale Australiei. La 20 aprilie 1770, englezul James Cook atinge coasta răsă-

riteană, declarînd întregul teritoriu, la 23 august 1770, posesiune britanică. O sută treizeci și unu de ani mai tîrziu, la 1 ianuarie 1901, cele șase colonii autonome, sau state, s-au unit alcătuiind Commonwealth of Australia, cu statut de dominion în cadrul Imperiului britanic.

Sărbătorirea, în 1988, a bicentenarului „Australiei albe” (sau a sosirii europenilor în Australia) i-a lezat pe aborigeni, primii locuitori ai continentului australian. „Indienii din America, întrebă ei, sînt oare fericici că albi s-au stabilit pe pămînturile lor?” Încă de la începutul ceremoniilor, aproximativ 15 000 aborigeni, veniți din cele patru colțuri ale Australiei, au organizat, în semn de protest, o manifestație pașnică la Sydney.

La sosirea coloniștilor britanici, în 1788, existau în Australia — după aprecierea specialiștilor — 300 000 de „indigeni”, unul la 25 kilometri pătrați. De la bun început, britanicii au nesocotit pînă într-aita această „mînă de sălbatici”, în-cît și-au fondat colonia pe conceptul de „terra nullius” (pămîntul nimănui). Aborigenii au fost lăsați la periferia societății care se forma, fără drepturi, fără identitate, considerîndu-se că făceau parte din rîndul strușilor și al cangurilor. Pînă la mijlocul secolului al XX-lea, cultura lor milenară a rămas total necunoscută australienilor albi.

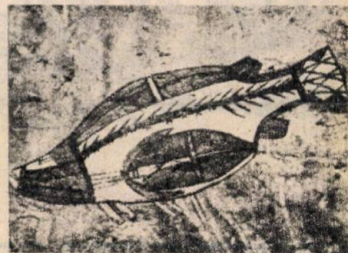
Astăzi mai există 200 000 aborigeni, adică 1,2 la sută din locuitorii Australiei. Acest grup de oameni este divizat în 500 etnii vorbind 270 de limbi cu 600 dialecte, ceea ce nu constituie un factor de unitate.

Cea mai mare parte dintre ei vie-

țuiesc în regiunile septentrionale ale țării. Aborigenii nu au semnat niciodată vreun tratat cu invadatorii și, în consecință, nu au beneficiat de o existență juridică timp de mai bine de o sută cincizeci de ani. Expulzați de pe pămînturile lor, dezrădăcinați, ei au fost adesea masacrați, pînă în 1920, și siliți la sedentarizare forțată, pînă la începutul anilor 60. „Mulți eșuează la periferia marilor orașe, fără locuri de muncă, sortiți șomajului în sinistre bidonville-uri”, scrie revista „Geo”.

În ultimele decenii, populația aborigenă a început să revendice restituirea pămînturilor lor ancestrale. Începînd din 1963, un mare număr de australieni s-a decis să organizeze o serie de manifestații pentru a-i ajuta pe acești „damnați ai pămîntului” să-și facă cunoscute doleanțele. Dar o nouă amenințare a apărut pentru aborigeni: pe teritoriile locuite de ei s-au descoperit bogate rezerve de zăcăminte minerale (bauxită, petrol și uraniu). Pentru a le exploata, guvernul nu a ezitat să-i transmute, încă o dată, pe cei ce le ocupau.

Aborigenii au polarizat din nou atenția opiniei publice, în 1972, cînd guvernul a hotărît crearea unui Minister al Afacerilor Aborigene. În acel an, cu ocazia primei mari adunări, ei și-au marcat intrarea pe scena politică, arborîndu-și drapelul, strigăt de unire al popo-

Un pește de 9 000 de ani, pictat pe peretele stîncos al unei grote...